

NART

düşün ve kültür dergisi

sayı85

mayıs/haziran 2012

ISSN 1302-2539

Denizkızı:
“ .....

Bu sürgünde gidenler,
yani bana gelmeyenler,
şanslı mıdır bilmiyorum
Uğrayıp her gün, ölenlerin yanına,
kalanlara ağlıyorum...

.....”
R.Özdemir

nart

düşün ve kültür dergisi
sayı 85

mayıs/haziran 2012
ISSN 1302-2539

yayın sahibi
kafkas dernekleri federasyonu adına
cihan candemir

sorumlu yazı işleri müdürü
filiz kaplan

yayın kurulu
• bersis karabulut • erol taymaz • gupse altınışik
• kansu dinçer • mansur balcı
• mehmet eser • nadir yağan • özdemir özbay
• serap kul • sevda alankuş

grafik tasarım
filiz kaplan

kapak fotoğrafı
oğuz demir

abone ve halkla ilişkiler
albina nisa özbolat

baskı
ayrıntı basım yayım matbaa san. ve tic ltd. şti.
ivedik org. sanayii bölgesi 28. cad. 770. sok. no.105
tel. 0312 394 55 91 ostim-ankara
baskı tarihi 17.12.2012

abonelik için

ziraat bank. emek ankara şb.

TL. IBAN no: TR02- 0001-0007-6535-5861-4850- 01
Dolar IBAN no: TR72- 0001-0007-6535-5861-4850- 02
Euro IBAN no: TR45- 0001-0007-6535-5861-4850- 03

posta çeki hesap no. 1911687

abonelik koşulları
yurt içi yıllık: 45 TL.
avrupa yıllık: 45 EURO
ABD yıllık: 60 USD

YAYIN İDARE ADRESİ

Şenyuva Mahallesi, Meriç Sokak, No: 44

Beştepe / ANKARA

Tel: +90(312) 223 51 59

Faks: +90(312) 212 52 40

nartdergisi@kafkasfederasyonu.org

www.kafkasfederasyonu.org

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına
aittir. Dergide yer alan yazı ve fotoğrafların her hakkı
saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla yayınlanabilir.

Bu sayı 2.000 adet basılmıştır.

iki ayın konuları

2 | editörden

dergimizin 15. yılı ve 85. sayısı / filiz kaplan

3 | hariçten gazel

osmanlı-çerkes ilişkileri ve çerkeslerin osmanlıya sürgünü
/ erdoğan boz

8 | görüş - düşünce

küllerinden doğmak / sezai babakuş

10 | görüş - düşünce

oshamafe / kalmık sinejan

12 | federasyondan

çerkes soykırım ve sürgünü 148. yılı anma etkinliği

18 | osmanlıda iz bırakanlar

çerkes hasan vak'ası / zecekho ismail seçer

22 | gezi

vatana böyle de gidilir... / volkan yıldız

28 | gezi

toprağını saklayan ülke / hasan okan işcan

32 | röportaj

şenibe nejan / kıp gupse altınışik

36 | röportaj

nahit serbes / k'ebişe filiz kaplan

40 | araştırma

adıge damgaları... / nafiset shkhalakho

44 | köylerimiz

kamişık köyü / ponej nadir yamaç

50 | Адыгэбзэм и Дырзэхэр

анэм и бзэр ар бзэ лэфли / Бакъ Зерэ, профессор

54 | тшыц гор

Хымэ хэгъэгум и1апл1 / Тэу Замир

57 | kültürümüz geleneğimiz

kafkasya'da yerleşim biçimleri / rahmi tuna

59 | kitap

61 | nart çocuk

masal - boyama

Nart Dergisi 15. yılında 85. sayısı ve yeni yüzü ile karşınızda...

Değerli Okurlarımız,

Dergimizin 85. sayısında yeni içerik ve yeni yüzüyle tekrar karşınızdayız. Dergimiz bu sayısı ile yeni bir döneme giriyor.

Künyemizde göreceğiniz gibi yayın kurulumuz tamamen değişti. Yeni yayın kurulumuz ile birlikte sizlere daha iyiyi daha güzeli ulaştırmaya çalışacağız. 85. sayımızla birlikte dergimizin boyutunu ve tasarımını yeniledik. Dergimizin kapak görseli olarak da İstanbul'da yapılan Sürgün etkinliğinde İstanbul Kafkas Kültür Derneğimizin Gençlik Komisyonunun hazırlamış olduğu Sürgünün 148. yılında sembolik mezar taşları ile hazırlanan soykırım mezarlığı fotoğrafına yer verdik. Gençlerin düşünüp hazırladığı bu çalışma, etkinliğin en dikkat çekici yönlerinden biri olmuştu. Fotoğrafı tamamladığını düşündüğümüz değerli şairimiz Refik Özdemir'in "Denizkızı ve Yaşlı Balıkçı" şiirinin küçük bir kısmını da kapağımıza ekledik.

Dergimizin bu sayısına değerli arkadaşımız Erdoğan Boz'un Osmanlı - Çerkes ilişkilerini ve sürgünü incelediği makalesi ile başladık. Her sayımızda yazıları beğeni ile takip edilen yazarlarımızdan Sezai Babakuş bu kez "Küllerinden Doğmak" başlığı ile seslendi okurlarına... Genç arkadaşımız Kalmık Sinejan'ın "Oşhamafe" başlıklı yazısının ilginizi çekeceğini düşünüyoruz. Geçen sayımızda başladığımız Osmanlıda İz Birakanlar bölümümüzde değerli büyüğümüz İsmail Seçer, bu kez Çerkes Hasan'ı anlattı, farklı bir açıdan bizlere.

Anavatan, hiç görmemiş olsa bile rüyalarını süsler çoğumuzun, bir kez gören de tekrar gidebilmenin hayalini kurar. Genç arkadaşımız Volkan Yıldız, tutkunu olduğu motosikleti ile gerçekleştirdi hayalini... Ve bizimle paylaştı yaşadıklarını, öncesi ve sonrasındaki duygu, düşüncelerini, Vatan'a böyle de gidilebileceğini... Hayali kurulan ülkelerimizden Abhazy'a'yı da bu kez Hasan Okan İşcan'ın kaleminden okumalısınız, varınca Abhazy'a'ya nerelere gitmeli, neleri görmeli, neleri kaçırmamalı "Toprağını Saklayan Ülke"de...

İlginizi çekeceğini düşündüğümüz röportaj, araştırma, tanıtım yazılarımızla da sizleri başbaşa bırakmadan önce önemli bir konudan daha bahsetmek istiyorum. Suriye'de kanlı iç savaş gün geçtikçe şiddetini arttırıyor ve ne yazık ki tarihin her döneminde sürgüne, acılara, savaşlara maruz kalan Suriye'deki Çerkesler, ülkedeki diğer insanlar gibi hayatta kalma mücadelesi veriyorlar. Kardeşlerimize yardım eli uzatabilmek için Federasyonumuzun açmış olduğu kampanyaya sizlerin de desteklerini bekliyoruz. "1864 İSİM SOYİSİM" yazarak tüm operatörlerden 7979 mesaj göndererek 20 TL. bağışta bulunabilir ya da desteğinizi www.kafkasfederasyonu.org adresindeki hesap numaralarına gönderebilirsiniz. Bu tarihi göreve duyarsız kalmayalım. Sayın Ünal Akbulut'un şiirinde söylediği gibi:

*"Tekerrür etmekte tarih eyvah yine mi "Sürgün"
Paylaştığımız oysa aynı kader daha dün
Sofran, ocağın, yüreğin açık değilse bugün
Eyy! Denizlere kurban verdiğim, boşa mı öldün"*

Yeni sayımızda buluşmak dileğiyle...

Filiz Kaplan

uzman gözüyle

erdoğan boz

hariçten gazel -1

Osmanlı-Çerkes İlişkileri ve Çerkeslerin Osmanlıya Sürgünü

Anapa, Koba
ve Taman'a
1479 yılında
Cezeri Kasım
Paşa tarafından
denizden
çıkartma yapılarak
buralarda
birer Osmanlı
kalesinin inşası
Osmanlılarla
Çerkeslerin
Çerkesistan'daki
ilk karşılaşmaları
oldu.

Osmanlı - Çerkes ilişkilerinin en azından 14. yy.a kadar uzandığı dönem, seyyah ve tarihçilerinin eserlerinden bilinmektedir. Schiltberger Çerkeslerden bahsederken kendi çocukları ve çaldıkları çocuklar da dâhil olmak üzere Müslümanlara köle olarak sattıklarından bahsetmektedir. Yine Schiltberger'in yanında bulunduğu beylerden birisi olan Manutsusch Türklerle yapılan bir savaş sonucunda önce Kefe daha sonra Çerkes topraklarına sığındığında Osmanlı hükümdarı tarafından Çerkes beylerine elçiler göndererek bu beyin burada barındırılmamasının kendisi için çok iyi bir hizmet olacağını iletir ve Çerkesler de bu isteği yerine getirirler ve Schiltberger ile efendisi birlikte Mingrel memleketine giderler (Schiltberger, 1997).

Kırım Hanlığı ve Çerkesler arasında çok daha öncesinden, Altınordu Devletinden beri var olan ilişkiler (Berkok, 1958; Şora, 1999) 1475 yılında Kırım'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle (Bilge, 2005; 44) birlikte yeni bir boyut kazandı ve Kafkasya Osmanlı ile Rusya arasında sürekli çekişmelerin yaşandığı bir bölge haline geldi. Bu yıllarda Osmanlı hükümdarı olan Fatih Sultan Mehmet'in Kafkasya siyaseti, İstanbul'un korunması ve inşası için Karadeniz kaynaklarının kullanımına dönüktü. Bu dönemde Trabzon ve Samsun dâhil olmak üzere Karadeniz şeridi ve Kuzeydoğu Anadolu, Kafkasya kıyıları, Kırım Hanlığı fethedildi (Bilge, 2005; 33). Fatih Sultan Mehmet döneminde Kefe (Kırım), Azak ve Menküb fethedildi, ayrıca Karadeniz kıyısında bulunan Çerkes kaleleri inşa edildi (İbn Kemal, 1991; 385-386). Anapa, Koba ve Taman'a 1479 yılında Cezeri Kasım Paşa (Kocaeli sancakbeyi) tarafından (İbn Kemal, 1991; 467-468) denizden çıkartma yapılarak buralarda birer Osmanlı kalesinin inşası Osmanlılarla Çerkeslerin Çerkesistan'daki ilk karşılaşmaları oldu.

Osmanlı'nın bu tarihlerde Kafkasya'ya yönelmesinin bir sebebi Osmanlı'nın köle ve asker ihtiyacının karşılanmasıdır. 16. yüzyıla kadar Osmanlı'nın temel köle kaynağı olan Avrupa kaynaklarının Avusturya direnişiyile azalmaya başlaması köle edinmek üzere başka yerlere yönelmeyi beraberinde getirdi ve 16. yüzyıldan itibaren aristokrasisi ekonomik olarak köle ticaretine dayanan Kırım üze-

Osmanlının Rusya ile ilişkilerinde her zaman hâkimiyetinde olduğu İddiasında bulunduğu Çerkesistan'ın Osmanlı ile ilişkisinin, en azından 19. yüzyıla kadar, temel niteliğinin köle ticaretinde aranması yeni bir bakış açısı sağlayacaktır.

rinden Kafkasya'ya yöneldi. Kırım üzerinden elde edilen kölelerin büyük bir kısmı Osmanlı'ya satılırken bir kısmı da Kırım aristokrasisi tarafından kullanılmaktaydı (İnalçık, 2010; 177-178). 15-16. yüzyıllarda Osmanlı tarafından Kafkasya'nın Kırım'a yakın ya da Karadeniz'in doğu kıyısında, sahil boyunca Çerkesistan'da inşa ettiği kaleler temel olarak koruma ya da kontrol görevi yapmaktan çok köle ticaretinin yürütüldüğü birer merkez durumunda olmuştur (İnalçık, 2010; 179). Bu kaleler yerli halk olan Çerkesler arasında genellikle hoş karşılanmadı, zaman zaman saldırılarına maruz kaldı.

Türk tarih yazınında, Çerkeslerin bu dönem boyunca Kırım Hanlığı'na ve dolayısıyla Osmanlı'ya bağlı oldukları kabul edilse de farklı boylara bölünmüş olan Çerkeslerin bir kısmı Osmanlı hâkimiyetini kabul ederken, bir kısmı böyle bir hâkimiyeti kabul etmedi. Aksine Kırım ve Osmanlı'ya karşı Rusya ile işbirliği de yaptı (Saydam, 1997; 30, Şora, 1999; 146-147).

1530 yılında Sahip Giray'a 500, Osmanlı Sultanı'na 1000 köle göndermeyi taahhüt eden Jane beyi Kansavuk'un bu taahhüdünü yerine getirmemesi üzerine 1539'da Kırım tarafından Çerkesistan seferi düzenledi ve bu yıl içinde 50.000 daha sonraki birkaç yıl içinde de 50-60.000 köle ele geçirildi (İnalçık, 2010; 180). Bu tarihlerden sonra Osmanlının desteklediği Kırımlılar ile Çerkesler arasında uzun süreli savaşlar ve karşılıklı baskınlar yaşanmıştır (Bilge, 2005, 44-58). Bu yıllar Ruslarla Çerkeslerin Kırım ve Osmanlı'ya karşı yakınlaştıkları yıllardır. Çerkeslerin bir kısmının Kırım Hanlığı'na karşı kendilerine koruma sağlamasını istemek üzere Rus Çarı (Korkunç) İvan'a 1552 yılında bir delegasyon gönderdikleri bilinmektedir. Hemen ardından 1553 yılında bu delegasyon Çar'ın gönderdiği bir temsilciyle birlikte Kafkasya'ya geri dönmüş ve Çerkes

boylarından Besleneylelerin yanı sıra Janeler de Rus Çarı ile bir anlaşma yaptı (Namitok, 1956, s. 20). Aslında bu dönemi tek başına Çerkes-Rus ilişkileri yerine Osmanlı-Kırım-Çerkes-Rus ilişkileri şeklinde çok daha karmaşık bir ilişkiler bütünü olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Janeler'in 1553 yılında Rus Çarı'na gönderdikleri elçi aracılığıyla Osmanlı ve Kırımlılara karşı Çar'dan istedikleri koruma, Osmanlı Sultanı I. Süleyman'la iyi ilişkileri olması nedeniyle Çar tarafından sadece Kırım'a karşı olmak üzere kısmen kabul edildi. Benzer bir başka anlaşma ise Kabardeyler ve Ruslar arasında 1557 yılında yapıldı ve 1561 yılında Kabardey Prensi Temriqwe'nin kızı Maria ile Rus Çarı İvan Grozni (Korkunç İvan) evlenerek aralarındaki ittifak hisimlik ilişkisiyle güçlendirildi. Bu ilişki temelde Kabardeylerin Kırım'a karşı bir ittifak arayışından kaynaklanmaktaydı ve 1571 yılında başlayan ekonomik kriz nedeniyle Rusya'nın güneye açılmaya başlamasına kadar bu ilişkiler devam etti (Namitok, 1956).

Bu yıllarda, Karadeniz'in karşı kıyısında, Osmanlı Devleti'nin kendi içinde de bir Çerkes varlığına rastlanmaktadır. 17. yy.a kadar yönetici seçkinler arasında Çerkes ve Gürcülere de rastlansa da bunların sayısı Arnavut, Rum ve Makedonyalılara göre oldukça az ve bunlarla boy ölçüşebilecek oranda değildi (Faroqhi, 2010; 26). 17. yy.da yönetici seçkinler arasındaki dengeler değişmeye ve Çerkes devşirmelerin etkinliği artmaya başladı. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'ndeki etnik dayanışmada iki ayrı yönelim görülmeye başlandı: bunlardan bir tanesi Arnavut ve Boşnak olmak üzere batı grubu, diğeri ise Abaza, Çerkes ve Gürcü olmak üzere doğu grubuydu (Kunt, 1974; 237). Devşirme olarak saraya girmiş olan Çerkesler ve Abazalar sarayda yüksek mevkilere gelmeye (Faroqhi, 2010; 35) ve bunların bir kısmı özellikle Kafkasya'da sancakbeyleri olarak görevlendirilmeye başlandı. Bu yolla Osmanlı'nın Çerkesler arasındaki etkisinin artırılabileceği düşünülüyordu. Fakat bu taktik beklenen etkiyi yaratmadı ve Çerkesler kendilerine gönderilen bu yeni paşalara fazlaca itibar etmedi. Cevdet Paşa (1991; 90) Tezakirinde Çerkeslerin Kafkasya'da Osmanlı'ya soğuk kalmalarının ve Rusya'ya karşı mücadelesinde kendisine destek vermemesinin sebebini, Osmanlı adına Çerkeslere gönderilen paşaların Çerkesler tarafından daha önce köle olarak Osmanlıya satılmış kimseler olması olarak göstermektedir.

Kırım'ın Osmanlı hâkimiyetinden çıktığı tarih olan 1774'e kadar bu köle ticaretinin yoğun olarak sürdüğü düşünülürse Osmanlıdaki Çerkes kölelerin sayısının büyük rakamlara ulaştığı şüphesizdir. Padişah'ın kendi tebaasının köleleştirilemeyeceği, bunun yasal olarak mümkün olmadığı (Faroqhi, 2010; 215) düşünülürse de Osmanlı'nın Kırım üzerinden yürüttüğü Çerkesistan politikasını yorum-

lamak kolaylaşacaktır. Osmanlı'nın Rusya'yla ilişkilerinde her zaman hâkimiyetinde olduğu iddiasında bulunduğu Çerkesistan'ın Osmanlı ile ilişkisinin, en azından 19. yüzyıla kadar, temel niteliğinin köle ticaretinde aranması yeni bir bakış açısı sağlayacaktır.

1601 yılında Kabardey Prensi Sholoh ve bütün Kabardey-Çerkeslerin artık Rus Çarı'na bağlı olmadıklarını bildirmeleri üzerine Ruslar ve Çerkesler arasındaki ilişkilerde köklü değişiklikler görülmeye başlandı (Nमितok, 1956, s. 23). Rusya'nın Kafkasya'ya ilk saldırısı ise 1604-1605 yıllarında Dağistan ve Şetqale (Stavropol) olmak üzere iki ayrı noktadan başladı fakat bu saldırılar doğuda Çeçen ve Dağistanlılar, Şetqale'de Kabardeyler tarafından durduruldu. 1613 yılında Rusya, Terek nehri üzerinde daha önce inşa ettiği bir kalesini güçlendirerek burayı bir askeri-idari merkez haline getirdi. 19. yüzyıla kadar bu şekilde saldırı ve anlaşma dönemleri şeklinde süre giden ilişkiler, 1783 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesiyle birlikte yeni bir boyut kazandı (N. Berzeg, 1996, s. 28) ve Rusya ile Kafkas halkları arasında aralıksız savaşlar başladı.

1816 yılına kadar daha çok Osmanlı-Rus ve Fransız-Rus savaşları nedeniyle Rusya'nın Kafkasya'ya büyük güçler sevk edememesinden dolayı çok fazla şiddetlenmeyen ve Çerkeslerin zaman zaman önemli zaferler de elde ettiği bu dönemden sonra Çerkesistan adım adım Rus işgali altına

girmeye başladı (Kasumov ve Kasumov, 1995). Çerkeslerin (özellikle batı Çerkeslerinin) nüfuslarının neredeyse tamamının Osmanlı topraklarına akmasının başlangıcı bu dönemdi.

19 yy.da Osmanlı'nın Kırım'ı da yitirmiş olması nedeniyle Karadeniz kıyılarında yeni arayışlar başladı ve kıyı şeridi boyunca kalelerini tekrar inşa etti ya da güçlendirdi. Küçük Kaynarca anlaşmasından sonra Çerkesistan sahillerini gezen Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa ile Canıklı Ali Paşa'nın raporunda, bu yeni arayışın amacının Osmanlı'nın buradan sağladığı işgücü ve savaşçı akışını devam ettirebilmenin yollarını bulmak olduğu anlaşılmaktadır. Bu raporda Çerkeslerin İslamiyet'e geçirilmesiyle 80.000 kişilik bir kuvvet çıkarılabileceği tahmin edilmektedir (Saydam, 1997; 37).

Bu girişimlerin bir sonucu olarak Ferah Ali Paşa Anapa'ya bir kale yaptırarak, bir Çerkesle evlendi ve Çerkeslerle yakın ilişkiler geliştirdi. Fakat bu dâhi Osmanlı'nın istediği sonucu ortaya çıkartmadı. Zira Edirne anlaşması ile Kafkasya'nın ve dolayısıyla Çerkesistan'ın Rusya'ya bırakılması Çerkeslerin tepkisine neden olmuş, kendilerinin manevi olarak Halifeye bağlılık hissetmelerine rağmen siyasi olarak Osmanlı'ya bağlı olmadıklarını ve hiçbir zaman vergi vermediklerini ya da Osmanlı sancağı altında savaşlara katılmadıklarını (Saydam, 1997; 45) ifade etmişlerdir.

Sayıları kesin olarak bilinemese de yıllar süren savaşlar boyunca ve bu savaşların sonucunda sayıları en az yüzbinlerle ifade edilen Çerkes yaşamını kaybetti, topraklarından kopartıldı, sürgün edildi, gittikleri topraklarda çok farklı amaçlarla kullanıldı.

Özetlemek gerekirse, Çerkeslerin Rusya tarafından sürgün edilmesinin Osmanlı tarafından arzu edilen bir durum olduğu görülmektedir. Yaklaşık 200 yıl önce batıdan gelen köle, cariye ve devşirme kaynağını yitiren Osmanlı bir süre Kırım üzerinden insan kaynağını karşılama yoluna gitti ve 19 yy.da bu kaynağı da yitirmesiyle bütün insan kaynağını kaybetti. Bu açıdan bakıldığında Çerkesistan'dan yaklaşık 50 yıl boyunca oldukça yoğun olarak devam eden insan akışını pek çok ekonomik sosyal olumsuzluklara rağmen durdurmak için hiçbir girişimde bulunmamasının temel sebebi budur. 19 yy.da Osmanlı topraklarındaki ekilebilir arazinin %50'si işletilmemekteydi (Karpas, 2010; 115) ve 1877 savaşında büyük kısmı Çerkesler olmak üzere, Kafkas göçmenleri büyük birlikler oluşturarak Ruslara karşı savaştı (Karpas, 2010; 54).

Aslında Osmanlı'nın bu yeni gelen nüfustan beklentisi çoktu ve bu beklentilere göre de bir iskân politikası oluşturulmuştu. Bu iskân politikasının öncelikli amaçlarını Rumeli ve Anadolu'da olmak üzere iki ana başlık halinde incelemek gerekir. Rumeli'deki temel amaç bu bölgedeki Müslüman sayısını arttırmak ve Çerkesleri askeri bir güç olarak kullanmaktı. Göçmenlere görünüşte bir askerlik muafiyeti sağlanmış olmasına rağmen Çerkesler Osmanlı topraklarına ayak bastıkları andan itibaren askere alınmaya ve askerlik yapmaya özendirilmeye başlandı. Öyle ki; Trabzon'a ayak basanlardan 18.000 kadarı doğrudan askere alındı ve Köstence'ye ulaşan erkeklerin hepsi askerliğe girdi (N. Berzeg, 1996; 132-133). Bu nüfus hareketi aslında başından beri Osmanlı tarafından arzu edilen ve özendirilen bir şeydi çünkü ele geçirilemeyecek olan bir Kafkasya'dansa eldeki Balkanların korunması hem daha

kolay hem de daha mantıklıydı (Dündar, 2010; 45) ve Kafkasya'dan gelecek olan nüfus bu amaca yönelik olarak rahatlıkla kullanılabilirdi.

Balkanlarda iskân edilen Çerkesler bölgedeki azınlık hareketlerinin kontrol edilmesi ve bir Müslim-Gayrimüslim dengesinin kurulabilmesi amacıyla gruplar halinde yerleştirilirken, Anadolu'da dağınık şekilde iskân ediliyor, Türk köylerine 5'er, 10'ar hane dağıtılıyordu (Dündar, 2008; 48). Öyle ki Çerkesler, Uzunyayla gibi bazı istisnaları olsa da genellikle küçük gruplar halinde yerleştirilerek, yerli nüfustan bariz şekilde ayrı bir kitle yaratılmasının önüne geçilmeye çalışıldı aynı zamanda bu yolla yeni gelenlerin toplumsal yapısı parçalandı ve yerleştikleri yerlerdeki hâkim yerli gruplarla kaynaşmaları sağlandı (Karpas, 2010; 21). Yeni gelenler bu şekilde hâkim Türk nüfusu içinde eritmeye çalışılırken, diğer taraftan Dağıstanlı, Çerkes, Abaza, Çeçen gibi farklı etnik kökenlerden gelen göçmenler de bir arada iskân edilerek aralarındaki farklılıklar yok edilmeye çalışıldı.

Anadolu'da ise farklı amaçlar gözetilerek Çerkeslerin iskânı gerçekleştirildi. Bunlardan birincisi Osmanlı'nın savaşlar sonucunda kaybettiği toprak ve tarımsal işgücü kaybı nedeniyle artan tarımsal üretim ihtiyacını karşılamak üzere kullanılmayan toprakları tarıma açmak, ikincisi ise özellikle göçebe toplulukların yerleşik hale getirilmesinden faydalanmaktı. Daha sonraki yıllarda Balkan savaşlarını kaybettikten sonra Balkanlar'dan Anadolu'ya diğer Müslüman nüfusla birlikte ikinci bir Çerkes göçü yaşandı. Bu göçle gelen Çerkesler de yine benzer amaçlarla iskân edildi. 18. yüzyılın başlarından itibaren kendi topraklarından ayrılmaya başlayan Çerkesler yüzyılın ortalarına gelindiğinde Rusya tarafından sistematik olarak Sürgün edilmeye başlandı ve özellikle 1862-65 yıllarında yoğun olarak topraklarından sürüldü (Karpas, 2003).

Rus-Kafkas savaşları boyunca ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına gelmek üzere yola çıkan Çerkeslerin sayısı muhtelif kaynaklara göre çok büyük çeşitlilik göstermektedir. Saydam (1997, s. 91) %25-30 civarındaki ölü sayısı ile birlikte Osmanlı Devleti'ne göç etmek üzere memleketlerinden ayrılan Kırım ve Kafkasyalı sayısının 1.000.000 ila 1.200.000 civarında olduğunu hesaplamaktadır ve bu sayının büyük kısmını Çerkesler oluşturmaktadır. McCarthy (1998; 38) Osmanlı'ya gelen toplam Kafkasyalı göçmen sayısını yaklaşık 1.200.000 ve bunlardan hayatta kalmış olabileceklerin sayısını ise 800.000 olarak tahmin etmektedir. Karpas'a (2003, s. 112) göre "kayda değer bütün etkenler göz önüne alındığında, 1859-1879 yılları arasında çoğu Çerkes olmak üzere yaklaşık 2 milyon Kafkas'ın Rusya'yı terk ettiği tahmininde bulunmak akla yakın görünmektedir. Ancak, bunlardan sadece 1.500.000'i hayatta kalabilmiş ve Os-

manlı topraklarına yerleşebilmiştir". Yine Karpat'a (2010; 169) göre 1881'den sonra 500.000 Çerkes daha Osmanlı topraklarına göç etti.

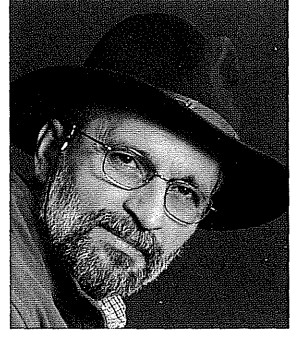
Sonuç olarak, sayıları kesin olarak bilinemese de yıllar süren savaşlar boyunca ve bu savaşların sonucunda sayıları en az yüzbinlerle ifade edilen Çerkes yaşamını kaybetti, topraklarından kopartıldı, Sürgün edildi, gittikleri topraklarda çok farklı amaçlarla kullanıldı.

KAYNAKÇA

- BERKOK, İ. (1958). Tarihte Kafkasya. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- BERZEG, N. (1996). Çerkes Sürgünü: Gerçek, Tarihi ve Politik Nedenleriyle. Ankara: TAKAV Matbaacılık.
- BERZEG, S. E. (1985). Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler. Ankara: Şafak Matbaası.
- BİLGE, M. S. (2005). Osmanlı Devleti ve Kafkasya. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- CEVDET PAŞA (1991). Tezahir 1-12. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- DÜNDAR, F. (2008). İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918). İstanbul: İletişim.
- DÜNDAR, F. (2010). Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918). İstanbul: İletişim.
- FAROQHI, S. (2010). Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya (Çev. A. Berktaş). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- İBN KEMAL (1991). Tevârih-i Al-i Osman: VII. Defter. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İNALCIK, H. (2010). Osmanlılar: Fütuhât, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler. İstanbul: Timaş.
- KARPAT, K. H. (2003). Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri (Çev. B. Tırnakçı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- KARPAT, K. H. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler (Çev. B. Tırnakçı). İstanbul: Timaş.
- KASUMOV, A., ve KASUMOV, H. (1995). Çerkes Soykırımı: Çerkeslerin XIX. Yüzyıl Kurtuluş Savaşı Tarihi. Ankara: Kaf-Der.
- KUNT, M. İ. (1974). Ethnic-Regional (Cins) Solidarity in the Seventeenth-Century Ottoman Establishment. *International Journal of Middle East Studies*, 5(3), 233-239.
- MCCARTHY, J. (1998). Ölüm ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarına Karşı Yürütülen Ufûs Olarak Temizleme İşlemi 1821-1922 (Çev. B. Umar). İstanbul: İnkılap.
- NAMITOK, A. (1956). The "Voluntary" Adherence of Kabarda (Eastern Circassia) to Russia. *Caucasian Review, Munich (CRM)*, 2, 17-33.
- SAYDAM, A. (1997). Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SCHILTBERGER, J. H. (1997). Türkler ve Tatarlar Arasında, 1396-1427 (Çev. T. Akpınar). İstanbul: İletişim.

görüŖ- düŖünce

sezai babakuŖ

30 Eylül: Abhazya'nın zafer ve özgürlük günü

Küllerinden doğmak...

Bize dair ne varsa bir satırda söylenmiştir: Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde... Nartların çocuklarıyız biz; savaşlarda-sürgünlerde ölsek, kırılacak, savrulsak da... köklerimize tutunup yeniden ve yeniden boy atarız. Kafdağının Ankaralarıyız biz; kor ateşlerde yansak kül olsak da... ruhumuza tutunup yeniden ve yeniden kanat çırpacağız. Evet, biz halkız ve yeniden doğarız ölümlerde...

Bütün toplumlar gibi biz de tarihin aynasında yol alırız. İnşili-çıkışlı uzun bir yolculuktur bu. Geçmişten bugüne gelen ve bugünden geleceğe sürmekte olan. Düşe-kalka yürünen zorlu bir yolculuktur bu. Hele bizimkine benzer sert coğrafyalarda yaşayan toplumlar için yolculuk daha bir zordur. Rekabet demoklesin kılıcı kadar keskindir ve riskler pusu kurmuş mayınlar kadar sinsidir. Attığımız her adımı ölçüp biçeriz. Nefesleniriz, dikkatle etrafı dinler kolaçan ederiz. Sonra bir adım daha, bir adım daha... Temkini elden düşürmeden ve umuda halel getirmeden yürürüz geleceğe...

Tarih bazen küser bize. Karakışlar, afetler, kıtlıklar, salgınlar olur hırpalanırız. Savaşlar, kıyımlar olur ölürüz. Sürgünler, göçler olur savruluruz...

Tarih bazen barışır bizle. Gün olur-güneş olur güçlenir, serpilliriz. Bolluk olur, bereket olur refaha ereriz. Barış olur-istitrar olur çoğalırız. Bunların hepsi bu uzun yolculuğa dahildir. Ve bunların hepsi bütün toplumlar için mukadderdir. Nasıl hiçbir toplum hep kazanan olamazsa, hiçbir

toplum da hep kaybeden olmaz. Bazen biz palazlanıp genişleriz, bazen palazlanan diğerinin genişleme iştahının hedefi oluruz...

İşte böyledir hayat. Ve böyle olmaya devam edecektir. Böyle olduğu için, daha dün büyük bir yenilginin (21 Mayıs 1864) yasını tutarken bugün büyük bir zaferin (30 Eylül 1993) coşkusunu kutluyoruz. Böyle olduğu için, daha güne kadar diyasporada öldük-bittik (asimile olduk-dilimizi yitirdik) ağıtları yakarken, bugün kimliğimizi-dilimizi yüceltme umudunun şarkılarını söylüyoruz.

Şair (Pablo Neruda), bize dair ne varsa bir satırda özetlemiştir: Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde...(*)

Evet, biz halkız. Tarihin aynasında düşe-kalka yol alırız. Dün, ölümcül bir paylaşım savaşının arasında kaldık. Büyük bir yıkımın kurbanı olduk. Kırıldık, sürüldük. Bir yanımız hasta-çelimsiz bir çocuk gibi kaldı anavatanda, diğer yanımız öksüz-çaresiz bir çocuk gibi savruldu dünyanın dört bir yanına. Bir demir perdenin iki yanında birbirinden habersiz, ilintisiz uzun bir bekleyiŖe mahsur kaldık. Yeni-

den ve yeniden kırıldık savaşlarda. Yandık kül olduk ke-
relerce. Bir heyelan kadar toprak atıldı üstümüze, bir bu-
zul kadar donduk yerin altında. Yıllar, onyıllar aktı. Yüzyıl
aktı, yüzyıl. Umutla, sabırla bekledik. Biliriz ki biz Nart'ların
çocuklarıyız. Gün olur köklerimize tutunup yeniden boy
atarız. Biliriz ki biz Kafdağının Anka'larıyız. Vakti gelir ru-
humuza tutunup yeniden kanat çıkarız. Evet, 'biz halkız,
yeniden doğarız ölümlerde'...

Gün olur, iklim değişir...

Bekledik, umutla ve sabırla. Gün oldu. İklim değişti. Önce
anavatanda ve hemen ardından diasporada buzlar çö-
zölmeye, üstümüzdeki toprak gevşemeye başladı. Yeni-
den filize durduk. Aramızdaki demir perde yıkıldı, yollar
açıldı. Anavatanla diaspora arasında koklaşmalar, ku-
caklaşmalar başladı. Ne ki daha köklerimize tam tutunama-
dan, daha yeterince boy atamadan, aç kurtların-çakalların
saldırısına uğradık (14 Ağustos 1992). Aramızdan bilge ve
gözü pek bir yiğit çıktı (Vladislav Ardzinba), etrafında top-
lanın ve safları sıklaştıran, diye haykırdı. Tek şansımız birlik
olmak, dedi. Kuzeye seslendi, güneye, doğuya, batıya.
Anavatandaki kardeşlere seslendi, diasporadakilere.
Haydi, dedi. Okyanusları buzulları, çölleri aşım, bir kirlili su
bataklığına teslim olamayız, dedi. Biz Nartların çocukları-
yız, dedi. Haydi, dedi; gün bugün. Sesi duyan koştu, lide-
rin etrafında birleşti.

Gevşek metal nasıl su verilerek çelikleştirse ürkek yürek-
ler de öyle yurtseverliğin ve cesaretin ateşiyle alevlendi.
Büyük bir savaştı bu savaş. Varoluş savaşı. 30 Eylül'de
(1993) zafer kazanıldı. Kazandığımız zaferle küllerimizden
yeniden doğduk. Yeniden boy attık, yeniden kanatlandık.
Tarih bize gülümsedi. İmkansız görüleni, inanılmaz denile-
ni başardık. Bu zafer birliğin, yurtseverliğin, cesaretin des-
tanıdır. Zaferimiz hepimize kutlu olsun...

Dünkü büyük paylaşım savaşındaki yenilgimizin hüsrani
ne kadar büyükse ve kayıplarımız ne kadar fazlaysa, bu-
günkü zaferimizin sevinci ve kazancı en az o kadar bü-
yüktür. Üstelik bugün başkalarının stratejik çıkarı ya da dini
nüfuz hesapları için değil, kendimiz için mücadele verdik.
Dünkü yenilgimiz bizi nasıl parçalayıp savurduysa bugün-
kü yengimiz bizi birleştirdi ve ayağa kaldırdı. Zaferimiz bü-
yüktür, başarımız büyük. Bunun değerini, önemini bilelim
ve kendimizle gurur duyalım.

Tarih bize gülümsedi. Zaferimizi tahkim ederek ebedi kıl-
mak, olası iklim dalgalanmalarına karşı sarsılmadan ayak-
ta durmak ve tarihin aynasında geleceğe güvenle yürü-
mek artık bizim elimizde. Bunun için tek yol diasporada
ve anavatanda kimliğimize tutunmak, birlikte ve birarada
yol almaktır. Büyük liderimizin dediği gibi, safları daha da
sıklaştıranak...

30 Eylül'ün önemi...

30 Eylül 1993 bizim için tarihi dönüm noktasıdır. Bu sa-
yede bugün anavatanımızda bağımsızlığımızın bayrağı
dalgalanmaktadır. Bu sayede bugün diasporada gururla
kimliğimizi sahiplenmekteyiz. Bu sayede gelecek için bü-
yük umutlar beslemekteyiz. 30 Eylül küllerimizden yeni-
den doğduğumuz gündür.

30 Eylül Abhazya'da ve kardeş cumhuriyetlerde her yıl
büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. Diasporada bu coş-
kuya ortaktır. Çünkü bu zaferde diasporanın da payı var-
dır. Diasporanın emeği vardır, canı vardır, kanı vardır. Bu
zafer hepimizin. Kutlu olsun.

Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da Akbalık'ta zaferimizi kutla-
yacağız. Şehitlerimizi anacağız, yiğitlerimizi selamlayaca-
ğız. 30 Eylül Pazar günü, coşkulu bir katılımı, bizi zafere
ulaştıran, özgürlüğe ve bağımsızlığa kavuşturan birliğimizi
daha da yücelteceğiz. Biz birlik oldukça güçlüyüz, ve bir-
likte oldukça kazanacağız...

Yaşasın birlik, zafer ve özgürlük...

Yaşasın Abhazya...

(*)

halkız biz yeniden doğarız ölümlerde

halkım ben, parmakla sayılmayan
sesimde pırlıl pırlıl bir güç var
karanlıkta boy atmaya
sessizliği aşmaya yarayan

ölü, yiğit, gölge ve buz, ne varsa
tohuma dururlar yeniden
ve halk, toprağa gömülü
tohuma durur bir yerde
buğday nasıl filizini sürer de
çıkarsa toprağın üstüne
güzelim kızıl elleriyle
sessizliği burgu gibi deler de

biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde.

Pablo Neruda

görüş - düşünce

kalmık sinejan

Elleri bağlı, yalnız bir anne

oşhamafe

bekler, çaresiz...

Bazen gülümsüyordur.

Güneşle sohbet ederken öyle parlak ışıklar ki gözleriniz kamaőır O'nun beyazlığına bakamazsınız. Her şeyi unutmuş gibidir o an, çok barışiktır kendisiyle.

"Dinleniyorum. Ruhumu ve yaralı hafızamı temizledim!", der gibi.

Bazen üzgündür.

Bulutlar tepesinde grilikleriyle boğmaya çalışırken O'nu, karanlıktır. Tepkisizce bekler, savunmasız ve teslim olmuş gibidir.

"Rahat bırakın beni! Yalnızlığımla kalmak istiyorum!" der gibi.

Ya da kızgındır.

Haykırır öfkesini, fırtınalar koparır. Rüzgara keskin bir ısıklık çaldırır kulaklarda.

"İşte şimdi görürsünüz siz gücümü!" der gibi.

Her nasıl olursa olsun, iki elini göğsüne kavuőturmuş, öylesine bir köşede uzaklardan gelecek evlatlarını bekleyen yaşlı bir anne O. Öylece bekler durur hep. Kocaman gözleriyle bizleri izler, sürekli izler, izler...

Her gittiğimde konuşurum onunla, sorular sorarım. İçimden değil, sesli olarak.

O benimle hiç konuşmaz, hiç kimseyle konuşmaz O. Bakırsınız, göz göze geliriz. O'nu çok sevdiğimi anlar, bilirim... Sevindirim.

“Zamanı gelmedi daha, ama gelecek elbet, bekle, sabırlı ol!” der gibi. Dinlerim...

Anlarsın, sorularına cevap beklemezsin. Düşünürsün, gerçekten inanıyor mu acaba buna diye. Hani insan pek umudu olmasa da bir şeyler söyler ya, karşısındakinin umutlarını taze tutmak için. Hani ya olursa! diye ipin ucunu tutar ya sıkıca, ısrarla. İşte öyle gibi.

İki kolunu kavuşturduğu göğsünden açıp, şöyle bir uzattığını, çok uzaklara bile uzanıp hepimizi toparlayıp kendine doğru çektiğini hayal ederim. Anne O... Hayal işte...

Tepesindeki güneşle sohbetine denk geldiysem eğer, sarılmak isterim ona, bembeyaz yanağına uzanıp şöyle okkalkı bir öpücük kondurabilmek. Buzlarla, karla kaplıysa da sıcaktır o aslında, sımsıcak. Hissedersin, için ısınır.

Bizleri görünce: **“Gelin... gelin..., yaklaşın. Nerde kaldınız, çok sıkıldım beklemekten! Hani diğerleri nerde?”**, diyerek uzaklara doğru bakınarak arandığını, beni kendine doğru çekip saçlarımı okşadığını, **“Nerede kaldın, özledim seni!”** dediğini duyarım. Hayal işte... Sonra o soruyu soran kendisi değilmiş gibi, cevabını da beklemediğini, zaten bildiği bir cevabı tekrar duymak istemediğini düşünürüm.

Burkular içim, kafam düşer önüme.

Gri olduğunda üzgündür, gökyüzüne küskündür. Sitem ederek, kendi kendine konuşup mızızlanırlar gibi. Az sonra gülmeye başlayacak gibi. Bilir suçluları, onlara dönük yüzü: **“Bütün bunlar hep sizin yüzünüzden geldi başımıza, göreceksiniz siz!”** der gibi, tehditler savurur gibi. İçim titrer, ürkerim.

Bazen de öylesine kızar ki, fırtınalarıyla rüzgarı döver gerçekten: **“Güç bende! Defol git buradan!”**, der gibi.

Eteklerini savurur. Kızgınlığını, sitemlerini herkes görsün, bilsin ister gibi. Etrafını süpürmek, temizlemek ister gibi. Kızmak istediği, dövmek istediği şeylerin yerine rüzgarı koyar. Verir veriştirir ona, elinden gelen odur.

Hesap sorar, sorar, sorar gibi. Acırım, içim acır.

Karşısındaki sivri tepeli, yüksek, hırçın ve biraz da küstah bulduğu dağlara tepeden bakar hep: **“Haddinizi bilin, bensiz bir hiçsiniz siz! Yalnızlığıma bakıp beni sansız sanmayın! Evlatlarım var benim, uzaklarda, hem de çok evladım!”** diye haykırır gibi. Anne O... Sevindir, içim umut dolar, gururlanırım.

Bizim ayrılık hikâyelerimizin en eski tanığı O. Ve daha çok hikâyemize tanık olacak gibi.

Gümüş kemerli ve mızıkacı çok evladını uğurladı o tuzlu deniz suyuna. Yeter ki yaşasınlar istedi. Sevmez denizi

de o yüzden. Deniz hain çıktı! Ona verdiği evlatlarını geri alamadı çünkü. Dönmedi gidenler. O hep bekledi, bekledi... Bekliyor... Anne O. Üzülürüm, içim acır.

Küllendirdiği yaraları kanamaya başladı son zamanlarda. Hep gri, hep kızgın hep üzgün o yüzden. İki ateş arasında kalmış evlatları feryat ediyor uzaklarda. O biliyor. Anlıyor. İçi acıyor. Bekliyor çaresizce. Anne O.

Onun yalnızlığını anlıyorum. Orada sabahlamayı o yüzden çok seviyorum. Sabahları bizleri görebilsin diye. Gelmeyene, gelemeyene ağlamasın diye.

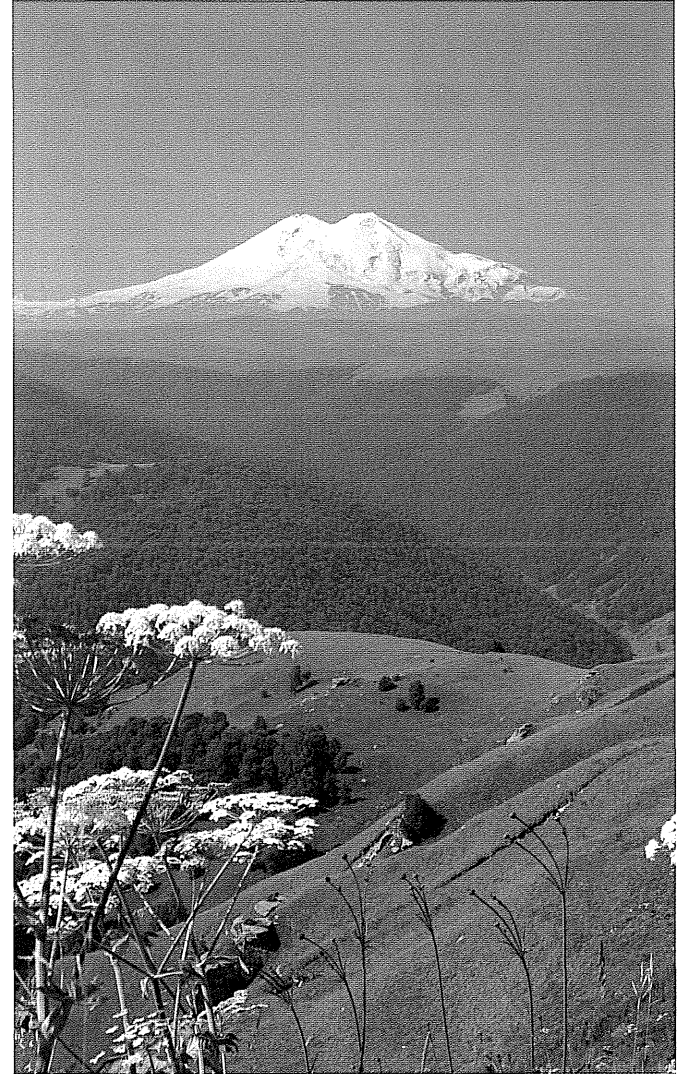
Herkesi tanıyor O. Biliyor. İnanmıyor artık.

Dev gibi görünmeye çalışan küçük insanları sevmiyor. İnanmadığı şeyler için bağırınları, ruhunu ve beynini satanları sevmiyor O, ... hem de hiç.

Herkesi tanıyor O. O'nu kimse kandıramaz. Kanmaz artık O.

Can taşıyor O. Canı yanıyor. Anne O. Kolları göğsüne bağlı, açamıyor.

Biliyorum... İçim acıyor...

federasyondan

KAFFED'in düzenlediği "21 Mayıs 1864 Çerkes Soykırım ve Sürgünü 148. yılı anma etkinliği" 20 Mayıs Pazar günü Beşiktaş Barbaros Meydanı'nda gerçekleştirildi.

Saat: 15.30'da Dolmabahçe Camii önünden Barbaros Meydanı'na doğru oldukça uzun bir kortejle sloganlar eşliğinde yapılan yürüyüş ile başlayan etkinlik, Çerkeslerin Osmanlı topraklarına Sürgün edildiklerinde İstanbul'daki ilk yerleşim yerlerinden biri olan Beşiktaş Barbaros Meydanı'nda yoğun katılımı gerçekleştirildi.

Etkinliğe Kafkas Demekleri Federasyonu'na (KAFFED) bağlı derneklerimizden ve Türkiye'nin her yerinden otobüslerle ve özel araçlarla binlerce Çerkes katıldı.

Günün anlam ve önemine değin yapılan konuşmaların ardından şiirler okundu, ağıtlar söylendi. İstanbul Kafkas Kültür Derneği Gençlik Komisyonu'nun hazırladığı sembolik Soykırım Mezarlığı katılımcılar tarafından büyük ilgi gördü.

Programın tamamlanmasının ardından Sürgünde ölenler anısına denize çelenk ve karanfiller bırakıldı.

Fotoğraflar: Oğuz Demir / NART Dergisi

BASIN DUYURUSU

21 MAYIS (1864):

ÇERKESLERİN SÜRGÜN GÜNÜ, YAS GÜNÜ...

21 Mayıs; Çerkeslerin Sürgün günü, yas günü...

21 Mayıs, Çerkeslerin Sürgün günüdür. 148 yıl önce (21 Mayıs 1864'de), Çarlık Rusyası'na karşı verdikleri savaşı kaybeden Çerkesler, tarihin en büyük ve en trajik sürgününe maruz bırakılmışlardır. Sürülenlerin sayısının 1,5 milyondan fazla olduğu, onbinlercesinin sürgün yollarında öldüğü bilinmektedir. Halen, dünyadaki toplam Çerkes nüfusunun % 80'i diasporada yaşamaktadır. En büyük Çerkes nüfusu Türkiye'dedir. Suriye, Ürdün, Mısır, İsrail gibi ilk yerleşim bölgeleri dışında, sonradan yer değiştirmelerle birlikte bugün dünyanın pekçok ülkesinde Çerkes yaşamaktadır.

Çerkesler her yıl 21 Mayıs'ı sürgün ve yas günü olarak anmaktadır. Türkiye'deki geniş katılımlı anma toplantısı bu yıl da İstanbul Beşiktaş'ta (20 Mayıs Pazar günü saat 16.00'da Barbaros meydanında) yapıldı. Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerinde kurulu 60 derneği bünyesinde toplayan Kafkas Dernekleri Federasyonu'nun (KAFFED) öncülüğünde yapılan anma toplantısına binlerce kişi katıldı.

21 MAYIS ÇERKES SÜRGÜNÜ

Çerkesler her yılın 21 Mayıs'ın sürgün ve yas günü olarak anmaktadır.

“Türkiye’de yaşayan Çerkesler, yeryüzündeki tüm toplumlar gibi, kültürlerini yaşatmak ve kimliklerini korumak istemektedir”

Çerkeslerin talepleri

Kafkas Dernekleri Federasyonu, 21 Mayıs 2011 anma töreninden önce, Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin taleplerini içeren bir deklarasyon yayınlamıştır. Bu yıl gerçekleştirilen anma etkinlikleri öncesinde taleplerini yinelemiştir. “Türkiye’de yaşayan Çerkesler, yeryüzündeki tüm toplumlar gibi, kültürlerini yaşatmak ve kimliklerini korumak istemektedir” diye başlayan deklarasyonda şu taleplere yer verilmektedir:

1. İnsana saygılı yeni bir anayasa hazırlanmalı: Temel hak ve özgürlükleri temel alan, evrensel normlara uygun, sivil, çağdaş bir anayasa hazırlanmalı. Yurttaşların dillerini, dinlerini ve kültürlerini istedikleri gibi yaşamalarını engelleyen tüm yasalar kaldırılmalı. İnsan hakları ile dil ve kültürel hakların geliştirilmesini güvence altına alan tüm uluslararası sözleşmeler hiçbir çekince konulmadan onaylanmalı ve uygulanmalıdır.

2. Kimlik ve kültürel haklar güvence altına alınmalı: Çerkes kimliğinin ifadesi ve yaşatılmasına ilişkin her türlü engel ortadan kaldırılmalı, bir toplum ve kültür olarak Çerkeslerin varlığı kabul edilmelidir. Çerkesler, çocuklarına ve yaşadıkları yerleşim birimlerine istedikleri isimleri koyabilmeli, Çerkes köylerine eski isimleri verilmelidir. Ayrımcılık ve her türlü ırkçılık ile aktif bir şekilde mücadele edilmeli, özellikle ders kitaplarından dil, din, etnisite ve cinsiyet farklılığı temelinde ayrımcılığı ve nefreti körükleyen tüm ifadeler çıkarılmalıdır.

3. Anadili eğitimi yaşama geçmeli: Devlet, yurttaşların dillerini ve kültürlerini korumaları için sadece izin veren değil, destekleyen bir konumda olmalıdır. Bu kapsamda ilköğretimden itibaren Çerkesçe seçmeli dil dersleri yaşama geçirilmeli, anaokullarında ve derneklerde dil öğretiminin önünde engel olan tüm kısıtlamalar kaldırılmalı, halk eğitim merkezleri ve benzeri kuruluşlar aracılığı ile dil kursları açılmalı, anadili öğretmenleri yetiştirilmeli, üniversitelerde talep edilen tüm dillerde akademik çalışmalara imkan tanınmalı, lisans ve lisans üstü programlar açılmalı, enstitüler kurulmalıdır.

4. Çerkesce TV ve radyo yayınları yapılmalı: Münhasıran Çerkes dillerinde tam gün radyo ve televizyon yayını yapılmalı, Çerkesçe yayın yapan özel basın/yayın organları desteklenmelidir.

5. Çerkes kültürüne yönelik sivil toplum kuruluşları desteklenmeli: Çerkes kültürünün korunması ve geliştirilmesine yönelik faaliyet gösteren tüm sivil toplum kuruluşlarına destek sağlanmalıdır.

6. Dönüş hakkı tanınmalı: 21 Mayıs Çerkeslerin Soykırım ve Sürgünü'nün simgesel tarihi olarak kabul edilmeli ve bu tarihsel gerçek tanınmalıdır. Çerkesler, anayurtlarından Sürgün edilerek zorla çıkarıldıkları için, tarihsel olarak anayurtlarına dönüş hakkına sahiptir. Rusya ile çifte

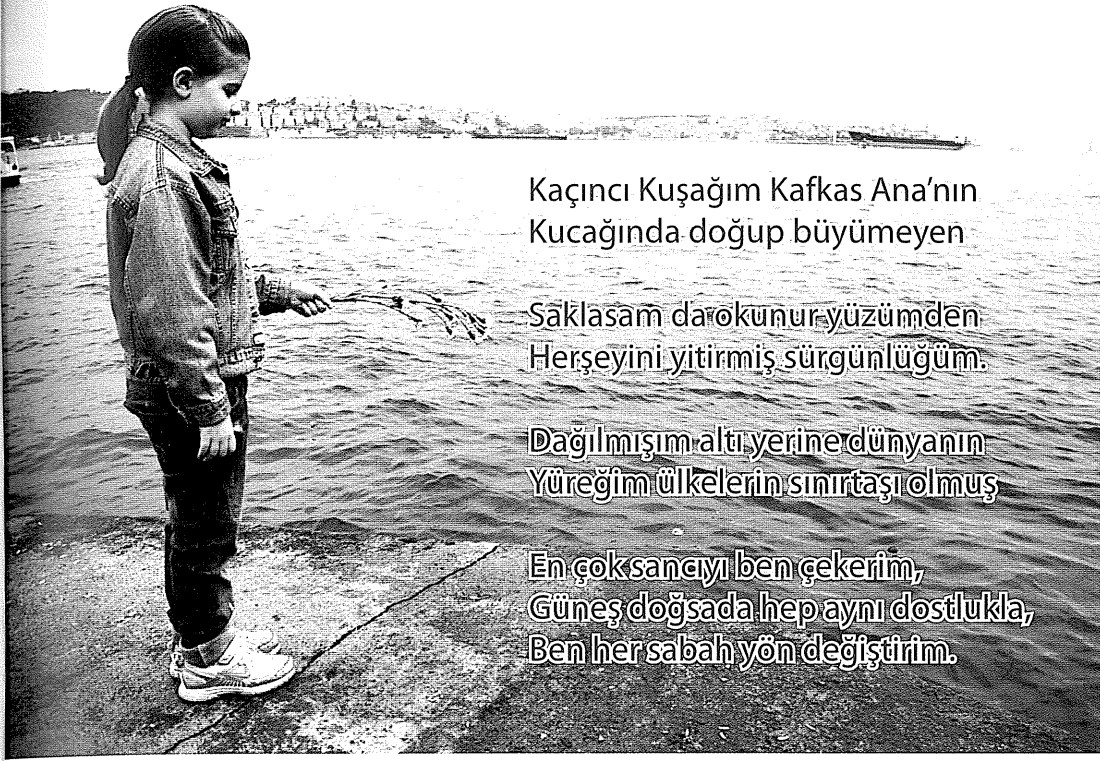
vatandaşlık anlaşması yapılarak Türkiye Çerkeslerinin anayurtları ile olan bağları yasal olarak da sağlanmalıdır. Kafkasya'ya dönerek yerleşmek isteyenler için sosyal hakların transferi sağlanmalı, bunun için Rusya ile Türkiye arasında sosyal hakların transferi anlaşması yapılmalıdır.

7. Kuzey Kafkasya cumhuriyetleri ile ilişkiler güçlendirilmeli: Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin akrabalarının bulunduğu Kuzey Kafkasya cumhuriyetleri, özellikle Adıgey, Karaçay-Çerkes ve Kabardey-Balkar cumhuriyetleri ile ekonomik ve kültürel ilişkiler geliştirilmeli, Kuzey Kafkasya'ya yerleşen veya iş kuran vatandaşlarımız desteklenmeli, buradaki üniversitelerde okuyan öğrencilere kredi ve burs verilmelidir.

8. Abhazya ve Güney Osetya tanınmalı: Abhazya ve Güney Osetya egemen devletler olarak tanınmalı. Abhazya ve Güney Osetya'ya yönelik izolasyonlar kaldırılmalı. Eskiden var olan Trabzon-Sohum gemi seferleri acilen yeniden başlatılmalı ve İstanbul-Sohum uçak seferleri konmalı. Gürcistan'a yapılan askeri yardımlar durdurulmalı. Abhazya / Güney Osetya ve Türkiye'deki kurum ve kuruluşlar arasında ekonomik, kültürel ve eğitsel alanda işbirliği geliştirilmelidir.

KAFKAS DERNEKLERİ FEDERASYONU

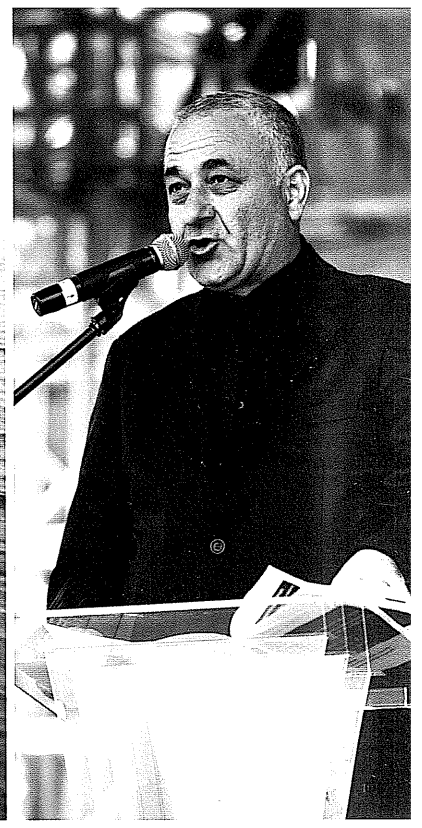

Kaçıncı Kuşağım Kafkas Ana'nın
Kucağında doğup büyümeyen

Saklasam da okunur yüzümden
Herşeyini yitirmiş sürgünlüğüm.

Dağılmışım altı yerine dünyanın
Yüreğim ülkelerin sınırtası olmuş

En çok sancayı ben çekerim,
Güneş doğsada hep aynı dostlukla,
Ben her sabah yön değiştirim.

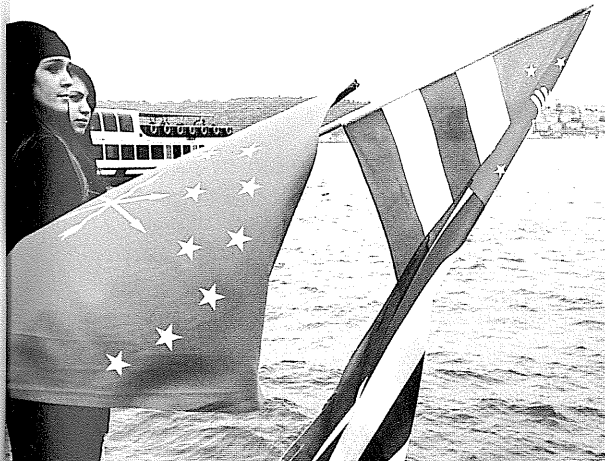
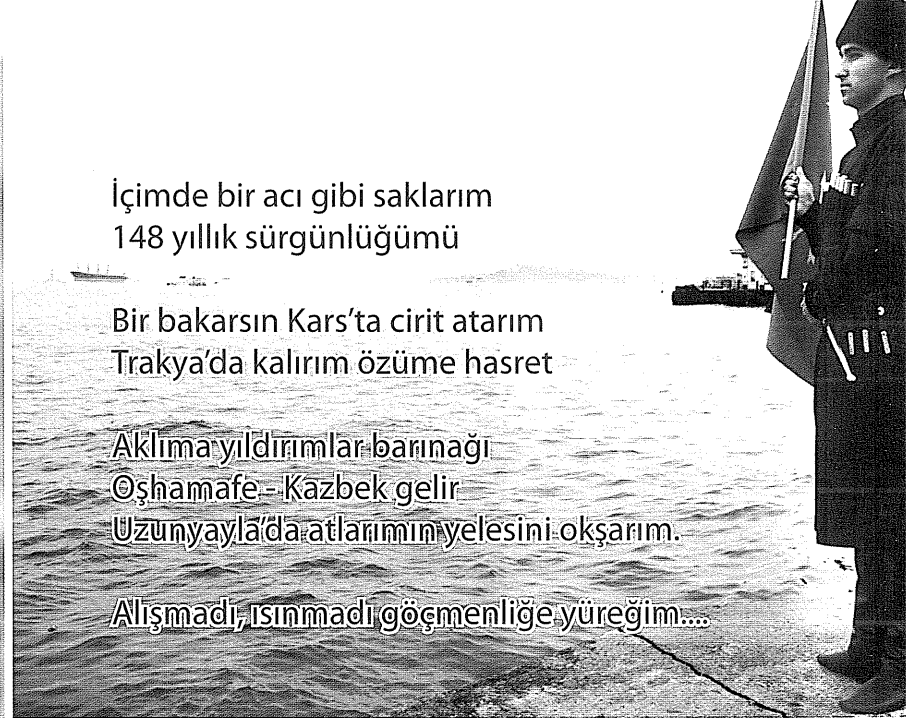

İçimde bir acı gibi saklarım
148 yıllık sürgünlüğümü

Bir bakarsın Kars'ta cirit atarım
Trakya'da kalırım özüme hasret

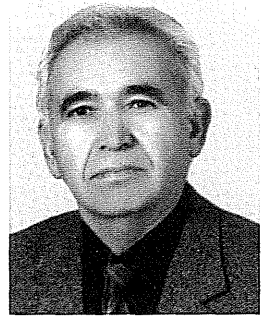
Aklıma yıldırımlar barınağı
Oşhamafe- Kazbek gelir
Uzunyayla'da atlarımın yelesini okşarım.

Alışmadı, ısınmadı göçmenliğe yüreğim...

osmanlıda iz bırakanlar

zecekho ismail seçer*

Ahmet Cevdet Paşa'nın Kaleminden

Çerkes Hasan Vak'ası

"Yüzbaşı rütbesinde olan Çerkes Hasan, Şûray-ı Devlet Reisi Mithat Paşa'nın evinde toplantı halinde bulunan zamanın Bakanlar Kurulu'nu (Heyet-i vükelâ) basarak, eniştesi Padişah Sultan Abdülaziz'i haksız yere tahtından indirerek, öldürtüp intihar süsü veren, Padişahın eşi, kız kardeşi Neş'erek Kadiefendinin ölümüne neden olan cuntanın lideri Milli Savunma Bakanı(Serasker) Hüseyin Avni Paşa'yı ve Hariciye Nazırı Raşit Paşayı öldürmüş, Bahriye Nazırı Kayseri'li Ahmet Paşa'yı yaralamış ve kendisine engel olmak isteyen görevlilerden bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da yaralamıştır. Bakanlar Kurulu'nun diğer üyeleri baskın sırasında kaçışıp harem dairesine sığınmaları sonucu canlarını kurtarmışlardır. Olay "Çerkes Hasan Vak'ası" olarak tarihteki yerini almıştır. Zamanın toplumu Çerkes Hasan'ı bir halk kahramanı kabul ederek kutsamıştır. Hakkında ağıtlar, türküler yakılmıştır. Olayın cereyan şekli tarihçiler tarafından değişik şekillerde anlatılmıştır. Olay yerinde bulunanlardan birisi de Osmanlı'nın ünlü devlet adamlarından tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'dır Ahmet Cevdet Paşa daha sonra Padişah Sultan Abdülhamit'e bir arize ile olayı anlatmıştır. Biz burada olayı Ahmet Cevdet Paşa'nın kaleminden sunmaya çalışacağız.

Padişah Sultan Abdülaziz

Sultan Abdülaziz, hakkında en çok çürütme yapılan padişahların başında gelmiştir. Cumhuriyet tarihçilerinin çoğunluğu onu koç, horoz dövüştüren, bir oturuşta bir kuzu yiyen, önüne gelenle güreş tutan kaba saba birisi olarak göstermekte ısrarlı olmuşlardır.

Oysaki Sultan Abdülaziz sağlıklı, görkemli hatta oldukça heybetli bir fiziki yapıya sahip olmanın yanında Akşehirli Hasan Efendi'den gramer ve Arapça dersleri alarak son derece iyi yetiştigi, oldukça edebi nitelikte şiirler yazdığı, bunların

bir kısmını bestelediği, ileri derecede neyzen olduğu, içki, tütün ve işretten uzak durduğu, dindar yapıda olup devamlı olarak mutad ibadetlerini yerine getirdiği, harem ve kadınlar konusunda ağabeyi Sultan Abdülmecit'in aksine son derece ciddi ve ilkeli olduğu bilinmektedir.

Tarihçilerden Yılmaz Öztun'a 'Bir Darbenin Anatomisi' adlı eserinde, Abdülaziz'in bestekâr, neyzen, ressam, silah ve donanmaya iptila derecesinde meraklı, sert mizacının yanında merhamet ve şefkat hislerinin kuvvetli olduğunu Ali ve Fuat Paşaların devrinde parlak dönemler geçirildiğini, Osmanlıların en büyük deniz gücünün onun zamanında oluşturulduğunu, ordunun ve deniz gücüne verilen önemin İngiltere'yi ürküttüğünü, Şura-yı Devlet, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, Divan-ı Muhasebat'ın (Danıştay, Yargıtay, Sayıştay) o devirde kurulduğunu böylece modern yönetim, modern yargı ve modern eğitimin ilk temellerinin atıldığını, imar faaliyetlerini güçlendirildiğini, demir yollarına önem verildiğini hatta "şimendifer geçsin de sırtımdan geçsin" dediğini belirtmektedir.

Tarihçi Ramazan Balcı da "Beyaz Atının Ölümü Abdülaziz" adlı eserinde; Abdülaziz'in çok zeki anlayışlı, dünya ahvalini çok iyi bilen bir Padişah olduğunu, devleti içerde ve dışarıda mükemmel şekilde temsil ettiğini ve tebası tarafından en çok sevilen padişahlardan birisi olduğunu yazmaktadır.

Tarihçi Cemal Kutay "Abdülaziz'in Avrupa Günlüğü" adlı eserinde; Abdülaziz'in Avrupa seyahatinin Osmanlı tarihinde bir ilk ve son olduğunu, yanına sonradan padişah olacak olan Sultan V. Murat ve Sultan Abdülhamit'i de alarak Mısır, Avusturya, Almanya, Fransa ve İngiltere'ye yaptığı seyahatlerle ilk defa ve son defa bir Osmanlı Sultanı'nın dünya kamuoyu önüne çıktığını ve İmparatorluğu mükemmel şekilde temsil ettiğini, böylece gerçek dışı tabuların yıkıldığını ve seyahatle vakarlı bir duruş sergilediğini, bunun Avrupa'da da hayranlık uyandırdığını belirtmektedir.

Abdülaziz'in en büyük talihsizliklerinden birisinin halk tarafından, Rus yanlısı olması nedeniyle "Nedimof" olarak lakap takılan Mahmut Nedim Paşa'nın sadarete kalmasıdır. Mahmut Nedim Paşa'nın basiretsiz yönetimi devleti aşırı derecede borçlu hale getirmiştir. Bir diğer talihsizlikte annesi Abaza asıllı Pertevniyal Valide Sultan ile kendisinden sonra tahta çıkarılan V. Murat'ın annesi yine Abaza asıllı Şefkefza Valide Sultan arasındaki felaketlere yol açan korkunç çekişme ve rekabettir. Şefkefza Valide Sultan oğlu V. Murat'ın tahta çıkabilmesi için Abdülaziz'in cunta tarafından tahttan indirilmesinde işbirliği yaptığı belirtilmiştir.

Pertevniyal Valide Sultan

Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan'dır. 1829 yılında Padişah II. Mahmut ile evlenmiştir. 1831 yılında Abdülaziz'i doğurmuştur. Oğlunun 25 Haziran 1861 yılında tahta geçmesiyle Valide Sultan olmuştur. Hayır hasenati,

kimsesiz çocuklara sahip çıkması ve yardımseverliği ile ünlüdür. Aksaray'da meydanda görülen görkemli Valide Sultan Camisi ve Külliyesi, Pertevniyal semtindeki okulu ve eklerini yaptıran O'dur. İstanbul'da beş sebil ve dört çeşmenin banisidir. Şebinkarahisar'da üç çeşme, Konya'da Aziziye Camisini, Adana'da bir cami yaptırmıştır. Maalesef oğlu Abdülaziz'in darbeyle tahttan indirilmesine ve daha sonrada öldürülmesine tanıklık etmiş, darbe sırasında hakaret görmüş son yıllarını acı içinde beddua ederek tamamlamıştır.

Nesrin Neş'erek III. Kadınefendi

Ubih asıllı İsmail Bey'in kızı, Çerkes Hasan'ın ablasıdır. 1868 yılında Abdülaziz'le evlenmiştir. Güzel, narin yapıllı, fevkalade duyarlı bir Çerkes kadınıdır. Haksızca yapılan darbeyle, eşi Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve sonrasında öldürülmesi, kendisinin nakil sırasında üstü açılmak suretiyle aranması yapılan hakaretler ve boğazın soğuşunda çıplak omuzları yağmura maruz bırakılarak hastalanması sonucunda, Abdülaziz'in öldürülmesinden üç gün sonra kederler içinde vefat etmiştir.

Cunta ve Eylemleri

Dörtlü cuntanın başı Serasker (Genel Kurmay Başkanı) Hüseyin Avni Paşa'dır. Tarihçi İbnülemin Mahmut Kemal onu "fevkalade kindar, kibirli, hırslı ve tamahkâr, fesat, şehvetine düşkün rüşvetçi biri" olarak tanımlamaktadır. Cevdet Paşa "büyük hırsızlıkta Mahmut Nedim Paşa'dan daha ileride idi" demektedir. Zamanın tarihçisi Süreyya Bey ondan "ırz düşmanı bir sefih" olarak söz etmektedir. Cuntanın diğer elemanları ise, Sadrazam Rüştü Paşa, Bahriye Nazırı Kayseri'li Ahmet Paşa ile Şuray-ı Devlet Reisi Ahmet Mithat Paşadır. Müşterek tarafları Sultan Abdülaziz'e olan kin ve garezleridir. Daha önce defalarca görevden alınmalarından dolayı padişaha muğberdirler. Yaptıkları toplantılarda padişahın hal' edilmesine karar vererek bu konuda Abdülaziz'in yerine tahta geçirilecek olan V. Murat ve annesi Şevkafza ile de anlaşmışlardır. Hal' kararı Serasker Hüseyin Avni Paşa tarafından yerine getirilmiştir. Ardından Sultan Abdülaziz önce kayıkla itilip kalkılarak Dolmabahçe Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na nakledilmiş, burada Padişah III. Selim'in boğdurulduğu odaya konmuş, üç gün sonra da bu defa Topkapı Sarayı'ndan Beşiktaş'taki Feriye Sarayı'na nakledilmiştir. Nakiller sırasında Pertevniyal Valide Sultan'ın odasına girilerek aranmış, ele geçirilen mücevher ve takılar yağmalanmış, kulağındaki küpeler ve bilezikleri alınmış, hatta ağız açılarak hoyratça bakılmış, ayrıca Nesrin Neş'erek III. Kadınefendi'nin mücevherleri alınmış, kayığa bindiği esnada üzerindeki şalı çekilerek omuzları ve kolları açıkta kalmış, boğazın soğuşuna ve şiddetli yağın yağmura maruz bırakılmıştır.

Sultan Abdülaziz Beşiktaş'daki Feriye Sarayı'nda iken, ayrıntıları daha sonra yıldız mahkemesinde tesbit edildiği gibi darbenin lideri Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın talimatıyla yönetilen suç şebekesi tarafından, 4 Haziran 1876 tarihinde katledilmiş, ancak buna intihar süsü verilerek halka bu şekilde açıklanmıştır. Bundan birkaç gün sonra da bütün bu felaketlere dayanamayan narin ve naif yapılı Abdülaziz'in hanımı III. Kadınefendi Nesrin Neş'erek hanım, iki çocuğunu öksüz bırakarak vefat etmiştir. Kamuyu olanlardan üzgündür. Abdülaziz'e türküler yakılmaktadır.

Ve Çerkes Hasan

Çerkes Hasan Ubih asıllı Çerkes Gazi İsmail Bey'in oğludur. Gazi İsmail Bey Rus zulmünden dolayı Kafkasya'yı bırakarak Osmanlı'ya göçen ve Silivri yakınlarına yerleştirilen bir Çerkes beyidir. Burada üç çocuğu olmuştur. Nesrin Nesteren hanım 1848 doğumludur. O zaman adet olduğu üzere küçük yaşlarda saraya verilmiş, sarayda büyümüş, yetişmiş ve 1868 yılında Sultan Abdülaziz'le evlenerek Neş'erek ismini almış, üçüncü Kadınefendi olarak saray protokolüne girmiştir. 1850 doğumlu Hasan ile 1851 doğumlu Osman isimdeki erkek çocuklar ise o zaman Çerkes toplumu tarafından tercih edilen askerlik mesleğine yönlendirilmeleri sonucu subay olmuşlardır.

Çerkes Hasan iyi derece ile okulu bitirmiş, çok yakışıklı olmanın yanında son derece gözü pek bir deniz subayı olmuştur. Atıcılıktaki başarısı dillerdeydi. Hatta bu özelliği Serasker Hüseyin Avni Paşa tarafından da bilinmekte, silah alımlarında kontrol Çerkes Hasan'a yaptırılmaktadır. Ayrıca Galata ve Beyoğlu tarafında bazı kabadayılarla giriştiği çarpışmalarından dolayı ismi korkuyla anılmaktadır. Özellikleri nedeniyle Velihaht Yusuf İzzet Efendi'ye yaver olmuş, yaver kordonları da takılmıştır.

Cunta tarafından Abdülaziz'in tahttan indirilip öldürülmesi, Valide Pertevniyal Sultan ve ablası Padişahın eşi Nesrin Neş'erek hanıma yapılan hakaretler, bundan birkaç gün sonrada Neş'erek hanımın kahrından ölmesi bütün toplumu üzdüğü gibi Çerkes Hasan'ı da üzmüş germiştir. Ayrıca cuntanın lideri Serasker Hüseyin Avni Paşa Çerkes Hasan'ı tanıdığı ve ondan bir zarar gelebileceğini düşündüğü için tedbiren onu oldukça uzağa Bağdat'a tayinini çıkartmıştır.

Bütün bunlar bardağı taşırmıştır. Kolağası Çerkes Hasan 15 Haziran 1876 tarihinde Bakanlar Kurulunun toplanacağını öğrenmesi üzerine, önce Sultan Abdülaziz ile ablası Neş'erek Hanım'ın evlatları olan ve bir haftada hem babalarını hem de annelerini kaybeden yeğenlerini ziyaret edip okşamış sevmiştir. Ardından üniformalarını giyip yaver kordonlarını takmış, iki tabancasını beline bir tabanca

ile bir bıçağını çizmesine yerleştirmiş, Çerkes kamasını da beline takarak toplantının yapıldığı Mithat Paşa'nın Beyazıt'taki konağına gelmiştir. Kapı ağalarının kendisini tanıması üzerine Seraskere haber getirdiğini belirterek yarıttığı kararlılıkla kapı ağalarını atlatarak toplantı odasına kolaylıkla girmiştir.

Çerkes Hasan tabanca elinde içeri girince, içerde neler olmuştur? Bakanlar nasıl tepki vermişlerdir? Olay değişik kimseler tarafından değişik şekillerde anlatılmıştır. Olay yerinde (toplantıda) bulunanlardan birisi de zamanın ünlü tarihçilerinden saygın devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'dır. Ahmet Cevdet Paşa maarif nazırı sıfatıyla toplantıya iştirak etmiştir. Olayın en doğru şeklini öğrenmek isteyen Padişah Sultan Abdülhamit yazılı şekilde Ahmet Cevdet Paşa'dan olayın cereyan şeklini anlatmasını istemiştir. Ahmet Cevdet Paşa "Arize" başlığı ile Padişaha sunmuştur. Metin aynen aşağıda ufak sadeleştirmelerle ve birebir şekliyle verilmiştir.

Arize

"Hüseyin Avni Paşa'nın Mithat Paşa konağında katledildiği gece kulları da orada bulunmaktaydım. Olayın ayrıntıları ile anlatılması emrini almam üzerine tanık olduğum olaylar aşağıda anlatılmıştır.

O vakit devletin idaresi üç kişinin yani Rüştü, Mithat ve Avni Paşaların elinde idi. Hükümet ise ortak kabul etmediğinden her biri diğerini defedip tek başına hükümet etmek sevdasında bulunmaları esasen normaldi.

Asker, Avni Paşa'nın elindeydi. Kaptan-ı Derya Kayseri'li Ahmet Paşa'da onun gölgesi hükmündeydi ve deniz kuvvetleri onun elindeydi. Binaenaleyh Rüştü ve Mithat Paşaları aradan çıkarıp kendisi diktatör olmak sevdasında bulunduğu anlatılır. Zaten kötü huylu, korkunç bir insandı.

Mithat Paşa ise genç, Türkler arasında sayılan birkaç şahsın liderleri mevkiindeydi. İngiltere sefaretini Mithat Paşa'ya ziyadesiyle sahip çıkıyordu...

Oturduğumuz sofanın sağ tarafında Avni ve Kaptan Paşalar oturuyorlardı. Sofanın alt tarafında bir odaya açılan bir kapı vardı. O kapının sağ tarafındaki sandalyede ben oturuyordum. Alt tarafında Rıza Paşa, onun alt tarafında Mithat Paşa oturuyordu. Karşımızda Raşit Paşa, Şerif Hüseyin Paşa ile Maliye Nazırı Yusuf Paşa oturmuşlardı. Halet Paşa iki taraf arasında gidip gelmekteydi.

O sırada merdivenlerden kaputu sırtında bir subay çıkıp üzerimize geldi ve yaklaştığı sırada 'davranma Serasker Paşa' diye hızla yürüdü. Raşit Paşa'nın hizasına gelir

gelmez elindeki rovelver tabancasını Avni Paşa'nın sinesine ateşledi. Mithat Paşa ile Rıza Paşa hemen harem kapısına kaçıp, sıvıştılar. Şerif Hüseyin Paşa ile Yusuf Paşa ise yan odaya kaçtılar. Ben de arkalarından aynı odaya girdim. O sırada selamlık merdiveninden sofaya doğru bir kalabalık çıkmakta ve avludan tabanca sesleri işitilmekteydi. İsyanca bir grubun meclisi bastığı aklıma geldi. Odanın diğer kapısından çıkmak istedim. Meğer sofanın kiler merdiveninin başına varmışım. Hademeden bir grup, silahlı olduğu halde kapıyı tutmuşlardı. İçlerinden birini tanıdım. Onun yardımıyla aşağı indiğimde kendi uşağıma rastladım. O da bir bıçak bularak müdafaa durumuna geçmişti. Yukarıda tabancalar sıkılıyor ancak ne olduğunu bilemiyorduk.

Çerkes Hasan'ın yalnızca ferdi olarak konağı bastığı kimse'nin aklına gelmiyordu. Uşak ve fener getiren arabacı ile avluya çıktık. Bu arada Koska'daki askeri bir müfreze gelip konağa girdi. Bende geri dönüp durumu öğrendim. Mithat Paşa ve Yusuf Paşa ile ben kulları selamlık dairesine kaçtığımızda Avni Paşa ağır yaralanmış olduğu halde revolverini çıkarmaya çalışırken Çerkes Hasan üzerine doğru yürüyünce Kaptan-ı Derya Kayseri'li Ahmet Paşa arkadan yanaşıp kollarını kavrayarak tutmuş, Rüştü Paşa hemen yerinden kalkıp arkadan kaçarak Raşit Paşa'nın yanındaki odaya girmiş. Halet Paşa ile aynı odada birleşmişler. Çerkes Hasan ise kendisini tutmakta olan Ahmet Paşa'nın önce kulaklarını yırtmış, arkasından kendisini kavrayan parmaklarını Çerkes kamasıyla doğrayarak silkinip kurtulmuş, avını kaçırmış avcı gibi tekrar Avni Paşa'yı büyük salonda yakalayıp, sıkı-tığı bir iki kurşunla yetinmeyip, kamasıyla karnını yarmış ve birçok yerini pare pare eylemiş. Sonra sofaya geri dönmüş sandalyede oturan Hariciye Nazırı Raşit Paşa'yı

görünce başına bir kurşun sıkmış, Paşanın hiç kimildanmadan oturduğuna bakılırsa daha evvel korkusundan can verdiği anlaşılmıştır. Çerkes Hasan, sonra Rüştü Paşa'nın bulunduğu odanın kapısına yüklenmişse de açamamış, odanın diğer kapısına hücum etmişse de o kapıyı da Halet Paşa muhafaza etmiştir. Çerkes Hasan, Rüştü Paşa'ya 'sen milletin babasisin, Rıza Paşa da velinimetimdir. Size bir şey yapmayacağım. Kayserili'yi verin' demiş. Rüştü Paşa da 'evladım şimdi çok hiddetlisin savuş git' demişse de Çerkes Hasan bu defa kapılara kurşun sıkmaya başlamıştır. Mithat Paşa'nın Ahmet Ağa ismindeki uşağı arkadan sokularak Çerkesi ensesinden yaralamış, O da geri dönerek uşağı tabanca sıkıp öldürmüştür. O arada müdahale eden bir subayı da çizmesinden çıkardığı tabanca ile vurup öldürmüştür. Bu kısımları ben görmedim. Bunlar duyduğum şeylerdir. Olaydan sonra Rıza Paşa'nın saraylı Çerkes hanımının 'Çerkes Hasan elleri nur olsun ne iyi etmiş' dediğini işittim.

Ahmet Cevdet Paşa daha ayrıntılı olan yukarıdaki yazılı beyanını imzalayarak, Padişah Sultan II. Abdülhamit'e takdim etmiştir.

Yargılama ve Sonuç

Çerkes Hasan ertesi gün alalecele yargılanmış. Sorgusu sırasında; 'Şuray-ı Devlet Reisi Mithat Paşa ile Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa'yı öldüremediğime, biçare zabıt ve muhafızları istemeden öldürdüğüme müteessirim. Nefsim için yapmadım, millet için yaptım' demiş. Yaralarını tedavi etmek isteyen hekime 'hiç uğraşma, nasıl olsa asılacağım' diyerek tedaviyi kabul etmemiştir. 17 Haziran 1876 tarihinde Divan-ı Harp'de askerlikten tard edilerek idamına karar verilmiştir. Hüküm aynı gün Beyazıt Meydanı'nda, büyük giriş kapısının sağ tarafındaki dut ağacına asılarak yerine getirilmiştir. Sultan Abdülhamit saltanatının ilk günlerinde bu dut ağacını kökünden kestirmiş ve Edirne Kapı Mezarlığı'na yaptırılan kabrinin üzerine de 'genç yaşında veliyyünnimeti uğrunda feday-ı can eden Çerkes Hasan Bey'in ruhu için Fatihah' yazdırmıştır. Halk, Çerkes Hasan'ı kahraman olarak kabul ederek kut-samıştır. Hakkında mersiyeler yazılmış, türküler yakılmıştır.

Eşref Paşa tarafından yazılan mersiyenin bir beyti şöyledir:

"Rabb-i izzet cennet etsin kabrini Çerkes Hasan Kamet-i Avni'ye ol esnada biçmişti kefen" Çerkes Hasan benzer-siz bir cesur yürek örneğidir.

* ZECEKHO İsmail Seçer

1858 yılında Karaçay-Çerkes Bölgesinden sürgün edil-meleri üzerine Türkiye'de Çorum İlçesine bağlı Gökören Köyünü kuran ZECEKHO sülalesindedir. Aynı köyde doğmuş olup Ankara'da ikamet etmektedir.

gezi

Volkan Yıldız

Vatana böyle de gidilir...

Globalleşen bu dünyada iletişim ve ulaşımın kolaylaşmasına rağmen medyanın ve anlatılanların gerçeği çok da fazla yansıtamadığı, insanların iletişimsizlik çektiği, gerçeği yerinde görememe sorunuyla karşı karşıyayız. Çevremizdeki insanların daha fazla dikkat çekmek, ilgi görmek için abartarak anlattığı her şeyi biraz daha sorgularsak gerçeğe daha yakın olacağız.

Lise yıllarımda kendi ayaklarım üzerine durmayı başarmıştım. Bir Çerkes genci olarak ilk önce aileme, sülaleme ve dostlarıma ve sonra vatanıma, milletime faydalı olmalıydım. Derneklerde kültürel faaliyetleri çok da beceremiyordum. İmkânlarımla artmasıyla doğrulardaki gerçekleri aramaya başladım.

İlk motosikletimi aldığımda Türkiye'yi gezerken farklı kültürleri gözlemliyor, Çerkesliği sorgulamaya başlıyordum. Benim beklentilerim yoktu, önyargısız çıkmıştım yollara. Çarşamba, Uzunyayla, Pınarbaşı, Düzce'de Çerkesler arasında gördüklerim genelde aynıydı. Gittiğim yerlerde neden dil bilmediğim ilk sorulardandı. Kim ne kadar Çerkeşti, ne kadar milliyetçiydi ve doğru olanlar neydi?

Gün geçtikçe Çerkeslerin farklı farklı lehçeleri konuştuğunu, Çerkeslerden başka Kafkas halklarının da kendi dilleri olduğunu öğrendim. Artan sorularla artık anavatan ziyaretini bir an önce yapmam gerektiğini hissettim ve Batum > Vladikavkaz > Nalçık > Maykop > Tuapse > Soçi 'yi kapsayan bir tur planladım.

İlk motosikletimi aldığımda Türkiye'yi gezerken farklı kültürleri gözlemliyor, Çerkesliği sorgulamaya başlıyordum. Benim beklentilerim yoktu, önyargısız çıkmıştım yollara.

Kafkas Dağları- Stepantsminda

Artvin üzerinden Batum'daki sınır kapısına ulaşip kimlik ya da pasaportla giriş yaptıktan sonra Batum> Tiflis> Stepantsminda şehirlerini takip ettiğinizde Vladikavkaz tabelasını artık görebileceksiniz. Gürcistan'daki Rusya'ya geçiş için tek sınır kapısı Kazbegi Yukarı Lars'tır(VerchniLars). Sarp ve Kazbegi sınır kapılarına sabah erken saatlerinde giriş yapmanızı tavsiye ederim. Bazı ayrıntılar ise şöyle: Araç sürücüsü kendi aracıyla giriş yapmalıdır. Kazbegi'de sadece araçla girişe izin veriliyor.

Kafkas dağlarına tırmanmaya başlıyorum. Sıcaklık düşmeye başlıyor. Buralar milli park olarak işaretlenmiş haritalarda.

Festivalde tanıştığım Ukranya ve Rus motosikletliler bana sınıra yakın yerdeki bozuk yoldan bahsettiler. Yola girdiğimde beni zorlayacak bir durum olmadığını anladım. Yollar paletli iş makineleri ile sürülmüş. Araçla geçecekler daha dikkat etmeli ve özellikle tünellerdeki çukurlara çok fazla dikkat etmelidir.

Sanki sınıra yaklaştıkça medeniyete yaklaşıyoruz.

Gürcistan –Rusya Sınır Kapısı

Burada giriş yaptığınız sınır kapısı evrakını kontrol ediyorlar. Ben Batum'dan pasaportsuz geçiş yapmıştım. Orada Hopa Valiliği'nin verdiği belgeyi istediler.

Gürcistan'dan ayrılırken, bir heyecanla Gürcü sınır kapısını geçtiğimde, kendimi Rusya'da sanıp heyecanla fotoğraf çekilirken, kendimi iki kilometrelik kuyrukta buldum.

Gürcistan'da insanlar işsizlik nedeniyle sokaklarda oturuyor. Türkiye'deki gibi Ruslar sınırdaki sıralarını kapıyor; fakat onlar çok sorun etmiyor. Hayattan bir beklentileri yok gibi davranıyorlar.

Sınırdaki ilk sıraya girmeme rağmen üç saat bekledim. Belçikalı ve Hollandalı turistlerin yardımıyla aracın ruhsatının Rus sistemlerine kayıt olduğuna dair evrakı doldururken bazı milliyetçi Ermeni vatandaşların davranışlarıyla gerildim. Evraklar da tamamen Rusça'ydı.

İlk Şehir: Kuzey Osetya – Vladikavkaz

İnternette tanıştığım arkadaşlarım Nonna, Zaur beni şehirde karşılayıp konaklama için yardımcı oldular. Şanslıydım Rus Sivil Savunma Merkezinde iki gün konakladım.

Burası Kuzey Osetya. Osetler turistlere çok meraklılar. Çok iyi karşılandım tekrar gelmek ve Türkiye'de buluşmak için sözler verildi.

Enduro yaparken motosikletimi yatırıp aynamı kırmıştım. Aynam sürpriz şekilde tamir edildi. Buradaki insanlar genelde doğada çalıştıkları için enduro motosikletin ruhu da doğadan olduğu için çok iyi anlaşıyorduk. Bazı şeyler evrenseldir.

Yola çıkarken Rus Sivil Savunma Komutanı ve kurtarma personelleri beni hediyelerle yolladılar. En ilginç olanları iyi turist arması ve 20. Yıl Sivil Savunma armasıydı.

Nalçik'e Doğru

Yollar gayet iyi. Seyahatimin 3000 km'lik Rusya kısmında neredeyse hiç kural ihlali yapan görmedim. Türkiye'den aracıyla gelenlerin trafik kurallarını tekrar hatırlamasını tavsiye ederim. Özellikle düz çizgi kuralına çok dikkat etmek gerekiyor. Ağır cezalar var.

Yola çıkmadan önce ulaşacağım şehirlerin Türkçe, İngilizce ve Rusça isimlerini, kril alfabesiyle çıktı almıştım. Ayrıca motosiklet ile bir günde 700 km iyi bir menzil. Vaktiniz varsa toplam km üzerinden bu sınırı geçmeden konaklanacak şehirleri belirleyebilirsiniz. Ben daha çok Maykop ve Tuapse'yi merak ediyordum. Aşağıdaki km'lere göre yaptığım planların neredeyse hiçbiri tutmadı. Her şehrin girişindeki polis kontrolleri bazı yerlerde 1 km'lik kuyruklar bile oluşturabiliyordu. Motosikletin avantajıyla ilk sıraya yerleşmeyi zamanla öğrendiğimde ise gezimi yavaş yavaş tamamlıyordum. Tiflis – Vladikavkaz = 200 km, Vladikav-

kaz – Nalçik = 110 km, Nalçik – Maykop = 400 km, Maykop – Soçi = 160 km

Nalçik'e doğru kaskımdaki Çerkes ezgileriyle yol alırken, yollarda gördüğüm tabelalarla daha da heyecanlanıyordum. Nalçik bana Kayseri'yi anımsattı. Kabardey soydaşlarımızdan olsa gerek.

Rusya menşeli araçları trafikte çok göreceksiniz. Arkalarında anti statikleriyle Ladalar en çok kullanılan araçlardan. Sağdaki 2 haneli rakam herhangi bir krayın şehirini gösteriyor. Örneğin Maykop'un kodu 01.

Gelecek sene Elbrus kampı için Nalçik'e söz verdim. Planladığım sıradaki konaklama için Maykop'a doğru yol alıyorum. Anavatınımızın eşsiz nehirlerinden biri de Kuban Nehri'dir. Birçok hikayede, romanda adını duyduğumuz Kuban'dan geçerken hüzünlenmemek elde değil.

Maykop Elma Diyarı

Destanlarda Maykop'un etrafı bereketli tarlalarda örtülü deniliyor. Hatta kahramanımız sırtındaki mısır yüklü çuvalı canavardan kaçırırken canavar tarafından isabet eden oklardan biri çuvala değıyor ve etrafa saçılan tohumlarla şimdiki mısır tarlaları oluşuyordu. Adigey etrafının bu tarlalara kuşatıldığını görüyorum.

Belki Türkiye'de yaşayan siz 1864 Sürgünü olmasaydı bu tarlaların olduğu yerde bir öğretmendiriz, bir esnaftınız, bir mühendistiniz. İki kapılı Çerkes köy evleri, düğün sesleri...

Nalçık ve Maykop bugünlerde hareketli günler yaşıyor. Suriye'deki iç savaştan dolayı anavatana dönüş yapan Çerkesler, Türkiye ve Adıgey Cumhuriyeti'ne yerleşiyor. Yine daha önceki savaşlardan etkilenen Kosovalı soydaşlarımız, Maykop girişinde caminin yanındaki köyde ikamet ediyorlar.

Maykop'a ulaşmanın mutluluğu ve heyecanı ile hemen şıps -basta ve haluj yemeliydim ve bir Adıge lokantasında buldum kendimi. Osmanlılar Adıgeleri Çerkes, İngilizler de Circassian olarak isimlendirmiş. Biz kendimize Adıge diyoruz.

Maykop'ta 30 bine yakın öğrencinin eğitim gördüğü söyleniyor. Yaz döneminde şehirde hareketlilik mesai saati başı ve sonunda oluyor.

Ayrıca Çerkes gençleri kız kaçırdıkları de şehir hareketleniyor. Maykop, Rus dışında farklı komşu ülkelerden göç almış. Şehirde ticari yönden birçok eksiklik var. Türkiye'den gelecek Çerkesler bu eksiklikleri fırsata çevirebilirler.

"Ben Türkiye'den geldim" dediğimde dil sorunum olmasına rağmen ısrarla benimle konuşmak istiyorlardı.

Tek katlı evler ve birbirine paralel caddeleri ile şehir planlaması çok güzel bir kent Maykop.

Şehirde ulaşım otobüs, elektrikli otobüs, minibüs dolmuşlarla ve özel taksilerle sağlanıyor. Siz bu yazıyı okurken Maykop'a dair size de keşfedecek bir şeyler kalsın diye de her şeyi kaleme almıyorum.

Çerkesler diğer vatandaşlara göre sokakta daha kendinden emin yürüyorlar. Gezdiğim esnaf dükkanlarında genelde genç Çerkesler çalışıyordu.

Maykop'u doğduğum yer gibi sevmeme vesile olan Nadir Abla ve Yıldırım Abi'yi unutamam. Evlerinde misafir olan Suriyeli soydaşlarımız ve taksici ahbabları Liy Amırbiy ile beni yolcu ederlerken.

Türkiye'den gelen Çerkes soydaşlarımız Krasnooktabrskaya adındaki sokakta kafeler işletiyor. Trafığe kapalı sokak Maykop Park'a çıkıyor.

Yine aynı sokakta yine Türkiye'den gelen bir soydaşımıza ait Çerkes gelinlikleri satan bir dükkânda aradığınız birçok hediyelik eşyayı burada bulabilirsiniz.

Kıvas içerseniz bu şehri artık daha çok özleyeceksiniz.

Soçi'ye Maykop'tan iki yol vardı. Krasnodar üzerinden Dzhubga > Tuapse > Soçi ile uzun ama yollar daha düzgün. Yolun yaklaşık 150 km daha kısa olduğu Maykop'tan orman yoluyla Tuapse > Soçi. Ben yolun bozuk olmasına rağmen trafiğe takılmamak için orman yolunu tercih ettim. Gerçekten el değmemiş orman yolları beni çok heyecanlandırdı. Yollar bazen çok tenhalaşmış ilginç gelebiliyordu.

Seyahatim boyunca Maykop-Soçi arasını iki kere gidip geldim. Amacım Soçi'de gemi bileti bakmaktı.

Denizi görmenin verdiği huzur ve artık daha düzgün bir yol vardı karşımda ama aynı zamanda daha fazla trafik demektir.

Tuapse'ye geldikten sonra daha fazla ilerleyemeyip bir büfede dinlenirken kendimi pansiyonda buldum. Ruslar sahile akın etmiş durumlardı. Her yerde Rus turist vardı. Orta yaş üzeri turistlerin ağırlıklı olduğu bu yerlerde sahili karayolundan bir demiryolu bölmüş.

Ulaşım ve konaklama Türkiye'ye göre gerçekten çok ucuz, yemek ise pahalı. Rusların neden zayıf olduklarını fastfood alışkanlıklarının olmamasına bağlıyorum.

Tuapse'den sonra virajlar artıyor ve yollar kalabalıklaşıyordu. İnsanlar sanki denizde yer bulabilmek için yarışıyorlardı.

Virajlara ve aşırı trafiğe dayanamayan motosikletimin arıza ışığı yandığında artık sınırları zorladığımı fark ettim.

Tuapse'deki ünlü Sapsığ köylerini ziyaret etmek için Lazarevskoye'nin hemen çıkışındaki köprü'nün bitiminden sola dönüyorum.

Yolda ilerledikçe muhteşem orman yolunda buluyorum kendimi. Belki Sürgün olmasaydı ben buralarda yaşıyor olacaktım. Yollarda ilerlerken hep bunları düşündüm. Ailemi, akrabalarımı, soydaşlarımı burada hayal ettim. Orada yaşayan soydaşlarımıza "yalnız değilsiniz" dedim.

Bir ormancı olarak ormanların bakir olduklarını söyleyebilirim. Ormanlar işletilmiyordu.

Yola diğer Sapsığ köyünü ziyaret için devam ediyorum. Ashe (Awe) nehrinin hemen yanından yaklaşık 9 km içeri giriyorum.

Burada Çerkesler turizm ile uğraşıyordu. Safari turları, ekip gösterileri, yöresel yemekler verdikleri hizmetler arasında. İşte burada aniden durup bir kez daha "daha önceden neden gelmedim" diye kendime kızmaya başladım.

Köydeki evimizden yayık, ütü ve haluj tavasını müzede görünce hemen hatırladım. Onlarda kullanmıyordu bu güzel bir şey gibi gelebilirdi ama yapacak bir şey yok dünya değişti. İnternet ve bilgi her yerde. Halujlar hazırlanıp dolaplarda bekletiliyor artık.

Bu ufak müzeyi işleten Marin ve Marin ile sohbet ettiğimde beni kendi kafelerine davet ettiler. Ben de diğer davetten vazgeçip onların ilgisini geri çevirmek istemedim. İşte burası benim için dönüm noktası oldu. Türkiye'deki Çerkeslerle karşı cinsle iletişime geçmenin gerçekten büyük bir sanat olduğunu ve bunu başarabilmenin şans ve mucize ile olduğuna emin oldum.

Daha sonra tanıştırdıkları Rashid ve ekibini izlemek için bekledim. Rashid'in 1864 ve Sapsığlar hakkında söz ve müziği kendine ait eserleri varmış. Kendi çabalarıyla

oluşturduğu bir albüm cd'si hediye etti bana. Gerçekten burada kalbimin bir yarısı kaldı artık.

Gece beni Rashid misafir etti. Sabah kalktığımda köpek ile kedinin dostluğunu görünce burada onların bile kardeşçe yaşayabildiğini anladım.

Rashid ve ailesiyle bir fotoğraf çekildikten sonra ertesi gün yolculuk teyidi için limanı aradığımda iki saat sonra geminin kalkacağını öğrendim. Artık motosiklette ustalığımı konuşturmam gerekiyordu. Önümde 70 km yol, radar ve iki şerit trafik vardı. Ayrıca bir umut görüşmek istediğim arkadaşşıma durumu anlatıp yolda ilerlerken mesaj attığımda kontörüm de bitmişti. Dil problemi de olunca artık dakikalar çok önemliydi. Kilometrelerce yolda durmuş bir araba arıyordu gözlerim. Bir mucize oldu ve onunla 5 dakika görüşebildim. Kalbimin diğer yarısı da orada kalınca artık tek şey gemiye sağ salim ulaşmaktı.

Limana yaklaştığımda şehirde trafik durmuştu; fakat daha önceden haberleştiğim motorcu dostları beni şehir girişinde ve limanda bekliyordu. Aslında onlar benim ertesi gün orada olacağımı biliyordu. Motorculardan biri limanda çalışıyormuş ve o da Soçi – Trabzon anonsunu duyunca beni beklemişler. Şehir trafiğinden alıp beni limana ara yollardan ulaştıran daha doğrusu yetiştiren Pasha sayesinde sağ salim dönüyordum Türkiye'ye.

Gümrük kontrolleri ve artık feribotla yolculuk başlıyordu.

Telaşı, hüznü, sevinci, mutluluğu, kederi, üzüntüyü, heyecanı, talihsizliği, mucizelere tanıklığı, karşılıksız dostluğu, gururu, başarıyı iki saat içinde yaşayınca gemide saatlerce müzik dinleyip düşündüm her şeyi tekrar tekrar... Güverteye çıkıp güneşin doğuşunu izledim.

Hala inanamıyordum.

Bu yazının vatanımıza dair kafalarda oluşmuş bazı soruların yok olmasına, anavatana yatırım veya dönüş yapmak isteyenlerin, motosikletle oralara seyahat planlayanların düşüncelerini olumlu yönde etkilemesine faydalı olmasını ümit ederim.

Motosikletle benzer bir tur yapmayı düşünenler sınır kapısı evrakları, ulaşım bilgisi ve daha fazlası için sayfamı ziyaret edebilirler.

Volkan Yıldız

<http://www.volkanyaldiz.com>

gezi

hasan okan işcan

Abhazya

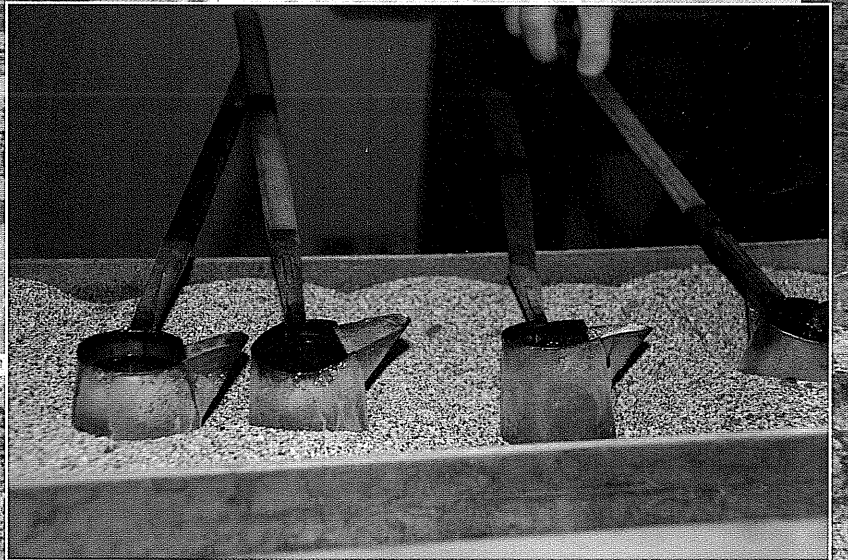
Toprağını Saklayan Ülke

Psou sınırından
geçip başkent
Sohum'a giderken
toprak gözüküyor,
toprağı örten yeşil
doku öylesine
yoğun ki bir süre
sonra sadece yeşilin
tonları bir yandan,
denizin mavisi
bir yandan baş
döndürüyor, işte bu
renkler sayesinde
saklanıyor
tanınmayan ülkenin
toprağı.

İlk dikkat çeken dokunulmazlığı olanlar, yani İnekler, Atlar ve Keçiler. Özellikle İnekler yol ortasında sürüler halinde gidiyorlar, araçla yol alan hiç kimse ezmeye cesaret edemediğinden olsa gerek, kendileri için yapılmış gibi rahat rahat yol alıyor inekler.

Kumda pişen kahvenin tadına doyum olmuyor Abhazy'a'da. Gün içinde ne yapacak olursanız olun sabahı kahveyle selamlayın ve doyumsuz Abhaz şarabıyla bitirin günü. Gün bitmese de o tatlı şarap sizi bitirebilir. Günün geri kalanında ise yine Sohum sahilinde, Dünya Domino Şampiyonası'na hazırlık yapan ihtiyarları izleyerek geçirebilirsiniz.

Abhazyaya dağlar demek, öyle ki; 'Abhazyaya küçük, ama ütölersen büyük olur' diyorlar...

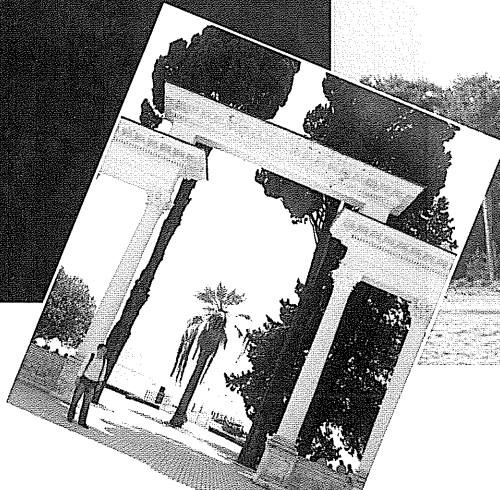

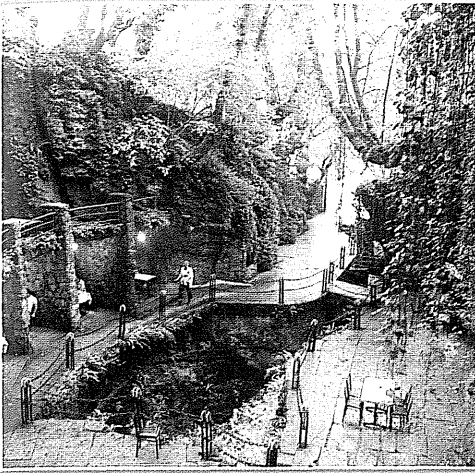
Ritsa Gölü kenarında bulunan Stalin'in Daça'sındaki piyano çalışır durumda, kimselere çaktırmadan tuşlara basabilirsiniz...

Dağlar Abhazyaya, Abhazyaya dağlar demek, öyle ki; 'Abhazyaya küçük, ama ütölersen büyük olur' diyorlar... Bu arada Abhazyaya'nın insanların yüreği büyük, fakat o yüreklerde yer edinmek ise zor.

Yedi şehirli ülkede, yedi nehir var... Nehirler o kadar temiz ve soğuk akıyor ki, kaynaktan itibaren tek çöp düşmemiş zannediyorsunuz.

Pitsunda'da müthiş bir orgun sesini dinlemek, Gagra'da yunuslarla yüzmek, Novi Afon'da mağara içinde giden trenle zaman içinde yol almak, Lihni'da kralların şarabından içmek, Gudauta'da ülkenin kalbini dinlemek, Novi Afon'da kiliseyi ve kaleyi tırmanarak ziyaret etmek, Sohum'da botanik bahçesinde nefessiz kalmak, sahil yürüyerek geçmek, Ritsa'da

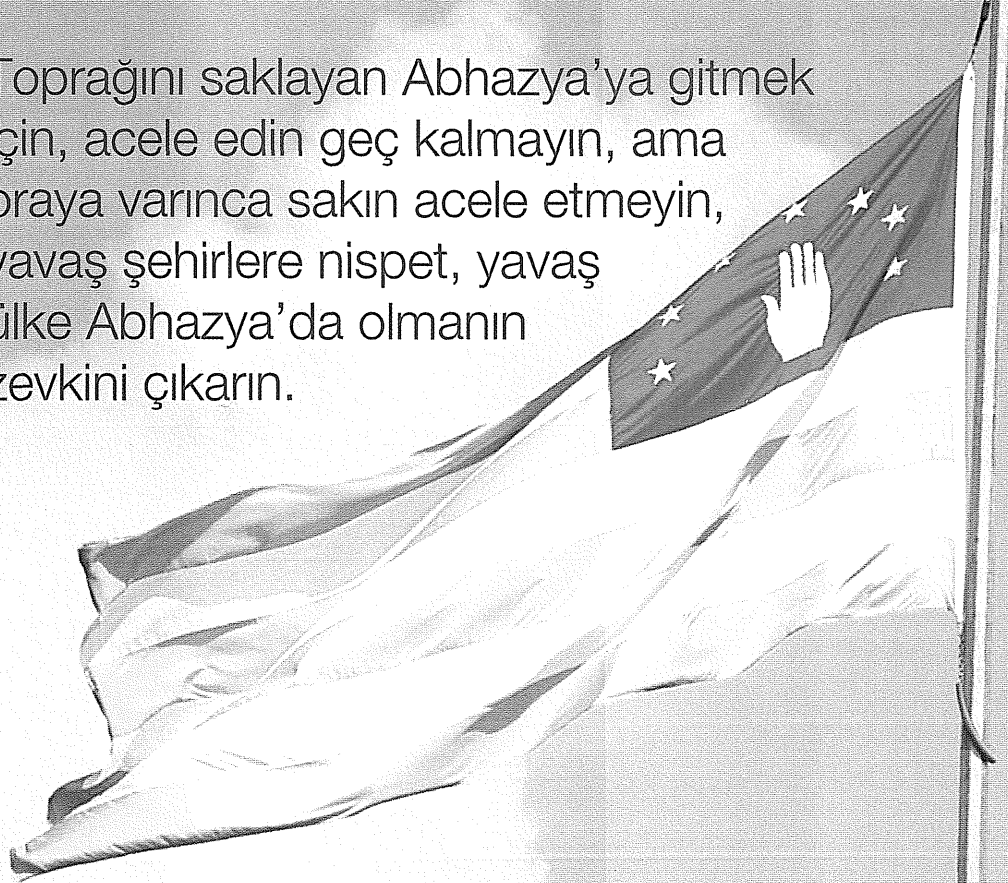
bal yemek, kanyak içmek,
Tkvarçal'da asırlık Nart
Koro'sunu dinlemek...

Zamanın olmadığı bu
küçük ülkede bunların
hepsini ancak bir ömürde
yapabilirsiniz, dünyanın en
uzun yaşayan insanların
ülkesinde, yaşı doksana
varanlardan daha Ritsa'yı
görmeyenler bile var,
sorduğumuz zaman 'henüz
erken, ne acelemiz var,
daha danslarımız bitmedi'
diyorlar.

Çitlerle örülmüş Abhaz
mutfağının olduğu
Patska'nın tam orta
yerinde mısır ve fasulye hiç
sönmeyen ateşin üstünde
pişiyor. Ateşi çalabilenler
sönmesin diye ateşleri,
nöbet bekliyorlar. Kuru et
ve kuru peynirin ıslı tadı ve
kokusu da ateşi söndürme
diyor.

Kutsal ateş, kutsal
ağaç ve kutsal boynuzu
görebilirsiniz her yerde.
Ama kutsal yer olarak
anılan 'anykha' lara, gitmek
için izninizin olması gerekiyor, her isteyen gidemiyor çünkü, nasıl gidilir bilinmez? Çok görmek isterseniz,
'dolmen', şimdilerde tamiratta olan Abhaz müzesinin Filarmoni'ye bakan bahçesinde...

Toprağını saklayan Abhazya'ya gitmek
için, acele edin geç kalmayın, ama
oraya varınca sakın acele etmeyin,
yavaş şehirlere nispet, yavaş
ülke Abhazya'da olmanın
zevkini çıkarın.

röportaj

kıp gupse altınışık

İstanbul'dan Nalçık'e...

9 yaşındaki bir çocuğun başlangıcından....

19 yaşında bir genç kıza...

Şenibe Nejan

Şenibe Nejan Şen Nalçık'e ailesiyle birlikte geldiğinde henüz 9 yaşındaydı. Türkçeden başka bir dil bilmiyordu. Hiç bilmediği diller ile okuması gereken bir okul ve alışması gereken yeni bir yaşam vardı önünde.

İlkokul 3. sınıftan başladı buradaki eğitimine. O yaştaki bir çocuğun yaşamındaki bu önemli değişiklik, ona neler hissettirdi ve bu duygularla Nejan neler yaşadı, örnek bir durum olduğunu düşündüğüm için okurlarla paylaşmak istedim.

Şimdi 19 yaşında bir genç kız. KBC Devlet Üniversitesi'nde Turizm-Servis Bölümü 3.sınıf öğrencisi. Okul sonrası kalan zamanlarda da yengesinin kafesinde çalışıyor.

Nejan, 9 yaşındaki halini düşünerek, buraya gelmek üzere yola çıktığınız ilk andan başlayarak neler düşündüğünü neler hissettiğini hatırladığın kadarıyla anlatır mısın?

O yaştayken nereye gitmekte olduğumu algılayabildiğimi söyleyemem. Ailemle adı Nalçık olan bir şehire gidiyorduk sadece.

Uçağa bindiğimizde, o zamanlar bavul ticareti yapanların yarattığı kargaşayı görünce "nasıl bir yere gidiyoruz biz acaba!" diye endişelendiğimi hatırlıyorum. Heyecanlıydım. Beni nelerin beklediği konusunda çok derin düşüncelerim yoktu ama yeni bir yaşam heyecanıydı herhalde hissettiğim. Bir de uçaktaki kargaşanın bende yarattığı stres.

Okula başladığımda ise heyecanlıydım ama çok yoğun bir endişe yaşamadım açıkçası. Ama ilk bir hafta çok sıkıldığımı iyi hatırlıyorum. Çünkü hiçbir şey anlamadan öylece oturuyordum sınıfta. Sıkıldığımı anlayan öğretmenim ilk dersten sonra eve gönderiyordu beni. Bir hafta böyle geçti, yani ilk derse giriyordum ve ikinci derste öğretmenim beni eve gönderiyordu. Sonra ise diğer çocuklar gibi ben de tüm derslere katılmaya ve ardında da kelimeler öğrenmeye başladım. Günler geçtikçe öğrenmeye, öğrendikçe bir şeyler anlamaya ve okula da alışmaya başladım.

Sakin bir yaratılışa sahip olmam da uyum konusunda avantaj oldu benim için. Derslerin arasında en çok da matematik dersini seviyordum çünkü her şeyi anlamak gerekmiyordu, her dilde aynıydı.

Okuldan eve geldiğinde stresli olur muydun, nede olsa bilmediğin diller ve tanımadığın, konuşmalarını anlamadığın insanlar vardı okulda?

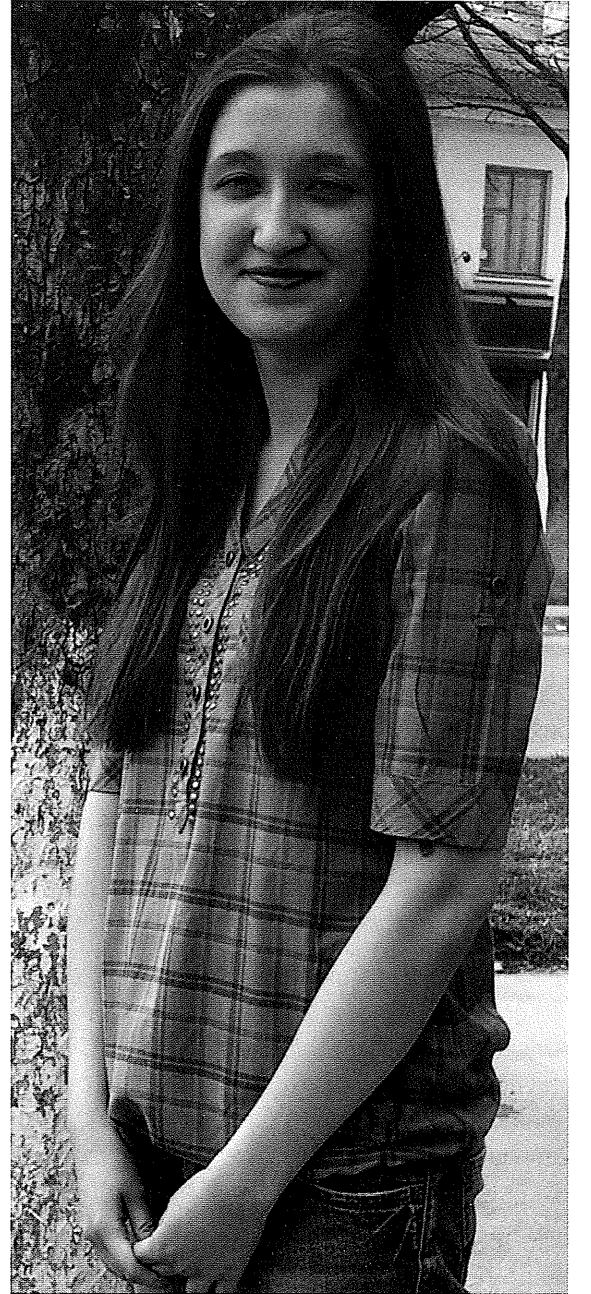
Hayır, hiç o tür streslerim olmadı. Çok iyi hatırlıyorum ve içtenlikle söylüyorum bunu. (Burada yüzüne bakışımdan "abartma Nejan!" dediğimi düşündüğü için bastırarak tekrar ediyor) Hiçbir abartı olmadığına inan lütfen. Aksi olsaydı beni tanırısın kesinlikle söyledim!

Belki 9 yaşında değil de daha ileri bir yaşta gelseydim sorun olabilirdi. Benim yaşadıklarımı düşününce, sıfırdan başlangıç için 9 yaş ve 3. sınıf gerçekten idealdi. Şanslı olduğumu düşünüyorum..

Sınıftaki çocuklar da benim kadarlardı ama bir çocuktan hiç de beklenmeyecek olgunlukta ve çok sevecen davranıyorlardı. Oysa o yaşlarda acımasız olur çocuklar. Belki de bir şey anlamadığım için acıyorlardı bilemiyorum. Ben hiç olumsuz bir davranışla karşılaşmadım. Türkiye'den gelmiş olmam çok ilginç geliyordu sınıftakilere. Sınıftaki çocukların o kadar yapıcı ve sevecen olmaları uyum sağlamamda çok etkili oldu.

Hem kızlar hem de erkekler bir şekilde bana yardımcı olmak için yarışlardı. Şimdi bile aklıma geldikçe gülümseyerek hatırlıyorum. Sıra arkadaşım olan Adıge bir çocuk sınav esnasında bana yardım edebilmek için önce Adıgece anlatıyordu, baktı ki anlamıyorum Rusça başlıyordu anlatmaya. İlk zamanlar iki dilide anlamadığım için çocuk çaresizce çırpınıyordu yardım etmek için. Öğretmenim de çok sabırlı ve yapıcıydı. Benim durumumda başka bir örnekle

"Küçük yaşta geldiğim için gerçekten şanslı olduğumu düşünüyorum. Uyum sorunu yaşamadan ve eğitimim kesintiye uğramadan yola devam ettim."

“Diller beni kuşatmaya başladıkça kendimi daha da iyi hissetmeye başladım. Dilin gücü bendeydi artık. Anlayıp konuşabiliyordum.”

karşılaşmamış olmasına rağmen nasıl davranması gerektiğini iyi biliyordu.

Rusça ve Adıgeceyi ne zaman anlamaya başladın, ne kadar zamanını aldı dillere adapte olman?

İlkokul 3.sınıfı bitirdiğimde diyebilirim. Ertesi sene artık hemen hemen sınıf arkadaşlarım gibiydim. Yani bir yıl gibi bir sürede aradaki mesafeyi büyük ölçüde kapattım. Adıgece ve Rusçada onlar kadar başarılı değildim belki ama kötü de sayılmazdım. Bir de çocuksun, üzerinde not vs. gibi bir baskı da yok, öyle olunca güle oynaya öğreniyorsun pek bir şeyin farkına varmadan.

Küçük yaşta geldiğim için gerçekten şanslı olduğumu düşünüyorum. Uyum sorunu yaşamadan ve eğitimim kesintiye uğramadan yola devam ettim.

Diller beni kuşatmaya başladıkça kendimi daha da iyi hissetmeye başladım. Dilin gücü bendeydi artık. Anlayıp konuşabiliyordum.

Diasporadan geldiğin için çocuklar sana soru soruyorlar mıydı? Mahallede çocuklarla iletişim kurmaya nasıl başladın?

Her şeyi merak ediyorlardı. Özellikle de İstanbul'u. Ben de anlatırken onlara fark attığımı düşünerek biraz da havayla karışık anlatıyordum. Onlar da hayranlıkla dinliyorlardı.

Biraz dil öğrendikten sonra mahalledeki komşu çocuklarla da oynamaya başladım. Ama ilk girişim onlardan geldi. Eve gelip ısrarla sokağa çıkmam için beni çağırdılar. Kendileriyle oynamamı istediler. Böylece mahallemizdeki yaşlılarımla da onların sayesinde iletişim kurmuş oldum.

Hiç dil bilmeden, farklı bir ülkeden gelmiş, kendini yabancı insanların arasında bulmuş

küçük bir çocuk için herşey mükemmel olmasa gerek. İnsanlarla iletişim sorunu yaşamış olmalısın diye düşünüyorum. O zamanlar içine kapandığın, kendini yalnız hissettiğin oldu mu? (Bu soru aslında yukarıdakilerin tekrarı oldu ancak fazlaca sorunsuz bir tablo çizdi Nejan. Ben de biraz kurcalamaya karar verdim...)

Dillere hakim olmam uzun bir zaman almadığı için belki de gerçekten hatırımda kalan bir sorun yaşamadım. Tüm içtenliğimle söylüyorum bunu. Yoksa o yaştaki bir çocuğu yaralayan olumsuzluklar olsaydı mutlaka hafızama kazınır ve açıkça da söylerdim. O zamanlar herhangi bir sorun olsaydı onları aşmış olmanın gönül rahatlığıyla da şimdi anlatabilirdim. Ancak gerçekten bir sorun yaşamadım. İyiki de gelmişiz, iyiki de küçük yaşta gelmişim buraya diyorum.

Şimdi üniversite 3. sınıftasın. Üniversite eğitimimi keşke Türkiye'de yapsaydım diye düşündüğün, istediğin oldu mu?

Evet, oldu ve oluyor tabi ki. Türkiye'de üniversiteyi okumak isterdim. Burada liseyi bitirince dilleri tamamen öğreniyorsun. Rusça ve Adıgece biliyorum. Üniversitede İngilizce ya da Türkçe eğitim alsaydım daha donanımlı olurdu diye düşünüyorum.

Üniversite sonrasında ilgili bir planın, hedefin var mı?

Nalçık'te yaşamayı seviyorum ancak benim konumda yani turizm sektöründe burada iş olanakları oldukça kısıtlı. Gerçi bir kaç yıl sonra ne olur şimdiden onu kestiremiyorum. Eğer ki koşullar uygun olursa tabi ki burada kalıp kendi branşimde çalışmak isterdim. Olmazsa, şimdi okul sonrası çalışmakta olduğum yengemin kafesini işletebilirim. Şimdikinden daha fazla zaman ayırabileceğim için geliştirebilirim de.

Türkiye'den buraya üniversite eğitimi için gelmek isteyen öğrencilere bir mesajın var mı?

Nalçık'te eğitim almak Türkiye'den gelen ve gelecek olanlar için -dil açısından- ciddi bir ayrıcalık bence. İnsanlarımızın bunu bir fırsat olarak görüp değerlendirmelerini diliyorum. Nalçık'e ya da Maykop'a farketmez, yeterli gelsinler. Ancak eğitim almak üzere gelsinler. Geldikleri yeri de sadece Kafkasya diye düşünmesinler. Öncelikle anavatanlarına geldiklerini sonra da Rusya gibi büyük bir pazardaki iş olanaklarının kendilerini beklediğini düşünerek ve o bilinçle gelsinler dilerim.

KAFDAV'DAN ÇAĞRI I

Geleneksel Kafkas kültürünü derlemek, tanıtmak ve yaşatmak amacıyla 2000 yılında kurulan vakfımız, 11 yıl içerisinde alt yapı çalışmalarını tamamlamış, imkânları ölçüsünde bilimsel ve kültürel çalışmalar gerçekleştirmiştir. Yayınlarımızın sayısı bu gün için 38 adettir. (Basıma hazır ve sponsor bekleyen eser sayısı ise 9 adettir.) Geçen yıl gerçekleştirdiğimiz uluslararası sempozyumun bildirimlerini de Türkçe ve İngilizce olarak yayına hazırlıyoruz.

Tarihimiz ve kültürümüzle ilgili ciddi bir ihtisas kütüphanesi kurduk. Kütüphanemizde Türkçe, Osmanlıca, Çerkesçe (şimdilik Adıgece - Abazaca - Osetce, çok az Çeçence), Rusça, İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça, 5000'den fazla kitap, 2000'den fazla dergi, yüzlerce makale, haritalar ve oldukça güçlü bir müzik arşivimiz vardır. Aynı şekilde Başbakanlık Osmanlı Arşivi başta olmak üzere, İngiltere, Rusya Federasyonu, Gürcistan, Abhazya, Adıgey, Karaçay-Çerkes, Kabartay-Balkar ve Kuzey Osetya'dan temin ettiğimiz belgelerden oluşan dijital arşivimiz de günden güne gelişme kaydetmektedir. Kütüphane ve arşivimizden fiilen yüksek lisans ve doktora öğrencileri, akademisyenler ve her kökenden araştırmacılar yararlanmakta, Pazar hariç haftanın 6 günü araştırmacılara hizmet verilmektedir.

Bu nedenle, ailesinde veya çevresinde tarihimiz, kültürümüz ve geleneksel yaşamımızla ilgili olarak bilgisi, belgesi, gelişi güzel de olsa tutulmuş notları, eski kitapları ve kitap kalıntıları, Ğuaze dergisinin 41-59 arası sayıları, gazete kupürleri, eski haritalar, çok eski müzik parçaları, bilgi notu olan çok eski fotoğraflar (Kafkasya'da çekilmiş ya da sürgün sonrası burada çekilmiş olmalı, yaşadığınız yörenin öbür kültür gurupları ile giyim kuşam yönünden mukayeseye imkan verir nitelikte fotoğraflar), giyim kuşam malzemeleri, yaşanmış yöresel olaylarla ilgili ağıtlar, şarkılar, atasözleri, tekerlemeler, soy ağacı bilgileri... gibi materyaller yanında, yaşlı insanlarımızın naklettikleri başkaca bilgilerin onlarla birlikte kaybolmamaları için sesli veya yazılı olarak kaydedilmiş olanları çok önemlidir. Bu bilgilerin bir sınırı yoktur; bir ailenin, sülalenin veya köyün tarihine ilişkin olabileceği gibi önemli bir olaya ilişkin de olabilir. Bir gelenek, bir yemek tarifi, bir şarkının sözleri ve bir şarkının doğuş öyküsü, özgün bir oyun, çocuk oyunları, unutulmuş bir şiir, anlamlı ve Kafkas kültürünün parçası olan her şey olabilir. Kayıtlarda kaynak kişinin kimliği, kayıt tarihi, kayıt yeri ve kaydeden mutlaka belirtilmelidir. Bu şekilde temin edebildikleri belgeleri veya yaptıkları kayıtları vakfımıza ulaştıranlar, imkânlarımız nispetinde ödüllendirileceklerdir.

Keyfiyeti tüm hemşerilerimizin bilgilerine sunuyor ve mümkün olabilen katkıyı sağlamaya çağırıyoruz. Selamlar, sevgiler ve saygılar.

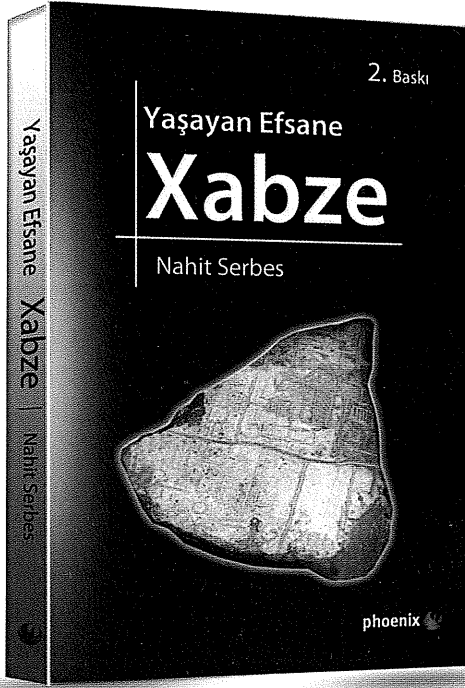
KAFDAV Yönetim Kurulu adına

Muhittin ÜNAL
Vakıf Başkanı

Sema YILMAZ
Vakıf Genel Sekreteri

röportaj

filiz kaplan

Xabze; zaman içinde bilginin edinilme hızı ve bilgi kaynaklarının artmasına bağlı olarak, çağın gerektirdiği biçimlere bürünen bir yaşam biçimidir.

Camiamızda adını sıkça duyduğumuz değerli büyüğümüz Nahit Serbes'in 2011 yılı Ocak ayında çıkarmış olduğu "Yaşayan Efsane Xabze" adlı kitabı 2.000 adet sattıktan sonra ilaveleri ile 2. Baskısını yaptı. Oldukça ilgi gören bu kitabıyla ilgili Sayın Serbes ile bir söyleşi yaptık.

- Nahit Bey, sizi tanıyan okurlarımız olduğu gibi, ilk defa tanıyacak olan okurlarımıza da kendinizi tanıtır mısınız?

Öncelikle tüm okuyucularımızı ve sizleri en içten duygularıyla selamlıyorum. 1945 yılında Adapazarı'nın Çaybaşı Fuadiye köyünde dünyaya geldim. Biz 8 kardeşiz, ailenin beşinci çocuğuyum. İlkokuldan sonra, ortaokula devam etmek için Adapazarı'na geldim. Babam çiftçilik yapar, yarış atları bakardı. Okumak için geldiğim kentte bir yıl ortaokula devam ettikten sonra, çalışmaya başladım. Ortaokulu ve liseyi dışardan bitirdim, daha doğrusu kendi kendimi yetiştirdim. Sakarya'da 40 yıl önce kurduğum ve halen devam etmekte olan kuyumculuk, pırlanta ve döviz işletmelerim var. Doğal olarak yaşımın gereği; artık daha arka planda duruyorum ama oğullarım, kızlarım ve damadım işlerimi yakından takip ediyorlar.

- Nahit Bey sizin bazı internet sitelerine ve kişisel sitenize yazdığınız kısa makaleler ile ilgi çekici konuları işlediğiniz biliniyor. Özellikle en son yazdığınız "Yaşayan Efsane Xabze" kitabının ilk baskısı kısa zamanda tükendi 2. baskısının çıktığını öğrendik. Sizi Xabze hakkında yazmaya sevk eden sebep ne oldu ve kitabınızın ilgi görmesindeki hikmet nedir? Bu konuda bizi bilgilendirebilir misiniz?

Çocukluğum, Xabze kültürünün Kafkasya'daki köklerine yakın şekliyle yaşandığı bir ortamda geçti. Hayatımın her döneminde bana rehber olan bu kültürün; akıp giden zaman sürecinin içinde, değişim geçirdiğine tanıklık ettim. Bu nedenle böyle kalıcı bir kitaba ihtiyacımız olduğuna karar verdim ve bu konuya odaklanmayı kendime görev edindim. Alın terim, göz nurum diye ifade edebileceğim araştırmalarımı, bilgi ve deneyimlerimin süzgecin-

den geçirdim. Kültürümüzün geçmişini, bugünkü halini ve geleceği konusunu detayları ile bizzat kültürün çıktığı ve yaşadığı topraklarda inceledim. Yıllar süren bu araştırmalarımda özellikle camiamızda merak edilen konuları öğrenmek için hangi ülkeye gitmem gerektiyse çekinmeden, üşenmeden gittim. Yaşayan değerli bilim adamlarımız ve camiamızın önde gelenleri ile bizzat görüşüp konuşarak, öğrendiklerimi yazmaya başladım.

- Xabze'yi ele alırken 'Yukurer Xabze' deyişinden hareket ediyorsunuz. Bu kavramı okuyucularımız için biraz açar mısınız?

Xabze kuralları, insani ilkeler içermektedir. Hayatlarını bu normlara göre sürdürenler, koşullar farklılaştıkça nelerin aksadığını ve nelerin değişmesi gerektiğini fark edecek bilinç düzeyine erişirler, öğretileri olabildiğince çağdaş yaşama uyarlayarak başkalarına örnek olurlar. Xabze zaman içinde bilginin edinilme hızı ve bilgi kaynaklarının artmasına bağlı olarak evrime uğrar, çağın gerektirdiği biçimlere bürünür. Bu bakımdan Xabze kültürünü yaşayanlar buldukları yer, zaman ve konuma göre pozitif davranış biçimleri geliştirirler ve sergilerler. Bu nedenle Büyük Üstadımız olan Kazanuko Jabağı Yukurer Xabze, yani değişen zamana uyum demiş. Ben de işte öyle yaptım.

- Bu çalışmayı yaparken nasıl bir yöntem uyguladınız?

"Xabze" benim için her zaman ana unsur oldu. O'nun akla ve hayatın gerçeklerine kendini uyarlayan dinamik yapısı, özellikle gençlerimizin bundan kayda değer dersler çıkarabilecek olmaları beni Xabze konusunda daha derinden

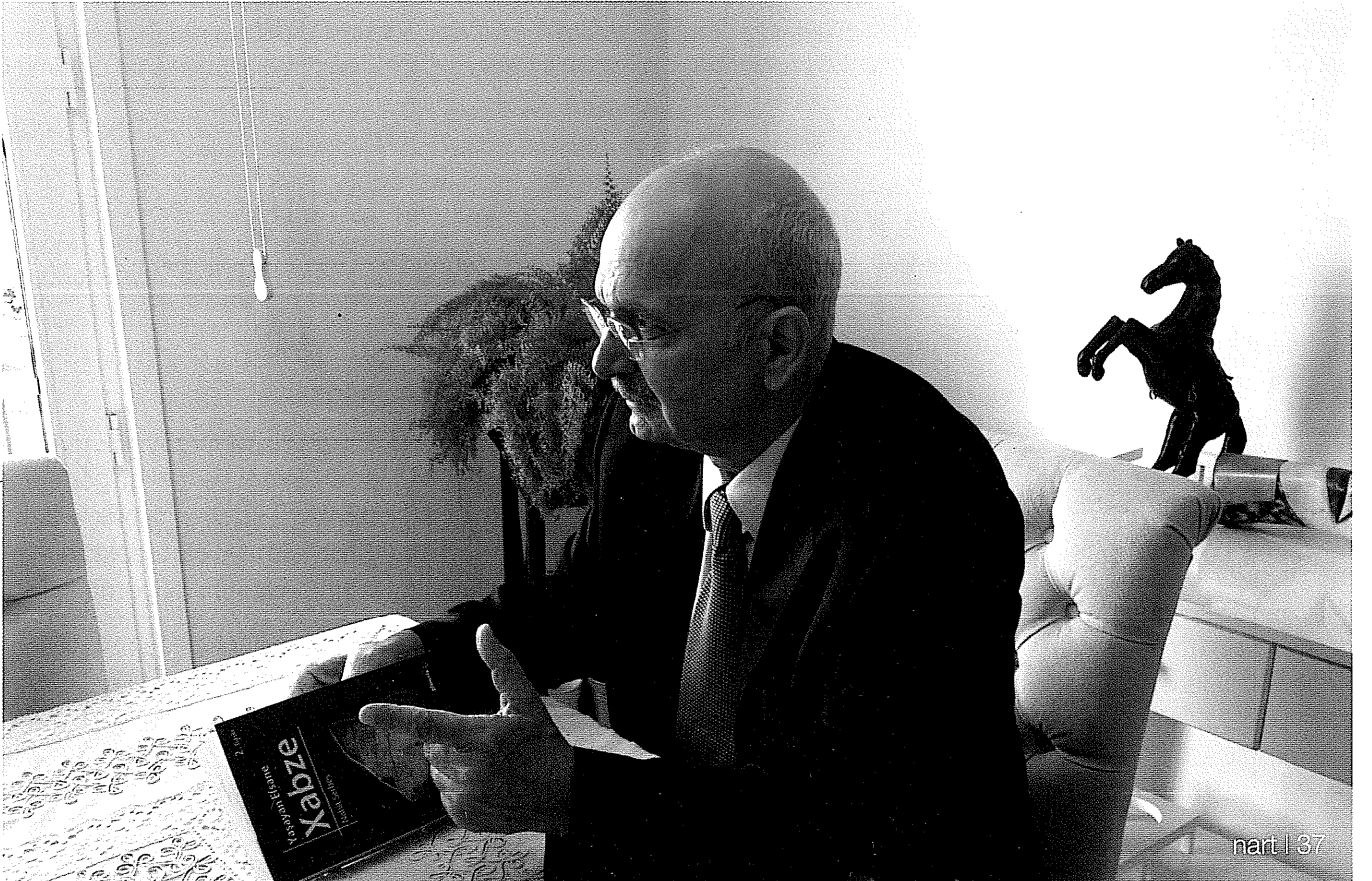
araştırmalar yapmaya motive etti. Bizi ileriye götürecek gerçekçi yol, bizi daha güçlü ve daha bütün yapacak olan yoldur. Hedeflerimizi ancak karşımızdaki güçlükleri yenerek tutturabiliriz. Başta Türkiye, Amerika, Ürdün, İsrail, Suriye ve benzeri ülkelerde yaşayan ve kendilerinin Çerkes olduklarını bilmelerine rağmen; Çerkes kültüründen uzak kalmış hemşerilerimizin, Xabze kitabı sayesinde, Xabze'nin evrensel değerler içeren inceliklerini öğrenmelerine fırsat sunmaya çalıştım.

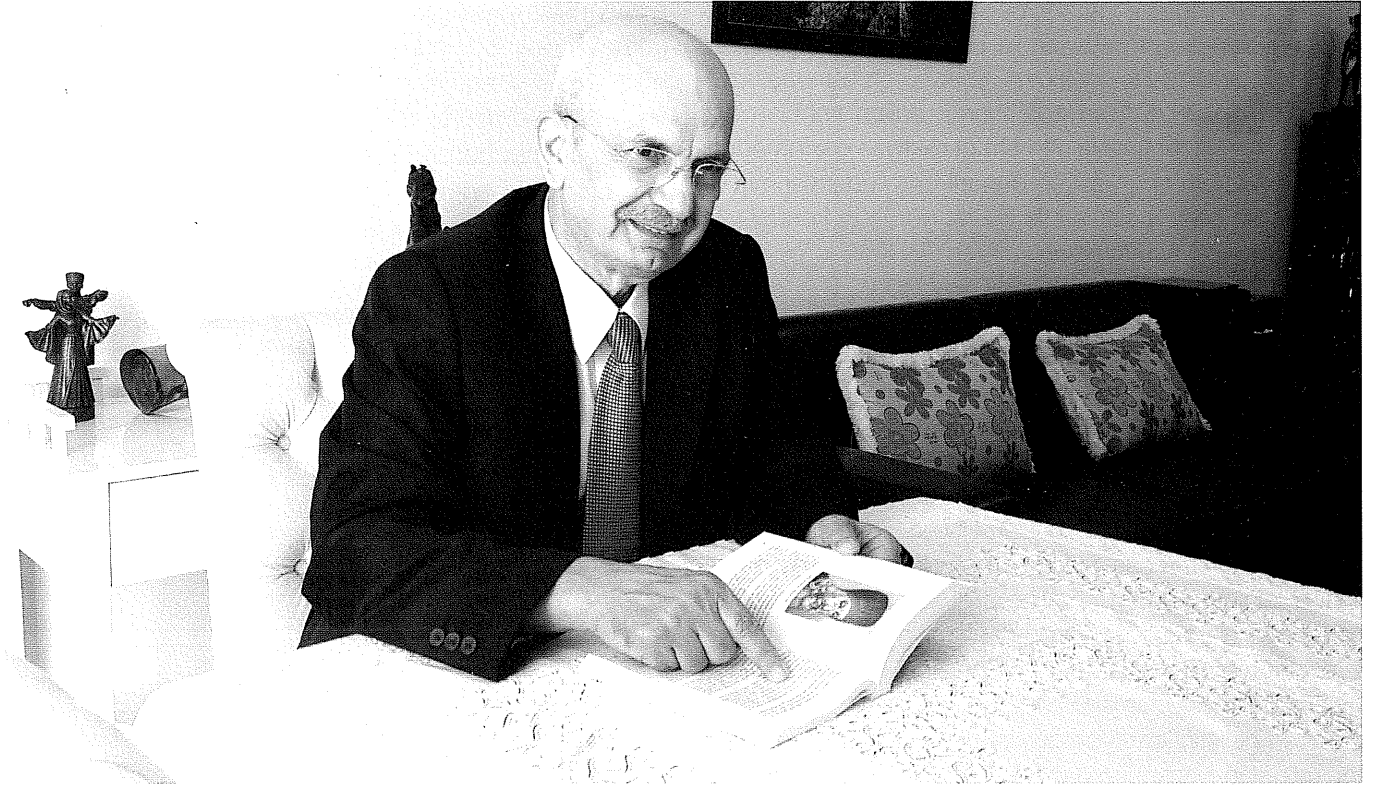
- Eski Xabze kurallarımızın günümüze uyarlanması konusunda ne düşünüyorsunuz? Bunun için neler yapılabilir?

Bu güne kadar yazılmış değerli yazarlarımızın bütün kitaplarını okudum, geçmişte var olan kuralları araştırdım, bugün yaşanan şekli tanımladım ve en önemlisi; temel kuralları ihlal etmeden kültürümüzün yarın olması gereken şekline de ışık tutmaya çalıştım. Buna bir örnek vermek gerekirse: Son yıllarda teknoloji o kadar hızlı gelişti ki hayatımıza giren cep telefonu ve bilgisayarların değiştirdiği davranışlarımızın hangisinin Xabze kuralları içinde hangisinin dışında olduğunu bile fark edemedik. Bence artık yeni dönemin Xabze kurallarını tartışma zamanı gelmişti.

- Kitap yayımlandıktan sonra okuyucularınızdan ne tür dönüşler aldınız?

İnternet birçoğumuzun hayatına baskın bir şekilde girdi ve yer edindi. Kitabın adının sosyal paylaşım sitelerinde dolaşması, internet üzerinden satışa sunulması ve

Türkiye'nin önde gelen kitapevlerinde satılıyor olması, kitaba olan ilgiyi kısa zamanda arttırdı. Okuyucularımın ve özellikle Çerkes Aydınlarından aldığım olumlu tepkiler bana ne kadar doğru bir iş yaptığımı ve toplumumuzun bu bilgileri ne kadar özümlediğini gösterdi. İkinci baskıya daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve tarihi öneme sahip olan bazı bilgiler ilave ettim.

Örneğin; "Çerkes Ethem'in Lut gölü kenarındaki Cebel Zey tepesinden dürbün ile 1948 Arap İsrail savaşını canlı olarak izlerken, yanındaki arkadaşı Mecaciko İdris Şapsug'a savaşın gidişatı hakkında neler söylediği?" gibi.

Kitaba ilgi ilk çıktığı günkü gibi artarak devam ediyor. Şayet bu kitabın okuyucularımın hayatına olumlu bir katkısı oluyor ise, bu beni ziyadesi ile hoşnut eder.

- Buradan sizi tanıma fırsatı bulan okuyucularımıza ve hemşerilerimize vermek istediğiniz mesajınız varsa onu da rica ediyoruz.

İnsan "oluş" süreci hiçbir zaman sonlanmayan bir varlıktır. Bu nedenle, birey ancak bir süreç içerisinde insan olmayı gerçekleştirebilmektedir. Bu kendini inşa süreci, başkalarıyla birlikte hoşgörü ve diyalog ile yürünen bir yolda mümkündür. Xabze düşünce yapısından hareket eden her birey şunu bilmelidir; Bir Çerkes özdeyişi, Xabze'nin dört prensip üzerine bina edildiğine dikkati çeker. Bunlar; "üretmek", "sabretmek", "kıyabilmek" ve "utanmaktır". Bu ifadeler, her dönemde Xabze'nin diri tutulması için gerekli, temel altyapının neler olduğuna dair ipuçları vermektedir. Asıl olan davranışlardan ziyade, onların dayandığı bu

temel değerlerdir. Bu değerlerin en başında üretimin yer alması ise Xabze'nin dünyayı nasıl kökten kavradığının bir göstergesidir.

Çerkes dilinde "kıyabilmek" anlamındaki kelimeyle kastedilen şey de her Çerkes'in yapmakla yükümlü olduğu bir keyfettir. Xabze, sahip olunan her şeyi yeri geldiğinde toplumun diğer bireyleri için gözden çıkarabilmeyi, paylaşabilmeyi en önemli erdemlerden sayar. Bu anlamda; Xabze kurallarına önce kendimiz, sonra ailemiz olmak üzere sahip çıkmalıyız.

- Üzerinde çalıştığınız başka projeleriniz var mı?

Beş yıldan bu yana Sakarya'nın Maksudiye köyünde Çerkes kültür evi ve bu kapsamda oluşturmakta olduğum Kültür Müzesi çalışmalarım devam ediyor. Kalıcı ve kültürümüze yakışır bir bina yaptırmaya çalışıyorum. Bitim aşamasına gelen bu projem hakkında detaylı açıklamayı daha sonra yine sizinle yapacağım.

- Duruşunuz ve toplumumuz için olan gayretleriniz ile camiamızın her kesiminden saygı ve sevgi görüyorsunuz. Sizi bu faaliyetlerinizden dolayı tebrik ediyoruz. Bize zaman ayırdığınız için ayrıca teşekkür ediyor, anlamlı çalışmalarınızın devamını diliyoruz.

Asıl ben bu güzel kültürümüzü ayakta tutmaya ve geliştirmeye gayret eden başta Federasyonumuz olmak üzere tüm Deneklerimize ve kardeşlerimize teşekkür ediyorum. Ayrıca size de gösterdiğiniz ilgi ve destek için teşekkür ediyorum, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

KAFDAV'DAN ÇAĞRI 2

148 yıl önce Anavatanlarından sürülmüş olan Kuzey Kafkasya halklarının; geçmişte günlük yaşamında ve savaşlarda kullandığı her türlü obje giderek yok olmaya başlamıştır. Köylere gidip halkımızdan yok fiyatına satın alınan bu nesnelere artık zor bulunmaktadır.

50'li yaşlardaki kuşaklar, onları günlük yaşamda kullanmış, nasıl kullanıldığını uygulamalı olarak görmüş ve her bir objenin geçmişi ile doğuş öyküsü hakkında az da olsa bilgisi vardır. Buna karşın, gençlerimiz bu konuda bizim kadar şanslı olamadılar. Köyden kente göçün beraberinde getirdiği yeni koşullar ile ekonomik zorunluluk sonucu zorunlu olarak birçok obje yok pahasına elden çıkarılmıştır. Bu nedenle de kent doğumlu çocuklar ve gençler bu objeleri yeterince bilememektedirler. İşte bu ihtiyacın bir sonucu olarak, kurmaya başladığımız Kafkas Kültür Müzesini, her nesneden en az birer adedinin bulunabileceği bir seviyeye ulaştırmak istiyoruz. Ancak o zaman, gençler ve gelecek kuşaklar müzemizde atalarının kullandığı şeyleri görme ve kullanım amaçlarını öğrenme imkânı bulabileceklerdir.

Müze kurma çalışmalarımız çok yeni olmakla beraber bağışlar yoluyla az da olsa yol almış durumdayız. Hemşerilerimizin desteği ve öz verisiyle hedefe ulaşabileceğimize inanıyoruz.

Bu aşamada;

a)Erkekler için; çocuk yaşlarında, gençlik ve olgunluk çağında, av esnasında ve nihayet yaşlılık döneminde giydikleri keçe çorapları ve kalpaklarına kadar günlük yaşamlarının parçası olmuş araç-gereçler, savaş ortamında kullandıkları kılıç, kama, zırh, gürz, tabanca, tüfek, barut, fişeklik- ve fişekler ile erkeğin ayrılmaz parçaları olan at ve at kültürüne bağlı olarak da yamçı, kamçı, Şarhon (başlık), eğer takımı, köstek, gem ve benzeri şeylere;

b)Bayanlar için çocukluk dönemi, genç kızlık dönemi, gelinlik dönemi, ev hanımlığı dönemi ve ninelik döneminin tümünün kendisine has giyim tarzları, takıları, gümüş kemerleri ile bileklikleri, işledikleri-ürettikleri-dokudukları (Halı-kilim-seccade gibi) eğirdikleri ve ördükleri tüm yün eşyaları, bohça türleri, oya işlemleri, iğne-iplik takımı...gibi şeylere,

c) Ev eşyaları olarak da semaver takımı, yemek takımı, tencere ve kazan türleri, şvan zinciri, üç ayak demir ocaklık, üç ayak sofrası, sini, kaşık-çatal türleri, kepçeler, tas türleri, tepsiler, su bakraçları, fincan takımları, kulplu ahşap hupî'ler, ibrik-leğenler, aydınlatma lambaları, şamdan gogonlar, müzik aparatları... gibi şeylere Kafkas Kültür Müzesi'nin ihtiyacı vardır.

Ellerinde bu tür malzeme bulunanları bağış yapmaya davet ediyoruz. O takdirde bağışladıkları eşyalar, o aile adına ve varsa aile armasıyla kayda alınıp etiketlenerek sergilenecek, araştırmacı ve ziyaretçilerin tetkikine sunulacaktır. Bağış yapamayacak olup satmak zorunda olanlar, yok fiyatına seyyar alıcılara satmamalı, vakfımızla irtibat kurmaya çalışmalıdırlar. Keyfiyeti tüm hemşerilerimize önemle duyururuz. Selamlar, sevgiler, saygılar.

KAFDAV Yönetim Kurulu adına

Muhittin ÜNAL
Vakıf Başkanı

Sema YILMAZ
Vakıf Genel Sekreteri

Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı (KAFDAV)
Tel: 0 312 419 73 30 Adres: Mitatpaşa Cad. 58/3 Kızılay ANKARA
www.kafdav.org.tr kafdav@kafdav.prg.tr

araştırma

nafiset shkhalakho
çev: şaguj hale aktaş

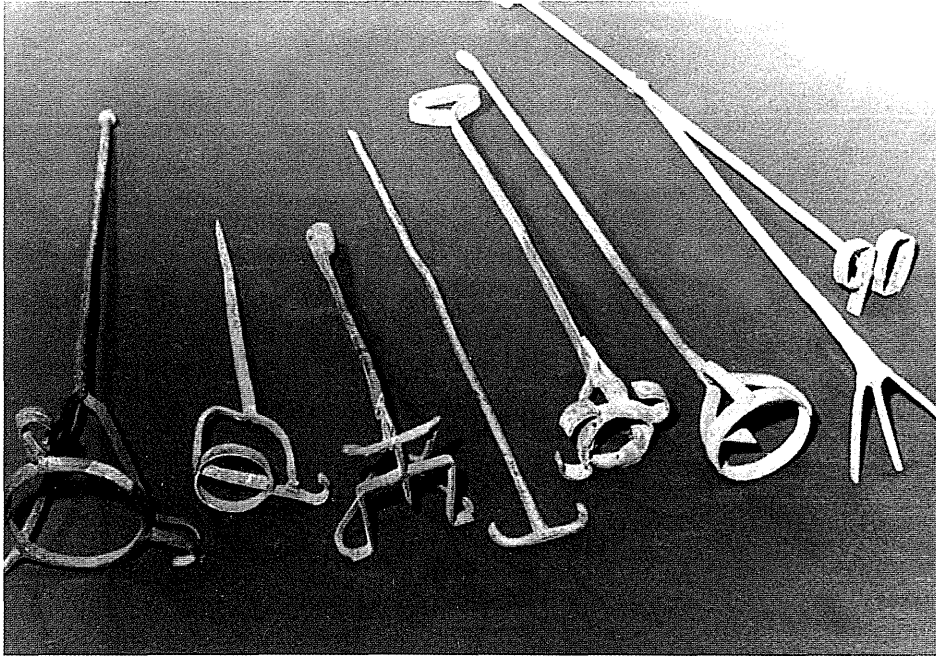
Adıge Damgaları

Damga sosyal ilişkilerin özellikle de mülkiyetin bir parçasıydı. Onun yardımı ile hayvan sahipleri kendi hesaplamalarını yaptılar ve üretilen işaretlerden ayırt edici olarak faydalandılar. Bu işaretin kendisi miras yoluyla yayıldı ve korundu.

XVI– XX yüzyılın başlarında, işaretler, aile armaları, mülkiyet sembolleri hayvan vücudunda ve eşyalarda gösterilen damgalar ve çeşitli fonksiyonlu işaretler Kuzey Kafkas Halklarının hayatında önemli bir rol oynadı. Onlar düğün bayraklarında işlendiler, mezar taşlarına oyuldular.

Damgalar kendi kodlanmış bilgi hazinelerini taşırlar: Siyasi, sınıf-hanedan, ritüel, ekonomi. Bilim adamlarının bu ritüel üzerine yaptıkları çalışmalarında hem ulus

Bugün Adıge toplumunda damga kültürünün yeniden doğuşu gözleniyor. Damgalar daha çok estetik karakter taşıyor ve ayırt edici sülale işaretleri olarak faydalanılıyor.

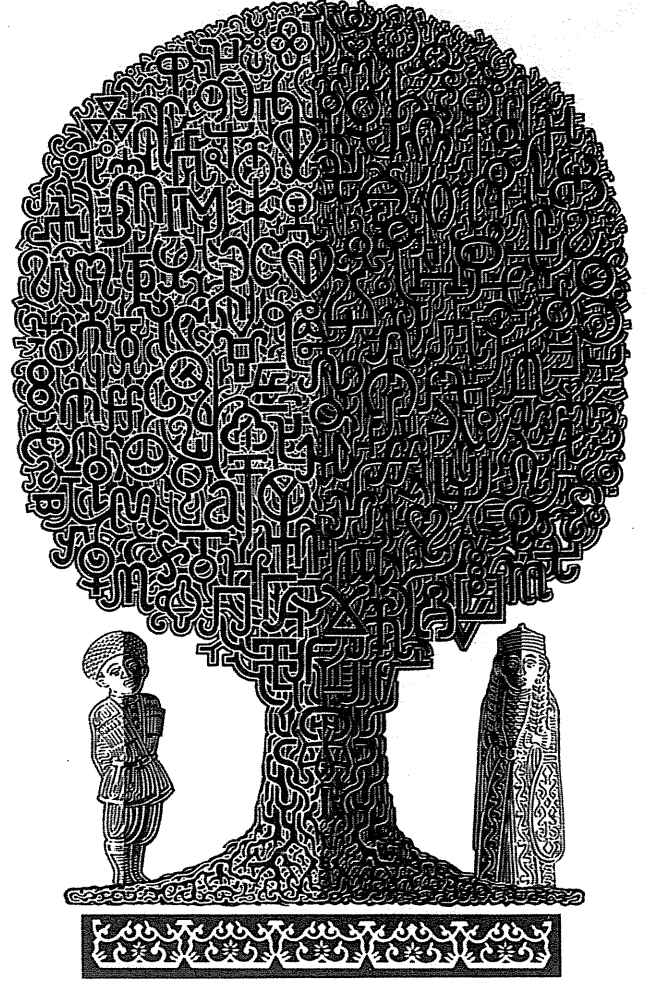

içerisindeki hem de bir etnik grubun dışındaki işgücünün göç süreci izlenebilmektedir. “Kuzey Kafkasya Damgaları” adlı kitabında H. Yahtanigov, Kafkas Halk Damgaları Ünlü Araştırmacısı V. P. Pojidayeva'nın tanımını şöyle aktarır: “Kuzey Kafkasya ve Transkafkasya'daki damgalar; koyun, inek ve at sürülerini diğer sürülerden ayırt etmek için hayvan sahipleri tarafından konulan işaretlerle adlandırılıyorlar.”

Damga sosyal ilişkilerin özellikle de mülkiyetin bir parçasıydı. Onun yardımı ile hayvan sahipleri kendi hesaplamalarını yaptılar ve üretilen işaretlerden ayırt edici olarak faydalandılar. Bu işaretin kendisi miras yoluyla yayıldı ve korundu. Feodalizm döneminde Kuzey Kafkasya'da prensler soylular gibi sadece üst sınıfların temsilcileri kullanım hakkına sahipti. Daha sonra diğer sınıfa mensup insanlar da bu hakkı elde ettiler. Onlar herhangi bir sülalenin işaretini benimsediler. Sülale sembollerini çalışmasıyla birçok araştırmacı uğraştı. Bunlardan ilki 1772 yılına kayıtlı iki işaret bulan D. Kantemir oldu. Birçok araştırmacı yeni damga arama çalışmalarını yaptı. Bunlardan bazıları bulunan işaretleri daha derinlemesine analizden geçirdi. Böylece farklı ulusların çeşitli sülale sembollerini karşılaştıran araştırmacılar ikisi arasındaki ilişkiyi takip ettiler. En ünlü damga araştırmacıları: D. Kantemir, L. İ. Lavrov, V. P. Pojidayev, E.T. Solovyev, akademik, P.S. Pallas, F.A. Kolenati, K. Kostenkov, V. Prijetslavskiy, A. P. Gramotin'dir. “Tamige” olarak seslendirilen temel Adıge işaretleri, insan hayatının pratik tarafının bir özelliği olarak toplumdaki ilişkilerin farklı taraflarını belirlemede yardımcı oluyorlar. Onlar, sadece bir aile sembolü değil aynı zamanda ticari işaret ve markaların korunduğu modern dünyada aynı yüksek seviyede korunan önemli bir işarettir.

Ve bugün Adıge toplumunda damga kültürünün yeniden doğuşu gözleniyor. Damgalar daha çok estetik karakter taşıyor ve ayırt edici sülale işaretleri olarak faydalanılıyor.

Çerkesler çok hassas bir toplumda yaşarlardı ve onlar için en önemli şey onurdu. Onlar büyük bir titizlikle sülale işaretlerini korurlardı, çünkü bir kez herhangi bir şey için kendini tehlikeye atan adam, bütün ailesine gölge düşürmüştü olurdu ve herkes onun sahtekar olduğunu bilirdi. Damgayı sadece sahipleri kullanma hakkına sahipti. Fakat sembolün arkadaş ve komşuya geçtiği durumlar vardır. Bu büyük saygı ve güven ölçütünün göstergesidir ve yeni sahiplerine bazı sorumluluklar getirmektedir. Çerkeslerin ritüel kültürü gelişmişti ve bir çok törenin sembollerinden biri damgalı bayrak oldu. Örneğin atalık dönüşüyle ilgili kendi ailesinin gençlerini içeren ve yüzlerce insanın, süvarilerin taşıdığı yeşil işaretli bayrağı almaya çalıştıkları bir tören vardı. Düğünlerde sülale sembollerini alan bayrakların taşınmasının zorunlu olduğu spor etkinlikleri yapılırdı. Bir bebek doğduğunda Adıgeler evlerinin çatısına veya

duvara kendi damgalarını taşıyan bir bayrak asarlardı. Av sezonu sonunda yapılan etkinliklerde bayrak çalma ve kaçırma kovalama oyunu düzenlenirdi. Ve bu törenlerin hepsinde bayrağı kaybetmek büyük bir utanç unsuru olarak görülürdü.

Savaş olaylarında damga kullanılırdı. Araştırmacı O.V. Miloradoviç şöyle belirtir: “Geziye çıkan her Kabardey Prensi, kendi sülale damgasıyla süslenmiş bayrağını kaldırırdı.” Günümüz Adıgeleri de kendi sülaleleriyle gurur duyarlar ve sıkça damgalarını kullanırlar: Düğünlerde, atalarının yaptığı gibi kendi işaretleriyle süslenmiş mücevherler taşırlar, elbiselerine sembollerini işlerler. Şimdiye kadar Kafkas Savaşı zamanında Türkiye'ye taşınan Adıgelerin çoğu Türk isimleriyle bulunan birçok mezar ve mezar taşlarını korudular. Çerkeslere Türkler tarafından verilen bu mezarlara kendi sülale hakkındaki bilgileri bırakmak için kendi damgalarını oyduklar. (S. Şhalohova yayınından)

Bugün damgalar, prensipte sadece Kafkas çalışmaları için değil aynı zamanda Çin, Japon ve diğer kültürlerle birlikte global grafik sanatları bağlamında eski hat sanatı türleri içerisine dahil edilebilir.

Dağlar nasıl da çekici.
Sarp yollar ayrı güzel.
Ovalar vurguna iner gibi
                    çıplak ve geniş,
savaşçıl duyguları kamçılar
ormanlar,
sevgisi sürgünle gelmiş...

Sebebi ne ?
Dağları aşmamışken,
köylere uçmamışken
alır bakışlarını
                    tutsak eder atlar seni.
İçmelerin sebebi ne ?
Gerçeğe bir yumruk gibi
                    kaldırırısın kadehleri.
Öyle dost ve sevecen
mızıkanın esrik sesi,
neden hüznü gelir
neden sessiz
neden suskun
                    gidersin uzaklara ?
Sonra niçin başlarsın
                    çılginca oynamaya ?

Dağlar mı var can attığın ?
Selamın mı varmadı öte geçeye ?
Hiç mi yüz sürmedin
Özlediğin, görmediğin ülkeye ?

Refik Özdemir

НАНЭ

Уэ пщлэрэ уи щлалэ цыкыр
Хы луфэм щепээзэхыу?
Щыплэ хамэм анэ-адэншэу
Къуршыжьхэм ар къыхуэбанэу?

Щылэкъым мыбы зы махуэ
Луащхэмахуэ сиггэлтагъуфу,
Щылэкъым мыбы зы ани,
Нанэ, уэ уэщхыу лэ къыздилъэфу.

Щыхьэрщ, и лъабжьэр тенджызу,
Гызыжу кхьухьхэр къепщылэу,
Хьэп-шыпхэр плккэ къырахыу,
Ферс флейкэ напэхэр щалъэщлыу.

Си нанэ! А хьэлъээхьэхэрщ
Нобэккэ къызэдэхашцэр,
«Зеиншэщ мы гъэриб цыкыр»,
Ялэурэ I къыздэзылъэр.

Апхуэдэхэм я лэгур пхъашэми
Си щхьэфэм щабэ къохуэкыр,
Анэбгъэм си лэр пэжыжьэми
Гужьейгъуэм абы сыхашыр.

Нанэ, фыти сыкъумылхуамэ,
Бэлыхьхэми уахээмыджамэ,
Зедзэну уи щлалэ цыкыр
Къэмыхьуу е лэжыгъамэ.

Сыт къуаншагъэу Тхэ уэзлэжьауэ
Дунейм пцланэу сыщлытебдзар?
Дзы имылэу нанэ тхэмыщккэми
Нэпс щиггэжу къыщлэбгъэнэр?

Ара уэ узэрызахуэр,
Сабий гыбзэр зэхыумыщлыкыу,
Пхъэнккыйхэм ар щыхэжаеккэ
Ныбэизхэр щыбгъэдыхьэшхыу?

Умыдзыхэ си нанэ дыщэ,
Лы ищынщ уи къуэр лэшттым,м,
Зэман ккэщккэ ар нэклуэжынщи
Щыплэжынщ Бахьсэн аузым.

ЩОДЖЭНЦЫКІУ Али,
Истэнбыл-1917

ANNE

Bilir misin ki bu küçücük oğlun
Titrer durur kıyısında denizin?
Yad ellerde kimsesiz, öksüz, yetim
Can atar dağlarına senin?

Tek bir gün bile yok burada ana
Oşhamafe'yi aratmayan bana,
Bir ana da yok burada inan,
Ana, sen gibi beni okşayan.

Koca bir kent burası, çevresi hep deniz,
Gemiler yanaşır sarsılarak kıyıya,
Yükünü sırtlayıp boşaltırken hamallar,
Alın terlerini kirli fesleriyle silerler.

Anacığım! O hamallardır yalnızca
Bugün sevecen davrananlar bana,
«Yazık, kimsesiz, gariptir yavrucağın»
Diyerek başımı okşayanlar onlardır.

Nasırlıysa da elleri öylelerinin
Yumuşacık duyumsar başım benim,
Ana kucağından uzaksa da elim
Onlarla dağılır tasam kederim.

Anacığım! Keşke doğurmasaydın beni,
Dertlere de salmasaydım seni,
İtilip kakılmaktansa yavrucağın
Hiç doğmasa ya da ölseydi o gün.

Tanrım, ne yanlış yaptım ki sana,
Çıril çıplak attın beni dünyaya?
Zavallı anamı da silada
Gözü yaşlı bıraktın, ne diye?

Bu mudur adaletin senin?
Çocuk çığılığına aldırmazsın,
Çöplükte uyuya kalınca o
Tokları ona güldürürsün?

Taşalanma anacığım benim,
Adam eder oğlunu sillesi feleğin,
Tez zamanda döner de sana
Yaşar Baxhsan vadisinde doya doya.

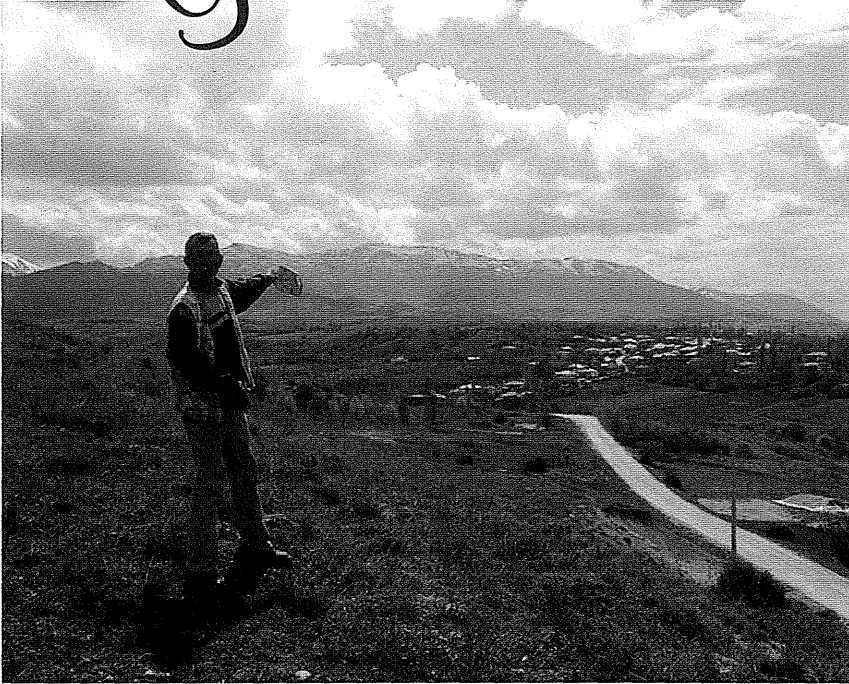
ŞOCENTZUK' Ali, İstanbul- 1917
(Çev. F. Huvaj)

köylerimiz

ponej nadir yamaç

kamışcık

K. Maraş
Göksun köyü

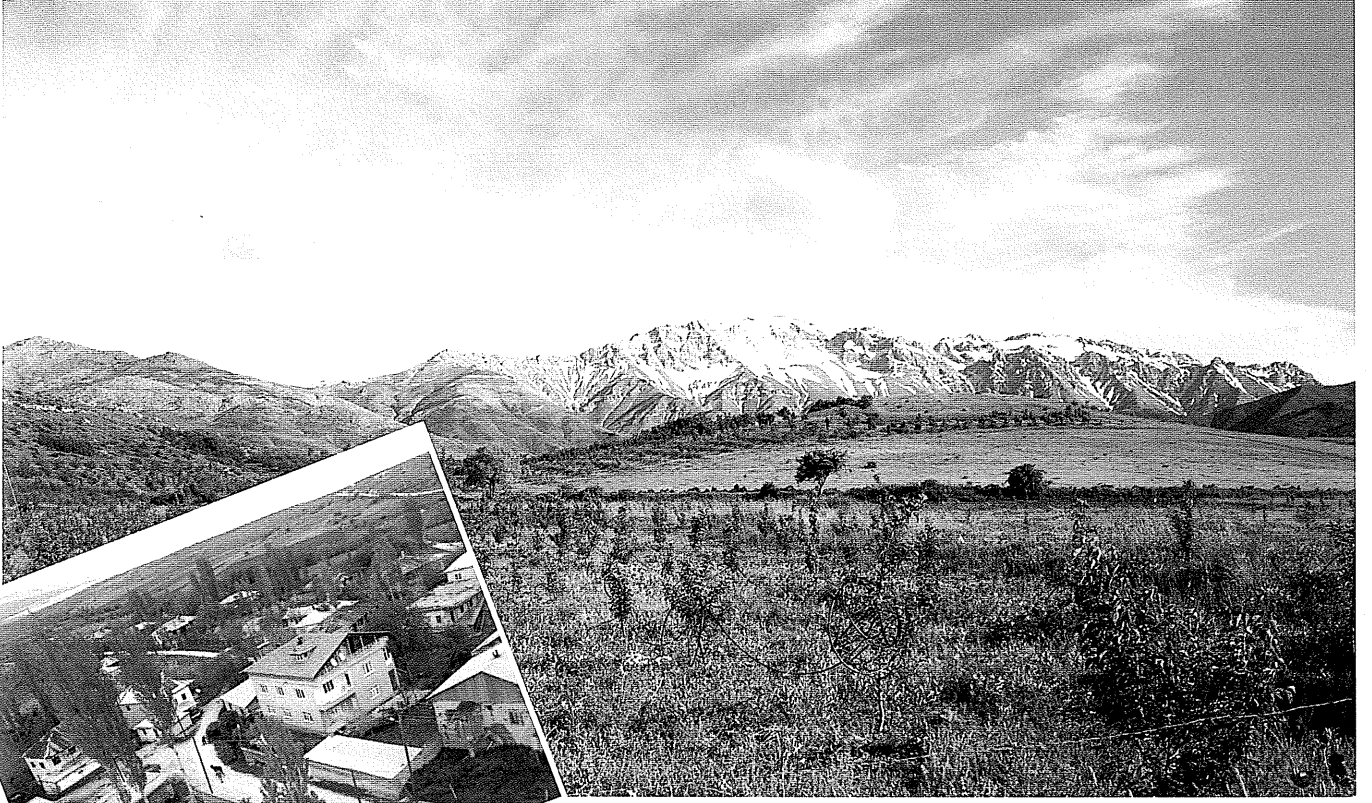
Kamışcık köyü K.Maraş, Göksun ilçesi Çardak beldesine bağlı 100 haneli bir Kabardey köyüdür. Şimdilerde ihraç edilen elmasıyla meşhur Kamışcık köyü, Göksun ve Afşin'e bağlı Çerkes köylerinin en güzellerindedir. Çerkes örf, adet, gelenek ve göreneklerimizin tamamı olabildiğince uygulanmaya ve yaşatılmaya çalışılmaktadır.

COĞRAFYA

Rakım 1350'dir. K.Maraş'a 120 km., Göksun'a 30 km., Elbistan'a 30 km., Afşin'e 30 km. mesafededir. Göksun, Elbistan, Afşin üçgeninin tam ortasında olup, Tüllüce tepesinin doğusunda, Berit Dağının (3.200 mt.) kuzeyindedir. Komşu Çerkes köyleri; kuzey doğuda Soğucak-Boteşey (Kabardey köyü), kuzey batısında Kargabükü-Anzorey (Kabardey Köyü), güney batısında Çardak (Çeçen) belde-si bulunmaktadır.

TARİHÇESİ :

Kamışcık köyü, diğer bütün Çerkes köyleri gibi 1864 yılındaki Büyük Çerkes Sürgünü'nden sonra, önce Anadolu topraklarına ayak basmışlar, sonra büyük zorluklarla birlikte köyümüzün bulunduğu yere kadar gelebilmiş, yedi-sekiz Kabardey ve Asetin aile tarafından kurulmuş bir Çerkes köyüdür. Çarlık Rusyası döneminde ve 1864 takvim yılında başlayan Büyük Çerkes Sürgünü sırasında, Karadeniz'in Rusya kıyılarında derme çatma ve çokta

sağlıklı olmayan neredeyse kağından bozma takalara itile kakıla zorla ve zorbalıkla 50 kişilik deniz araçlarına 100 kişi, 100 kişilik deniz araçlarına 250 kişi, erzak ve içilecek su miktarı da son derece az ve yetersiz olmak üzere bindirilerek, açlık, susuzluk, verem, sıtma hastalıkları eşliğinde kırıla kırıla deniz yoluyla Samsun ve Trabzon limanlarına indirilmişlerdir.

Örnek vermek gerekirse; Rusya'nın Karadeniz kıyılarından yola çıkan 100 kişiden susuzluğa ve hastalığa dayanamayıp, ayrıca Karadeniz'in tuzlu suyunu içerek ölenlerin sayısı azımsanmayacak miktardadır. Ayrıca erzak ve ilaç yokluğundan dolayı hastalanarak ölenlerin cenazeleri tabutsuz, kefensiz bir biçimde Karadeniz' e atılıyordu. Bu nedenlerden dolayı yine 100 kişiden artakalan ve karaya ayak basanların sayısı 35-40'dır. Hatta ticari amaçla Çerkesleri taşıyan gemicilerin daha çok sefer ve daha çok para kazanmaları uğruna yarı yolda Karadeniz' in ortasına savunmasız, güçsüz yaşlılarımızı ve kadınlarla çocukları gözlerinin yaşına bakılmaksızın karanlık sulara atılıyordu.

Kimi tarihçilere göre 1 milyon, General Fedayef'e göre 1,5 milyon Kafkasyalı Sürgüne tabi tutulmuş olup Trabzon ve Samsun kıyılarına ayak bastıklarında bu nüfusun büyük bölümü kırma uğramıştır ve telef olmuştur. Trabzon ve Samsun'a geçici olarak konakladıklarında oralarda her gün yorgunluk, açlık ve salgın hastalıktan 80-90 Çerkesin öldüğü yine belgeler ifade etmektedir. Samsun ve Trabzon limanına inebilen Çerkeslerin büyük bir bölümü yayan olarak sırayla Tokat, Yozgat, Amasya, Çorum, Sivas vilayetleri civarlarına konaklamışlardır. En kapsamlı konaklama ise Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine (Aziziye) yapılmıştır. Şimdiki Pınarbaşı'nın eski ismi Aziziye idi. Bu ismi verenler ise orayı yurt edinen ve yerleşen Çerkesler

dir. Sebebi ise 2. Mahmut ve Pertevniyal Valide Sultan'ın oğlu Sultan Abdülaziz'den dolayıdır. Çünkü Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan Kafkasyalı ve Çerkes'di. Kendilerini oraya yerleştiren insanı onore etmek adına o ismi (Aziziye) vermişlerdir. Bu isim daha sonra Pınarbaşı olarak değiştirmiştir.

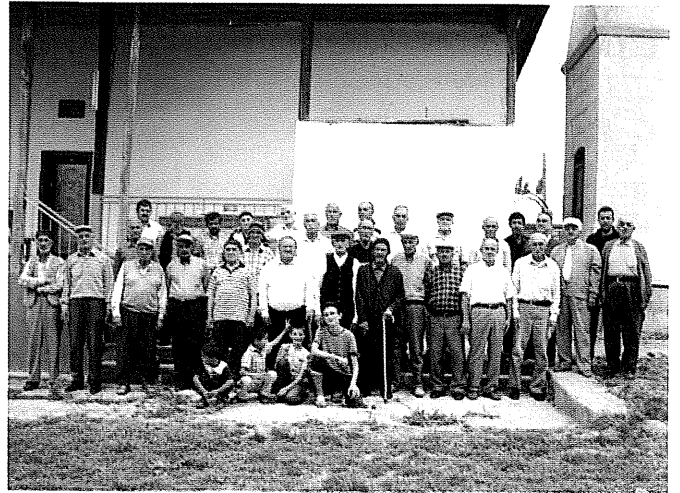
Çerkesler Kayseri Pınarbaşı'ndan sonra karayolu güzergahı ile Göksun'a kadar gelmişler, bir bölümü Göksun'a yakın yerlerde (hekuj) konaklamışlar geri kalan bölümü ise yine yola devam ederek Andırın, Maraş, Pazarcık, Hatay-Reyhanlı, Suriye, Ürdün, İsrail'e kadar ulaşmışlardır. Arap coğrafyası da o zamanlar Osmanlı topraklarına aitti. Türkiye haritası göz önüne alındığında Çerkesler burada belli bir güzergah üzerine, belli bir anlayışla serpilerek yerleştirilmişlerdir.

Göksun ilçesinin etrafındaki köylerde konaklayan Çerkeslerden sonra geri kalan Çerkesler su hayattır anlayışıyla Göksun çayı doğrultusundan hareket ederek suya en yakın yerlere yerleşmişler ve devam ederek şimdiki Kargabükü köyü(Anzurey) civarında HEKUJ denilen yerde topluca konaklamışlardır.

Aşağı Kargabükte'ki hekuj civarında nüfus yoğunluğu, arazinin azlığı ve Göksun çayı civarında çok yoğun olan sivrisineklerden dolayı 7-8 Çerkes büyüğümüz başka bir yerleşim yeri bulmak için harekete geçerler, uzaktan Oş-

hamafeye çok benzettikleri Berit dağı(3.200 m.) istikamet olarak yakın yerlerde ormanlık alan içerisinde, önce su gediği civarına yerleşmek istemişlerse de, o dönemde Berit dağı'nın arka taraflarında yaşamakta olan Ermeni çeteleri buna müsaade etmemişlerdir. Oraya çok da uzak olmayan içecek ve kaynak suyu olarak "PSINEJ"ı bulmuşlar ve onun etrafına konaklayarak bugünkü Kamışcık'ın temelini atmışlardır.

Kamışcık köyünün kurulmasına temel teşkil eden psinejdir. Burada dağlar tepeler ormanlık, dereler ise üç adam boyu yüksekliğinde çok sık kamışlarla kaplıydı. Koca koca mandalar, kamış ormanının içinde kaybolup gidermiş.

Etraf ormanlık ve kamışlık olmasından dolayı topluca yerleşmeleri hem çok zor olmuş, hem de geç olmuştur. Kamışcık ismini derelerde bir orman sıklığında ve yoğunluğunda olan KAMIŞ'dan almıştır.

Kafkasya'dan gelip Kamışcık'da Psinej etrafında konaklayan o ilk aileler, uzun yıllar boyu ev yapmadan çevrede bulunan ormandan kestikleri ağaçlardan oluşturdukları, Kafkasya'ya da özgü bir mimari yapı olan kütük evlerde yaşamışlardır. Ev yapmamalarının gerekçesi ise "ne olur, ne olmaz Anavatanımız Kafkasya'ya geri döneriz" umudu ve anlayışında olmalarıdır.

Geri dönüş hasreti ve umudu suya düşünce, yerleşik hayata geçerek arazilerini de oluşturarak Kamışcık'da yaşamaya başlamışlardır.

Sonraları şimdiki ismi Kamışcık deresi olan yerde bir içme suyu kaynağı daha bulmuşlar ve bu ufak içme suyu kaynağına da Kubanıps demişlerdir. Sonraları bu suyun üzerine Kuban Çeşmesi'ni inşa etmişlerdir. KUBAN ismini ise Kuzey Kafkasya'da Kuban Havzasından ve Kuban Nehrinden almaktadır.

NÜFUS:

Nüfus 450, Yıllara göre, Nüfus verileri :
2008/450, 2000/357, 1997/367

İKLİM:

Köyümüz Doğu Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde, fakat tamamen karasal iklim hüküm sürmektedir. Ne K.Maraş'ın ne de Kayseri'nin hiç birisine benzemeyen bir iklimi vardır. Çok değişken bir iklimi olup, karasal iklim hakimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları çok soğuk ve yağışlı geçmektedir.

GEÇİM KAYNAKLARI:

Bahçe, tarım ve hayvancılıktır. Köyümüzün ilk kuruluş yıllarında çok kısa zamana kadar arazilerimizin büyüklüğü 17.000 dönüm kadardı. Geniş bir arazisi vardı fakat zamanla muhtelif sebeplerle atadan, babadan kalma araziler satılmış ve arazi bakımından eski hali kalmamıştır. Arazi satışları hala devam etmektedir. Köyün arazilerinin tümüne yakını sulaktır. Köyümüz ayrıca 3 adet göletin tam ortasında olup kendine ait bir adette göleti bulunmaktadır. Köyün arazileri bağ, bahçe ve tarlalar bu göletimizin suyu ile sulanmaktadır. Köyde ayrıca Kamışcık sulama kooperatifi bulunmaktadır. Kooperatifimiz her yıl aynı aylarda yapılan genel kurul ile seçilen başkanlarımız tarafından yönetilmektedir.

Köyümüzde elma bahçeciliği bilimsel olarak yapılmaktadır.

Kamışcıklı Ajamelerden Ajame Hacı 1800'lü yılın sonuna doğru, öğrenim görmek için Mısır'a gider ve El-Ehzer Üniversitesi'nde okur, müftü olur ve elinde Bu Sancakla Kamışcığa döner. Kamışcık Camisinin içindeki bu sancak Ajama hacının Mısırdan getirdiği sancaktır.(N.Y.)

Köyümüzde kara saban ile başlayan tarım buğday, arpa, nohut, fiy vs. ekimi yapılmaktaydı. Daha sonraları 1960'larda traktörlerinde gelmesiyle tarım makineleşmeye başlamıştır. Makineleşmeyle birlikte sonraları ay çiçeği ve pancar gibi sanayiye ait ekimler yapılmışsa da bugün artık bunlarda kotalar getirdiği için ülkenin genel tarım politikası doğrultusunda terk edilmiştir. Bugünlerde hasbelkader arpa, buğday ekimi yapılıyor ise de arazilerimizin yüzde altmışı boştur ve ekim yapılmamaktadır.

Fakat bugün ayrıca alternatif olarak mazisi eskilere de dayanan elma bahçeciliği de bilimsel olarak yapılmaya başlanılmıştır. 100 haneli köyümüzde her hanede ortalama 300-500 arası elma ağacı bulunanlar mevcuttur. Bir kaç ailenin de 1000'in üzerinde ağacı olanlar da mevcuttur. Zahmetli, meşakkatli ve masraflı da olan elma bahçeciliğinden alınan elmalar Araplardan, İstanbul'dan ve muhtelif vilayetlerden gelen tüccarlara toptan satılmakta ve ihraç edilmektedir.

Kamışcık'taki hayvancılık her evde aşağı yukarı 2-3 inek veya tosun şeklindedir. Ticari boyut taşıyan hayvancılık yoktur. Her evin kendi eti, sütü, yoğurdu, peynirini teminini içeren bir hayvancılık şeklindedir.

Köyümüzde her yıl emekli sayısı artmaktadır. Köyümüze geri dönüşler başlamış olup emekli olan amir, memur ve işçilerimiz köyümüzde yeni evler inşa etmektedirler. Bunlar köyümüze güzellik katmaktadır.

ALT YAPISI:

Köyümüzde ilköğretim okulu mevcuttur fakat 2010 takvim yılında öğrenci sayısı yetersizliğinden, taşımali eği-

time geçilmesi nedeni ile köy ilköğretim okulu eğitime kapatılmıştır.

Köyümüzde içme suyu şebekesi mevcuttur. Kanalizasyon şebekesi yoktur, lakin önümüzdeki dönemlerde yapılması planlanmıştır. Köyümüzde elektrik şebekesi ve sabit telefon hattı vardır. Köy odası binamız mevcuttur. Köyümüzde ayrıca bağ, bahçe ve arazilerimizin tamamına yakını sulayabildiğimiz göletimiz mevcut olup, bununla ilgili sulama kooperatifimiz vardır. Biri tamamen ahşaptan olmak üzere iki adet minaresi olan camimiz, iki bakkalımız, bir kahvemiz mevcuttur. Köy evlerimiz iki katlıdır. Evler kerpiçten yapılmıştır. Çatılar çinkoludur. Son dönemlerde yapılan beton evler hariç, çoğu halen taş ve kerpiçten yapılmış evlerde oturulmaktadır.

EĞİTİM

1940'larda köy öğretmenleriyle başlayan öğretim sonraları köy ilkokulunun da açılmasıyla 2009 yılının 1. Yarısına kadar kesintisiz olarak Kamışcık'ta bazen 2 bazen 3 bazen de 4 öğretmenle devam eden ilköğretim okulu maalesef şu anda taşımali olarak devam etmektedir.

1970'li yıllarda ortaöğretim döneminde köyden Çardak ortaokuluna giden öğrenci sayısı 3'dü. Şimdi ise Kamışcık köyünden Çardak beldesine taşımali olarak öğrenim için giden öğrenci sayısı 2 minibüs dolusu gençtir. Bu gurur vericidir. Köy dışında yaşayan şehirlerde öğrenim gören ortaöğretim ve üniversite öğrencilerini bu listenin dışında tutuyorum. Onları da ilave edersek öğrenim düzeyi Kamışcık'ta artık %100'dür. Yüksek öğrenim düzeyi ise %85-90'dır. Türkiye'deki ve dünyanın her yerindeki bütün Kamışcıklılara selam, sevgi, saygı ve hürmetlerimi arz ederim.

SOSYAL HAYAT

100 haneli Kamişcık köyünde 450 kişi ikamet etmektedir. 100 haneli Kamişcık kış aylarında 45-50 haneye kadar düşmektedir. Nedeni ise diğer bütün Çerkes köylerinde olduğu gibi eğitim-öğretim ve geçim amaçlı olarak İstanbul-Ankara-K.Maraş-Kayseri ve Türkiye'nin diğer illerine "doğduğun yer değil doyduğun yer" anlayışı ile köyümüzden göç etmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Her yılın haziran sonlarına doğru okular kapanınca köye dönüşler başlar ve köy gençliği de toplanınca köyümüz cıvı cıvı olur ve muhtelif etkinlik ve organizasyonlar olur.

Hele bir de 19 Temmuz 2009 tarihinde Kamişcık'ta birinsini yaptığımız "KAMIŞCIK KAFKAS KÜLTÜR ŞENLİĞİ" vardı ki muhteşem olmuştu. Kayseri'den, Ankara'dan, İstanbul'dan, K.Maraş'tan ve diğer illerden gelen 3000 (üç bin) kişiyi konuk etmiştik. 2010'da 2.sini uluslararası bir nitelik kazandırarak yapacağız inşallah. Kamişcık şenliğini de KAMIŞCIK FESTİVALINE dönüştüreceğiz.

Köyümüzde yaşlılarımız oldukça azalmıştır. Genç nüfusumuz ters orantılı olarak çoğalmıştır. Gençliğimiz köyüne ve köylüsüne ve adetlerine duyarlıdır. Birlik beraberlik ve dayanışmayı her zaman savunurlar, kardeşçe yaşarlar ve diğer Çerkes köylerindeki gençlerle olan diyaloglarında da kardeşçe bir ilişki içerisindeyler.

Kamişcık'da düğünlerimiz Çerkes örf, adet, gelenek ve göreneklerimize göre yapılmaktadır. Düğünlerimizde Xabzemizi en güzel şekilde uygulamaya çalışırız. Kamişcık'ta yine cenazelerde de Xabzemizi nasıl uygulamamız gerekiyorsa onu yaparız. Acı günlerimizde de tatlı günlerimizde de Xabzemizi en güzel şekilde uygulamaya çalışırız ve Adıyağayı yaşatmaya, korumaya, asimilasyona karşı mücadele etmeye çalışırız. Bütün Xabze toplantılarında alınan kararlar harfiyen uygulanmaya çalışılmaktadır.

ÇERKES MUTFAĞI:

Köyümüzde halen yapılmakta olan yemeklerimizin bir kısmı; Şıps, Baste, Şingür, Miramıse, Cırt, Halive, Psihali ve, Lakum, Kurize, Libje, Delen, Hallame, Hallame Köfte, Mejage, Halguane, Adıge Şakue, Terhalue, Halue Uba, Nartıuh Hanthups, Hinkel Hanthups, Nekuil, Jemikue, Miramıse Pık, Kab Şorte, Kertof Şorte, Ged Şıps'dır.

ULAŞIM:

K.Maraş' a 130 km., Göksun ilçesine 30 km. uzaklıkta olup Rakım 1350 mt.'dir. Göksun-Elbistan güzergahından Çardaktan (ÇEÇEN) Sonraki ilk köydür ve Karayolu Köyün tam ortasından geçmektedir. Ulaşım sorunu yoktur yolumuz asfalttır. İlçemiz GÖKSUN, beldemiz ÇARDAK'tır.

KÖYDE YAŞAYAN AİLELER

Kamişcık köyünün kuruluş tarihinden itibaren geçmişte bu köyde yaşayan ve halen günümüz Kamişcık'ında yaşamakta olan kabilelerin toplam listesi:

Kabile İsmi ve Soyadları :

Abınokue (Doğan), Ajame (Makbule, Rebiğa, Neile Ailesidir.), Aksore (Aksu), Alkaş (Alkaç), Apejix (Şahan), Azmet /Kamğuet (Azgıt), Baxtır (Balcı), Berezg (Alçay), Beşçokue (Xatu Aziz'in Kabilesidir), Bide (Esen), Bilğarokue (Kambot Ali'nin Kabilesidir), Gel (Gel), Hajciuk (Kaya), Hatkut (Demirci), İncecukue (Cemaldin' In Kabilesidir), Jake (Özden), Jembaxue (Cambak), Jembey (Cihan), Jeren (Eren), Jinjake (Ören), Ju (Coşkun), Kamalakxa (Dikeç), Kaşukuey (Kartal), Kelmet (Ponej Adil Yamaç'ın Babasının Kabile İsmidir.), Keşukue (Gelir), Kim (Ekin), Kuefeşer (Azılı), Kuşxa (Dilekçi), Le'aşın (Seçmeer), Le'kueşiek (Kızılkaya), Le'yuj-1 (Yavuz), Lemırdon (Öner), Le'yuj-2 (Öğüt), Losten (Satan), Mate (Özcan), Melemikue (Tutucu), Ponej (Yamaç), Selaxciuk (Kazan), Şe'mıse (Güneş), Şegem (Özbek), Şınduk, Şıxagueş (Yanık), Şogen-1 (Çöken), Şogen-2 (Sucan), Tıraş (Tıraş), Vakkas'lar (Alisağ-İbrahim), Xaşiel (Kurtkesen), Xaşımaxue (Alkaç), Xueşej (Kuşcu), Youjoukue (Uçak-Baturoğlu), Yuesmen'ha- Mişe-Naşxue (Suzan)

Köyümüzde ayrıca muhtelif sebeplerle gelip yerleşen Kürt İsmail' in oğulları (Hacı Hüseyin, Durdu, Ali, Nevzat Kürt Haydar'ın oğulları (Tofik, Remzi, Halit, Cuma) - Kürt Bekir ve ailesi, Bekçi Memet ve kardeşi Mahmut, Çiriş Ali, Kürt Niyazi, Talavşın' ı Mulla'nın çocukları ve ailesi, Bektaş Elçi oğlu Kemal Elçi, Çerçi Niyazi ve ailesi yaşamaktadırlar.

Köy mezarlığında Jinjake'lere ait aile arması, Jinjake Kasım'ın (Kasey) mezar taşıdır.

Адыгэбзэм и Дырзэхэр

Бакъ Зерэ, профессор
(КъБР, Налшык къалэ)

Июлым и 22-м усаклуэ Клыщокъуэ Алим
къызэралъхурэ илъэс 98 ирокъу.

АНЭМ И БЗЭР АР БЗЭ ИЭФИИ

(Клыщокъуэ Алим и усыгъэм теухуауэ)

КХЪУЖЬЕЙ КЪУДАМЭ

Кхъужьей къудамэ, тхэмпэ пыту,
Ди хэкум къиши къысхуэгъэс.
Арат цыхубзым къысхуищлэну
Сызэрелъэлур нобэм къэс.

Кхъужьей къудамэм и гъусэнут
Псы уэр уэрэду си гъэфлэн.
Пшынэншэу къуршхэр къеуджэкймэ,
Сахэт си гугъэу сыгуфлэнт.

Сызыхуэныкъуэу сэ сыт щылэ –
Данэм сыхэсми, сыхэхэсц.
Кхъужьей къудамэ, тхэмпэ пыту,
Ди хэкум къиши къысхуэгъэс.

Ди кхъужьейжыыр гум ихуакъым,
Езыр жыг уардэу щылым хэклащ.
Жыг щхэккэ дыдэм сэ сыпысу
и сабиигъуэр щипсклащ.

Уэлбанэ хуамэ, шклахуэ пщылэт,
Дыщлэст жыг щлагъым, дыщыджэгут.
Жэщ хуамэ, бзухэм я тлысыплэт.
А жыгыр ноби щлэтц си нэгү.

Согъазэ нобэ, жыслэ защлэу
Нэгүэщл къэралхэм саллолэс.
Кхъужьей къудамэ, тхэмпэ пыту,
Ди хэкум къиши къысхуэгъэс.

Тхэныр натлэ зэрыхуэху лъандэрэ и пщэм къалэнышхуэ къызэрыдэхуар зыщлэж, ар куууэ зыхэзыщлэ усаклуэт Клыщокъуэ Алим. Зыхищлэрт, къалэмыр лэщэ пщлэмэ, ар бзэщхуэ зэрымышхунур, усаклуэм и псалъэм мыхьэнэ ин дыдэ зэрилэр, абы нэхъ жанрэ нэхъ гуащлэрэ лэщэ зэрыщымылэр. Зауэ шынагуэм къызэрыхэклыжрэ куэд мыщлауэ, псэзэпылхьэплэ гуэгуанэ къызэпичауэ, 115-нэ адыгэ шууей дивизием лыгъэшхуэ зэрихьэу хэта усаклуэм итхыгъат цлэрыуэ дыдэ хьуа усэр - "Сыклуэнт нэхъ псынщлэу" жыхуилэр. Мыр абы зыпэрыува лэнатлэм псэемыблэжу зэрыпэрытынум, псэхуплэ зэрымыгъахуэу хузэфлэклэ зэрищлэнум теухуауэ ит псалъэ быдэу арт. Жилэми теклактым Клыщокъуэр. Шы жэр тесу иухащ и "гъашлэ ябгэр", а "шы жэрри" поэзиэклэ зэджджырт. Зыпэрыува лэнатлэр зищлысри, абы и гугъуагъри, абы и мыхьэнэри, а лэнатлэм улуклуэдэн зэрыхуейри, ар тхаклуэм и дежклэ зэрынасыпри щыжилэгъащ Алим "Поэзие" усэ лъэщым.

Гум къинэу псалъэ къызумытмэ,
 Мыхьуа цлэрыуэ стхахэм щыщ.
 Гу зылыптахэм сахэмытмэ,
 Дунейм тетами сащымыщ.

Зы тематикэ къуэпсклэ къызэщлэубыдащ Клыщокъуэ Алим и усэхэм я нэхъыбаплэр. Ахэр хэкум, анэдэлхубзэм теухуахэрщ. И хэкур и псэм хуихуэ зэрыщытам хуэдэу, Алим и анэдэлхубзэри зыхилхьэ щылэтэктым. "Сянэм и бзэу си нэм хуэсхь", - щыжелэ абы и зы усэм.

Дэтхэнэ зы тхаклуэми дежклэ, псом хуэмыдэу лъэпкэ цыклым къыхэклэм дежклэ луэхушхуэщ хэкум, лъэпктым, анэдэлхубзэм я гурыгъузыр.

Ди бзэр псэужмэ, апщлондэхуклэ
 Си гугъуи ящлу зэхэфхынщ, -

щыжелэ абы "Ди бзэврэ сэрэ" зыфлища усэм. Адэкли къыпещэ мыпхуэдэ псалъэхэр:

Сыт батэкьутэр уэ бгъэшами,
 Уи бзэр къэлухуклэщ уи дунейр.
 Бзэ симылэжмэ, сэ ахьрэтым
 Жэнэт сисынуи сыхуэмей.

Клыщокъуэ Алим дежклэ анэдэлхубзэр ауэ зэрыпсалъэ, луэху зэры-зэрахьэ лэмэпсымэктым, атлэ ар псэм и зы лыхьэщ, езыр зэрыпсэури и цлэр зыгъэлури а бзэращ. Ауэ бзэр ар зи лэщлагъэм ищлэн хуейуэ, адрейхэр абы хуэхейми хьуну арактым. Абы теухуауэ усаклуэм щлэгъэщхуауэ желэ:

Убзэмылуэ, бгъуэтыжынктым
 Уи гурылтыр плэщлэхуам.
 Бзэ зымылэр щылылэм тетми,
 Хуэдэ къабзэщ къамылыхуам.

Къалэмыр зыгъабзэ усаклуэ-патриотым и лэщэ нэхъыщхьэр псалъэращ. Ар зыхэзыщлэ усаклуэм, тхаклуэм и къалэмыр мывэщхьунклэ лэмал илэктым - бзэм и вагъэбдзумэхэр къызэригъэдзэклыфынуктым, лүфэлъафэм щыуджын флэклэ. Клыщокъуэм лэщлэлащ адыгэбзэм и кууплэ дыдэр къыщлэзыгъэлъэф къалэм жан. Аращ ар щытегужьейклауэ щытари анэдэлхубзэм, абы и нобэм, и пщэдейм егупсыс зэпыту щлэклуэклари.

"Адыгэбзэр сыт щлэзджынур,
 Зыдынэсыр Къалэкыхьырщ",

- жызылэу дунейм тет адыгэм усакуэр
кьэгубжыауэ хуошхыдэри, а бзэр, и анэбзэр
езым дежклэ, апхуэдэу щыщытклэ, лъэпкъым
дежклэ зищысыр кьелуатэ:

Луашхьэмахуэ тель уэс кьабзэу,
Сянэм и бзэр сэри сфлэфлэт.
Си букварыр зэлусхауэ
Сыкьеджамэ, махуэр уэфт.
Адыгэбзэр хэт флэгугьуми,
Ещхьщ си дежклэ псылэрышэм.
Ар уэрэду зэхызохыр,
Къурши губгьуи кьыдэушу.

Псылэрышэм хуэдэу луащэ и анэдэлъхубзэрщ
Кыщокьуэ Алим дуней псом зэрэпсэлъар,
лъэпкъ куэдым я бзэклэ и тхыгъэхэр
зэрадзэклыурэ. Аращ абы “Гъуэгу кьежьаплэ”
усэм мыпхуэдэу щыщыжилэр:

Ар си гъуэгум и кьежьаплэщ,
Ар си дамэщ, ар си напщлэщ,
Ар сымыщлэу щытыгъатэм,
Клэщ! дьдэнут сэ си гъащлэр.
Сянэм и бзэу си нэм хуэсхь,
Уэ кьыптехуэр схуохуэ удын.
Гъуэгу тетыныр сэ щызухклэ,
Уи лэр слыгьыу сыухынщ.

Анэдэлъхубзэм и лэфыр куууэ зыхэзыщлэ
усакуэт Кыщокьуэ Алим, абы хузэфлэкинумрэ
кьриплуэтэфынумрэ флыуэ кьыгурылуауэ. Бзэм
зэманымрэ гъащлэмрэ зыдаужь - аращ хабзэр.
Зы лъэбакьуэ нэхъ мыхъуми анэдэлъхубзэм
иригъэчыфамэ, кьалэмыр зылэщлэлъ, ар
зилэщэ дэтхэнэми флыщлэ ин бгъэдэлъщ. Зы
лъэбакьуэкьым ди бзэм абы иригъэчар. Алим
зэи “зэхилуантлэу” щытакьым ди адыгэбзэр. Ар
абы икьуклэ хуэсакът, ди адэжххэр зэрыпсалъэ
бзэт ар зэрыпсалъэр, щигъэщлэращлэми, дахэ
дыдэу игъэщлэращлэу. Мыпхуэдэ жылэгъуэ
хэтщ, псалъэм папшлэ, абы и тхыгъэ гуэрым:
“Дыуэ дывгъэщыт, жилэри, дыуэ ищлэщ, и
жьаклэ хужьыр и лэгум щигъэклри, и лэхэр
ирихьэхьжаш”. Дахэкъэ “и лэгум щигъэклри”
жыплэныр, “и лэхэр и нэклум дилъэри” жыхуилэм
елъытауэ? Щапхъэ куэд дыдэ кьыпхуэхьынущ
Кыщокьуэм бзэр зэригъэшэрыуэфым теухуауэ.

Дахэкъэ мыпхуэдэ псалъэклэр:

Анэм и бзэр ар бзэ лэфли
Псалъэр фоклэ зэгъэпщлэщ.
Зигу имыхум и насыпщи,
Я нэхъыфым хуэуэщлэщ.

Зэрыхабзэщи, дэтхэнэ усакуэми (ар усакуэмэ!)
езым и псалъафэ илэжщ. Кыщокьуэм и
псалъафэр нэгъуэщлым хэгъуэщэнклэ лэмал
илэкъым, абы и усэр кьыбоцлыху и зы сатыр
закьуэклэ: а сатырым дэнэ уцрихьэллэми,
Алим зэрилэдакьэщлэклыр кьэпщлэнущ. “Анэм
и бзэр ар бзэ лэфли”, жыхуилэ псалъэклэм хуэдэ
нэгъуэщлэ усакуэхэм ялэкъым. Апхуэдабзэщ
Кыщокьуэм и упщлэ гъэувыклэри. “Гъатхэ
кьэсклэ я гъуэлъхьэгъуэу кьэзыгъазэр
кьуалэбзу?” - желэри, и жэуапри хьэзырщ:
“Зэманьгъуэ бзэм щигъуэтым - бгъуэтмэ
кьащтэ и чэзур”. Кыщокьуэм и лэдакьэ
кьыщлэклэ усэхэр тыншу кьрипцыхуноуц абы и
рифмэ щыклэми. Усакуэм зэщлэжьюуэ ищлыр
сатыритл кьудейщ - етлуанэмрэ епланэмрэ:

Си тхыль напэм жьыр тоджагуэ,
Фы и ныбжьым игу имыль.
Усэ кьэсклэ вагъэбдзумэу
Жылэм пэплъэу зэбгъурылщ.

Тхьэгъэпсо (Дыгъэ) Миланэ,
(Къэбэрдей – Балъкъэр къэрал
университетым
и магистрант, Налшык къ.)

Щикъухъащ адыгэр дунеижьым,
Бын кӀуэдауэ анэм кӀэрыхуащ,
КъыщӀэхъуэпсу махуэ къэс Хэкужьым,
Хамэ щӀыпӀэм пӀанэу къыщынащ.

ХамэщӀ джафэм махъэ къытекӀакъым.
Бахъэ кӀрихуакъым зы уэнжакъ.
Анэм бын кӀуэдар къыгуэтыжакъым,
Гъыми – зэхихакъым и гъы макъ...

ЩӀэдэлуну – махэт къару щӀэлъыр,
Псалъэмакъ къекӀуэкӀым ари щӀихт.
Къарууншэрщ гуауэр нэхъ зыхуэлъэр,
Анэм быныр гъэхэм къыӀэщӀахт.

КъыӀэщӀахырт быным и анэбзэр,
Бзэншэм – Ӏэмалыншэщ. Сыт ищӀэн?
Ихъумэфтэм нобэ къэсыху и бзэр
ЩыгуфыкӀыу къызэкъуихыжынт щӀэин.

А щӀэиным нобэ щыгуфыкӀыжахэм
Тхьэм и нэфӀыр къащыхуауэращ.
Адыгэу дунеижьым щикъухъахэм
Лъэпкъ набдзэ уардэу къатекӀауэращ.

(21. 05. 2011)

Псалъэ жагъуэ.

Псалъэ жагъуэр гум йожалӀэ,
УхегъащӀэ, къощӀыӀэ,
Псалъэ жагъуэр къомылӀалӀэ,
ИӀэкъым къехъэӀ-нехъэӀ.

Псалъэ жагъуэм зыкъыпхесэ,
Мастэу гущӀэм къыщекӀухъ,
Гурыль къабзэм зыпэщӀесэ,
Пэжыр лъащӀэм щӀегъэткӀухъ.

Псалъэ жагъуэм сыкъеуӀэ,
Гугъэр мащэм сфырелъхъэж,
Зыхэзгъэлъщ итӀани шыӀэ-
Гугъэр сэ хущӀэзмылъхъэж.

(23.01.2012)

ТЩЫЩ ГОР

Тэу Замир

КЪТРК «Адыгеим» ижурналист

Хымэ хэгъэгум илапл

Хъупэ Мурат: «Гъыбзэхэр бэрэ сыгу къэклых. Лъэпкъым хэль культурэм ыкӀуачӀэ зынэсырэр ахэм икӀу фэдизэу къахэщы. ДӀир хымэ хэгъэгу уисэу уилъэпкъ щыщ культурэм изылаохь зерищыкӀагъэм фэдэу лӀф дӀэшлэн зэрэмылъэкӀыщтыр ары. Амал щыӀэ зэрэхъугъэм тетэу сихэгъэгу къэзгъээзэжынышь лӀф сшӀэщт.»

2002-рэ илъэсым Адыгеим дӀэгъоу щызэлъашӀэрэ дирижерэу ыкӀи орӀдусэу Хъупэ Мурат ихэгъэгу, илахьыл-благъэхэр, лӀфэу ышӀэщтыгъэр къыбгынэхи Испанием кӀуагъэ. Илъэсипшы хъугъэ ар хымэ къэралым зыщыпсӀурэр. Испанием тызӀклӀом Мурат изылофшӀэгъу мафӀэу дитхыгъэм зӀфӀэхьысыжь тигъэшлыгъ – цӀыфӀэу пшӀэрылъ гъэнӀфагъэ зыфӀзгъэуцужьырэм ыкӀуачӀэ къымыхьын щыӀӀп.

Москва дӀэт консерваториер къыухи Мурат Адыгеим къызегъээзэжыым ыкӀуачӀэ изӀэу творческӀэ лӀфшӀӀным зыритыгъагъ. АдыгӀэ Республикэм культурэмкӀэ иапӀэрэ министрагъэу Хъанэхъу Адам зӀхищгъэ симфоническӀэ оркестрэм идирижерыгъ, руспубликэм икӀӀэралыгъо мӀфӀӀхэм афӀгъэхьыгъэ

Сурэтым итхэр (СЭМЭГУМК1Э КЪЕБГЪЭЖЬЭНЫШЪ): Асунсино Кадина, Мария Дретс, Эдуард Манье, Хьупэ Мурат, (ышъхьагк1э) Гъазие Бирамхъан, Рамон Вилар, Тэу Замир.

пчыхъээзахахъэхэм, концертхэм чанэу ахэлажъэщтыгъ, Адыгеим икультурэ чыплэ гъэнэфагъэ щыубытыщтыгъ. Ау зы уахътэ горэм ыпэк1э зэрыклошт гъогум хэдэн фаеу щы1эныгъэм Мурат чыплэ ригъэуцаугъ: Адыгеим къинэмэ итворческэ амалхэр ик1у фэдизэу мыгъэфедагъэу къэнэныр, е1к1ыб хэгъэгу м ык1уач1э щуиушэтыныр. Мурат ят1онэрэ гъогур хихыгъ ык1и къиныгъохэм апэш1уек1уагъ, гъэхьагъэ гъэнэфагъэхэр исэнэхъатк1э къыдихыгъэх. Ау ар къыдэхъуным фэш1ык1э иц1ыфгъэпсык1э, ишэнхэр зэблихъун фае хъугъэ.

Хьупэ М.: «Илъэсипш1эу Испанием сызщылэжъагъэм лъэшэу сызэрахъок1ыгъ. Нахъ шъырытэу сыхъугъ... Пшъэрыль гъэнэфагъэ зыфэзгъэуцужьыгъэти ар къызэрэдэхъутым сишъыпккъэ есхъыл1и сыфэлэжъагъ. Сьд къин сапэ къэмык1ыгъэми сыгу згъэк1одыгъэп. Хылагъик1э

къыздэзек1охэу, сагъапц1эу бэрэ къыхэк1ыгъ, ау ахэм сапэуцунэу к1уач1э къыизхэзгъотэжъыгъ. Зэк1эми анахъ къиныгъэр сисэнэхъатк1э 1офш1эн цызгъотыныр арыгъэ.»

Мурат къызэри1уагъэмк1э, апэрэ илъэситфыр ары нахъ къиныгъэхэр. Зэхэдз ымыш1эу сьд фэдэрэ 1офи пэ1ууцощтыгъ. Бзэр зызэрегъаш1эм апэрэ урокхэр (десэхэр) ытэу ыублагъ. Ныбжык1эу ыгъэсагъэмэ ащыщ Барселонэ иконсерваторие ч1эхьагъ. Ар апэрэ гъэхьагъэу 1эк1ыбым къыщыдэхъугъ. Ет1анэ къэлэ чылысым органым къыщеорэр сьмаджэ зэхъум ащ ычыплэк1э Мурат 1оф ыш1энэу хъугъэ. Барселонэ иконсерваторие ипианисткэу Мария Дретс а уахътэм нэ1уасэ фэхъугъ. Ащ иш1уагъэк1э консерваторием ик1элэегъаджэхэр Мурат нэ1уасэ ышыгъэх. Бэ пэмыл1эу ащ 1оф щыш1энэу къырагъэблэгъагъ. Хьупэ Мурат тигъусэу Барселонэ

иконсерваторие къэтпльыхьагъ, джырэ 1офш1эгъухэм и гуцы1эгъу тафэхъугъ.

Мария Дретс: «Илъэс пчъагъэ хъугъэшъ Мурат 1оф зыдасш1эрэр зэрэ музыкант 1эпэлэсэ дэдэр къыхэзгъэщымэ сш1оигъу. Орэды1охэм лъытэныгъэ афиш1эу адэлажъэ. Цыфыгъэ хэл1эу мэпсэу, шэныш1у. Музыкэм илъэнык1о зэфэшъхьафхэм, тилъэпккъэ мэкъамэхэм 1оф адеш1э. Ащ уасэ фэтэш1ы.»

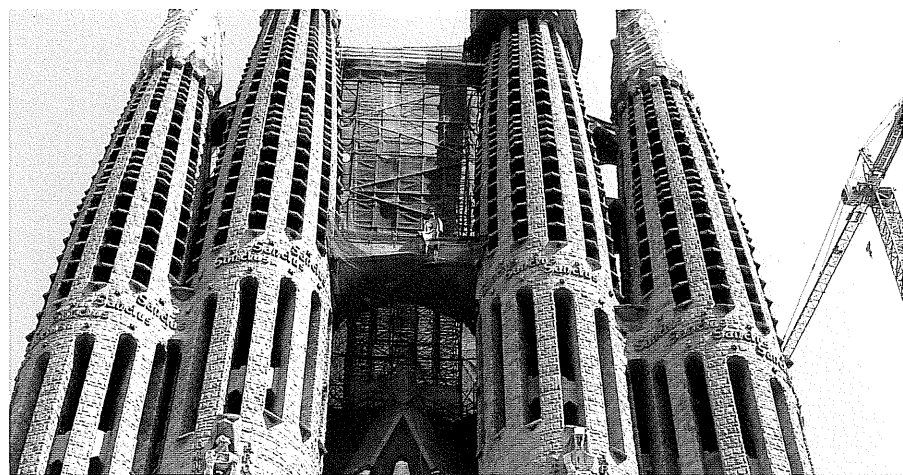
Мурат хор зэфэшъхьафмэ адэлажъэ, ахэм зэу ащыщ копэллэу Бах зыфилорэр. Ар зэпхыгъэ обществэм ипаш1эу Эдуард Манье Барселонэ щылажъэрэ дирижермэ ащыщэу Хьупэ Мурат сэнаушыгъэу хэл1ымк1э нахъ къахегъэщы.

Эдуард Манье: «Тикопэллэ Каталонием имузыкальнэ культурэ

чыплэ гээнэфагэа щеубыты.
Хорым французхэр, нэмыцхэр,
каталонцэхэр хэтых. Ежь Мурати
тэ тшыцэп, ау ар зэхатшлэрэп.
Тибзэ дэгъоу ешлэ, цыф лэапкэ
зэфэшхьафмэ зэгурлоныгэа
кьадегъоты. Ар зымыуасэ шылэп.
Мурат – музыкант ин, тызэгъусэу
проект зэфэшхьафмэ
зафэтэгэахьазыры.»

Мурат хорым лоф зэрэдишлэрэр
нэрылэгэу тфэхугэ. Ащ
хэтхэр зы бын-унагъом фэдэу
кытшыхьугэах – лэпэубытым
сэмэркэур кыгъоу,
лэашэу зэщыгушлукыхэу
зэпэгъокыгэах.
Зэлофшлэгэхэр Мурат нэшлуклэ
еплыщтыгэах, каталоньбзэклэ
зэдэгушылащтыгэах. Мурати
ахэм афэчэфыгэ. Орэд
кьэлоньр Мурат илэутлэклэ
кьыхадзагэ. Кьаухыфэ нэр
трамыхэу ащ лыпллэщтыгэах.
Зэрэзэгурылохэрэм
уеджэнджэшынуу шытыгэп.
Мурат илэпэлэсэнныгэа, ицыф
гэапсыклэ, псэемыблэжэу
лофшлэным зызэрэритырэм
яшлуагэаклэ лэкыбым
кьыщыдэхугэах анахь гэхэагэа
иным нахь лэашэу уасэ
фыуегэашы.

Барселонэ дэт чылысышхоу
«Саграда фамилия» зыфалорэм
Папа Римскэм тхьалэу
щишынуу гьорекло зэклэм
дин мэфэклышхоу мыщ
щызэхашагэах идирижерыгэах
Хьупэ Мурат. Пэшлорыгэашлэу
зэхашэгэагэах зэнэкьокъум
ар пхырыкыгэах ыкли
ипшэрылэхэр мэфэклым
дэгэу дэдэу щигэацэклэагэах.
Ыгэалорышлэгэах хорым
орэдыло 600 хэтыгэ,
мэфэклым цыф нэбгырэ
минибгэу кьэкллолэгэагэах.
Уимыхэгэагэу фэдэ мэфэклышхо

щызепщэныр цыхэа кьыпфашлэу
кьыпфагэагэашьошэныр гэхэагэах
инэу цыт.

Хьупэ Мурат: «А чыплэм
зэклэмэ анахь лэашэу
зэхэсшлагэах пшэдэклэжэ
инэу кьыстефагэах ары.
Чылысым ыклоцлэ ины дэд,
иклашэуи зэщымызэу лэагэ.
Орэд кьэзылорэмэ амакэа фэдэ
чыплэм щыбгэалорышлэным
кьиныгэо гээнэфагэахэр
пылтых. Ау зэклэ дахэу ыкли
дэгэоу реклокыгэах. Сэрклэ ащ
мэхьанэ ин дэдэ илагэ.»

лоньгэом и 5-м зэлэашлэщтыгэах
шлушлэзехэу Тэрэзэ имэфэклэ
мафэ Барселонэ ичылысхэм
ащыхагэахэунэфыкыгэах. Идунай
зехэожэ ужим Тэрэзэ (Мать
Тэрэза) шыихэу алгытэу
аублагэах ыкли ащ имэфэклэ
мафэхэр динлэжэхэм
благэахкырэп. Шыихэу
Аугустин ыцлэ зыхьырэ чылысым
мэфэклэ зэхэхэу а мафэм
щыкылагэах Мурат органом
кьыщыригэахэулагэах.

Каталонием иправительствэ
культурэмклэ и
Департамент Хьупэ Мурат
и лофшлагэах уасэ фашлэу
щыхагэахэунэфыкы. Лэапкэ
проект зэфэшхьафыбэмэ ар
ахагэалэжээнэу щырахэухьагэах.
Департаментым ипащэу Рамон

Вилар кьызэрэтилуагэахэмклэ,
а лофшлэным гэашлэгэоньнуу
мэгугэах.

Рамон Вилар: «Мурат
тиобществэ щыщ шьыпкэа
хьугэах. Ащ лэпэлэсэнныгэах
хэлтыр тихэгэах
зэрэщигэахфэдэшьугэахэр
ежь ишлушлагэах. Фонотекэу
тыугэоигэах хорхэм ялофшлэн
кьыгэабаигэах.»

Мурат кьыдэхугэахэм
кьыщыуцурэп. Гугэах-гупшысэ
гэашлэгэонхэр ащ ыгу илтых.
Адыгэ ижьырэ орэдыжэмэ лоф
адишлэ шлоигэах.

Хьупэ Мурат: «Гыбзэхэр бэрэ
сыгу кьэахы. Лэапкэым хэлэ
культурэм ыкылачлэ зынэсырэр
ахэм икэу фэдизэу кьахэщы.
Дэир хымэ хэгэахэу уисэу
уиллэпкэа щыщ культурэм
изылахэах зэрищыкылагэахэм
фэдэу лоф дэпшлэн зэрэмылэахыщтыр
ары. Амал шылэ
зэрэхьугэахэм тетэу сыхэгэахэу
кьээгэахэжынышэ лоф сшлэщт.»

Хьупэ Мурат дин мэфэахыр
дирижерэу зыщызэрищэгэах
чылысэу «Саграда Фамилия» зыфиллоу
Барселонэ дэтыр ары. Сурэтхэр
теыхыгэахэр Шьэдэжшэах Азамат.

Kültürümüz Gelenegimiz

rahmi tuna

Kafkasya'da Yerleşim Biçimleri

Awul, Kabardeyce "P'şante": *Awul* toplumsal gelişim ve yerleşime göre, yerleşim birimlerinin çekirdeğini oluşturup soy bağıyla birbirine bağlı geniş bir ailenin yaşadığı ortak alandır. Bu alanın etrafına ev veya evler dizilir, orta yerde kalan boşluk da çeşitli ihtiyaçlar için kullanılırdı. *Awul*, bir soyun bölünmemiş tüm aile birimlerini toplayan alandır. Alanın kendisine özgü *Xabze* normları vardır. Yönetim biçimi vardır. Görev ve sorumluluk dağılım biçimi vardır. Alanı temsil eden seçilmiş veya doğal olarak bu görevi yerine getiren *Thamadesi* vardır. Kısaca onurda, namusta, sevinç ve kederde, yiğitlikte ve temsilde bütünlük gösteren, aynı kan ve soydan gelen insan topluluğunun yaşadığı bir alandır. Alanın çevresinde, daha önce belirtildiği gibi farklı evler vardır. Bunlara *Wunağo* adı verilirdi. Ancak *Wunağo* bugünkü anlamıyla çekirdek aileyi teşkil etmekte olup *Awul* içinde olabileceği gibi, *Awul* dışında da bağımsız olarak kurulabilirdi.

Coğrafi şartların
üzerinde
yaşayan
insanların
psikolojik
oluşumlarına ve
oluşturdukları
kabile yapısı
ve devlet
biçimlerine etkisi
çoktur.

Hable : Bir aile bireyinin aileden çeşitli nedenlerle ayrılması durumunda yerleştiği ve köyden daha ufak olmak üzere bugünkü deyişle "*mahalle*" anlamında ya da zorlarsak "*mezra*" anlamında meydana getirilen yerleşim alanı. Hableler özellikle feodal sistemin hâkim olduğu dönemlerde, kurucusunun adıyla anılırlar. Gerek *hablenin* gerekse *k'oajenin* kurulmasında, kurucu olan aile, evini suyun akış yönünde ve kaynak tarafına gelmek üzere yapar. Bundan sonra *hable* veya *k'oajeye* yerleşecek olan aileler, bu suyun akış yönüne gelecek biçimde, kurucunun evinin altına gelecek tarzda yerleşirler.

Özellikle İslamiyet'in kabulünden sonra, dini nedenlerle olsa gerek yada daha önceleri Kafkasya'nın coğrafi olarak kuzey rüzgârlarına açık olması nedeniyle evlerin önü genellikle güneye bakar, bu şekilde konuşlandırılırdı.

Eğer yerleşme alanında akarsu yoksa baş taraf kaynak çeşmeye "*psine*" bakacak şekilde kurucu, ev kurardı. Bu da yoksa *güneşin doğduğu tarafa* ya da *Elbruz Dağı*'na dönük olarak yerleşim yönü seçilirdi. Kısaca belirtecek olursak, yerleşim birimlerinde gelişigüzel bir yerleşme tarzı benimsenmemiş, aksine *Xabze* kurallarına uygun bir biçimde hareket edilerek yerleşim birimleri oluşturulmuştur.

Bireyin veya çekirdek aile olan *wunağonun awuldan* ayrılmasının çeşitli nedenleri vardır. Kısaca değinecek olursak:

a) Ailenin rızasıyla ve yapılan *wunafe* gereğince *awuldan* ayrılarak bağımsız bir yerleşim birimi oluşturmasına izin verilen bireyin ayrılması.

b) Ortaya çıkan sorunlar nedeniyle bir bireyin yine yapılan *wunafeyle awuldan* çıkartılması.

c) Bireyin ailenin yapısına, toplum içindeki saygınlığına ve *xabze* kurallarına açıkça aykırı hareket etmesi durumunda, bir anlamda *awuldan* kovulmuş gibi ayrılması sağlanırdı. Bunların yanında başka zorunlulukların doğması durumunda, bireyin *awuldan* ayrılması gerekli görülebilirdi. Ancak ileride de değineceğimiz gibi, her durumda ailenin sahip olduğu mal varlığı bölünmesi, çoğu zaman mümkün olmazdı. Ortak bir yönetim ve ortak bir idareyle işletilirdi.

K'oaje: Bugünkü anlamı “köy”. Birçok aile ve mahalleden kurulmuş olan büyükçe yerleşim alanlarına denir.

Xabze toplumuna baktığımız zaman, Kafkasya’da bu ana yerleşim birimlerinin dışında ulusal ve özgün olmak üzere daha büyük bir yerleşim alanı yoktur. Bunun da en açıklayıcı kanıtı, Adige dilinde şehir anlamına gelmek üzere “K’ale” adının kullanılmasıdır. Nitekim bu deyiş, Adige kökenli bir ad değildir. Buna karşılık *Xabze* toplumunun yaşadığı coğrafi alanda K’ale uzun zamandan beri şehir ismi olarak kullanılmakta olup bir anlamda sözcük ulusallaştırılmıştır. Bugün Nalçik şehri yerine “*Nalçik K’ale*”, “*Maykop K’ale*” gibi deyimler kullanılmaktadır.

Bu biçimde şehirleşmenin geniş anlamda olmayışının belirli nedenleri vardır. *Xabze* toplumunun yaşadığı Kafkasya coğrafyası, yüz yıllardan beri farklı kavim ve devletlerin sürekli işgal girişimleriyle karşı karşıya kalmış, insanlar da bu işgallere karşı sürekli savaşır durumda olmuşlardır. Bu durum, toprağa yerleşik bir sistemin varlığına rağmen, şehirleşme olgusuna imkân vermemiştir. Bunun yanında şu neden de ileri sürülebilir. *Xabze* toplumu genel anlamda boylar ve boyların da oluşturduğu köyler halinde bir yaşam biçimini sürdürmüştür. Bunun yanında tüm bölgeyi ve çeşitli boylardan oluşan bütün halkları bir araya getiren merkezi bir yapılanmayı devamlı olarak koruyamamıştır. Bu yerleşim tarzına karşılık, yönetimde kullanılmış yönetilen bölgeleri tanımlamak üzere yapılan adlandırmalar vardır. Bunları örnekleyecek olursak:

Xeğeug: Dar anlamda idari bir bölge;

Jile: Daha geniş, daha sosyolojik bir anlamı olan idari bir bölge,

Xeuk: Tam olarak yurt anlamına gelen idari bölge,

Bu tanımlamalara daha yakından baktığımızda, ilginç anlamlarla karşılaşmaktayız. Örneğin: *Adiğe xeuk* denilince, tarihsel olarak Adige ismini taşıyan ve bu unvanla anılan tüm halkların yaşadığı coğrafi alan anlaşılır. Buna karşılık *Kabardey Xeukur* denilince, Kabardey boyunun yaşadığı coğrafi alan anlaşılır. *Adiğe Jile, Kabardey Jile* sözleri kullanılınca o bölgeyi, coğrafyası ve sosyal hayatıyla bir anlam ifade etmek üzere tanıtılmış oluruz. Bu gelişimlerin yanında rahmetli Berkuk’ un da yazdıklarında görüleceği gibi, coğrafyayla yönetim biçimlerinin oluşumu arasındaki ilişkiyi de vurgulamak gerekir. İbn-i Haldun’un açıkça belirttiği gibi coğrafi şartların üzerinde yaşayan insanların psikolojik oluşumlarına ve oluşturdukları kabile yapısı ve devlet biçimlerine etkisi çoktur. Nitekim Kafkasya’nın dağınık bir coğrafya karakterini göstermesi, ulaşım koşullarının yok denecek kadar zor olması, iklimin çok sert olması gibi etkenler, bu toplumda merkezi yönetim birimlerinin oluşmasını kolaylaştırmamış, zorlaştırmıştır.

Bu iç faktörlere çok önemli bir dış faktörün de eklenmesi zorunluluğu vardır. Bilindiği gibi Kafkasya toprakları gerek güneyden, gerek kuzeyden ve gerekse batıdan olmak üzere sürekli saldırılara sahne olmuştur. Tarihin her döneminde, dönemine göre büyük sayılan güçlerin rekabet alanı olmuştur. Bu güçlerin her birisi de Kafkasya coğrafyasını ele geçirmek için var gücüyle Kafkaslara karşı savaşmaktan geri durmamıştır. Tarihte Moğolların geçtiği yola yüzyıllar sonra bile unutulmadan “*Hadırxеğеug*”, yani “*ahirete giden yol*” denilmesi bu savaşlarda çekilen acıların kanıtıdır.

İşte bu koşulların her birisi Kafkasya’da *Xabze* toplumunun kurduğu devleti etkilemiş ve devlet yapısını biçimlendirmiştir. Bu koşullar altında, evrensel hukukun çizdiği sınırlar içerisinde bir devletin oluşmasının kolay olmadığını söylemek gerekir. Ne var ki Kafkas halkı, vatan olarak beyinlerinde ve kültürlerinde yerleştirip tanımladıkları bu alanda, özgür olarak yaşamayı yüzyıllar boyunca sürdürmüşlerdir; bu gerçeğin altı da önemle çizilmelidir.

* Bu yazı Rahmi Tuna'nın - Adige Khabze “Adiğe Etiği ve Etiket” - kitabından alınmıştır.

kitap

bağ behice özveri

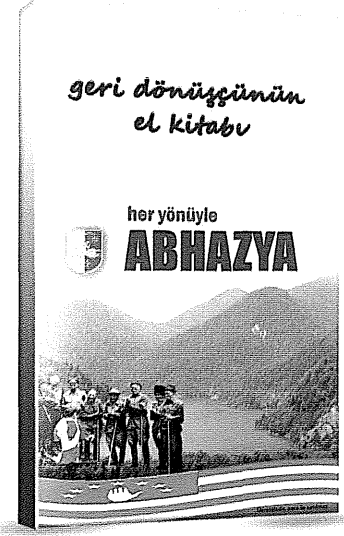
Geri Dönüşçünün El Kitabı

“Her Yönüyle Abhazya”

Abhazya'yı tanımak isteyen herkes için pratik bir rehber niteliğindeki kitap Anıt Baba, Behice Bağ ve Adnan Yağan tarafından Abhazya'da hazırlandı. Baskı ve dağıtımını KAFFED Abhazya Çalışma Grubu ile Abhazya'nın Dostları grubunun yaptığı bu çalışmayı, Abhazya'da faaliyet gösteren Dina's Burger, Persan ve Zeta Stroy firmaları da reklamlarıyla desteklediler.

Tamamı renkli 216 sayfa olarak, elde ve cepte taşınabilir boyutta hazırlanan, Abhazya ile ilgili merak edilen birçok konunun kısa ve öz olarak yer aldığı kitap, bu yönde ilk çalışma olması özelliğiyle Abhazya'da ve Türkiye'de ilgiyle karşılandı.

İçerisinde Abhazya tarihi, coğrafi ekonomik, nüfus ve diğer bilgiler, kültür ve gelenekler, mitoloji, sanat, edebiyat konularının yanı sıra Abhazya'ya ulaşım, vize, otel ve restoranlar, gezilebilecek yerler, eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetler, önemli telefonlar, parlamento ve hükümet üyeleri, elçilik bilgileri, Abhazya'nın önemli şahsiyetleri,

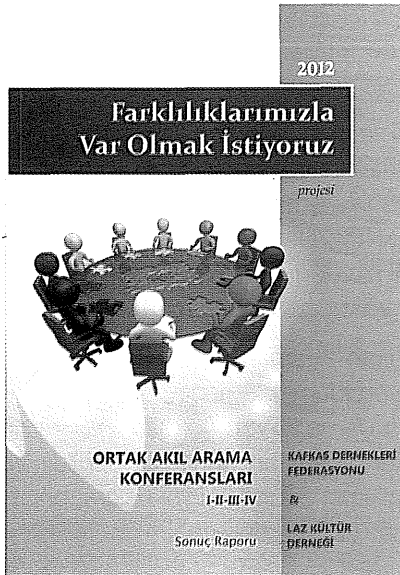

Abhazya'ya gelecek olanlara öneriler, geri dönüşçünün hakları, pratik bilgiler, repatriant yasası, Abhazya Cumhuriyeti Anayasası, Abhaz alfabesi, Abazaca pratik günlük sözcükler, milli marşı ve fotoğraf albümü yer alıyor.

İlgilenenler “Geri Dönüşçünün El Kitabı-Her Yönüyle Abhazya” kitabını, KAFFED'e üye derneklerden ücretsiz edinebilirler.

kitap

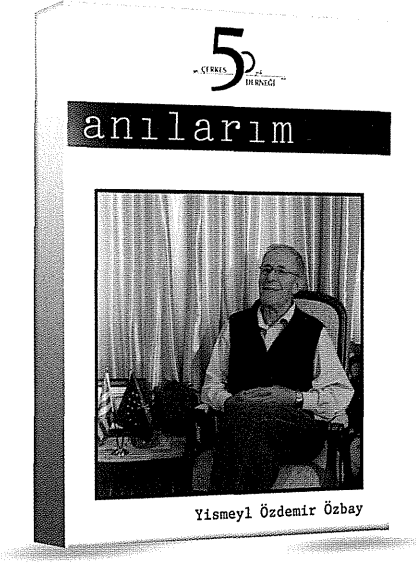
“Farklılıklarımızla Var Olmak İstiyoruz”

Türkiye'de, özellikle son günlerde, sivil toplum kuruluşlarının ve misyonunu taşıdıkları sorunların tartışılması, işlevlerinin artırılması, faaliyetlerini etkin ve dinamik hale getirme çabaları artmış bulunmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında biz de Kafkas Dernekleri Federasyonu ve Laz Kültür Derneği olarak farklı toplulukların ve sivil toplum kuruluşlarının halihazırda aksayan veya eksik olan yönlerini saptama ve onlara çözüm önerileri getirme amaçlı bir çalışma yapma ihtiyacı duyduk. Elinizde bulunan bu belge, söz konusu hedefe yönelik olarak düzenlenen bir dizi çalıştay neticesinde ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri bir araya getirilerek oluşturulmuştur.

kitap

beğ özgür çetinkaya

Tek bir kitapta yaşam öyküsü ve anılarıyla **Özdemir Özbay**

Ankara Çerkes Derneği'nde karşılaştığım zamanlarda anılarını dinlemeye nail olduğum, seyerek can kulağıyla dinlediğim Özdemir amcanın benim için eşsiz değere sahip bu güzel anılarını kitap halinde elime alıp zevkle okuyacağım zamanı merakla beklemişimdir hep. Ve benim için eşsiz zaman 2011 yılında "Anılarım" isimli kitapla geldi.

Bu güzel eserde neler yok ki? Sayın Özdemir ÖZBAY çocukluk yıllarından başlayıp günümüze kadar olan zamanı sanki beraber yaşıyormuşçasına anlatmış bizlere. Özellikle yazarın yaşitları okudukları zaman "Beni çocukluğuma aldı götürdü" diyeceği, bir sonraki kuşaklarının yaşadıkları bahse konu zamana tekrar dönerek yaşanmışlıklarına özlem duyacakları bir eser "Anılarım". Biz gençler içinse, özellikle diasporaki gençlerin kesinlikle okunması gereken bir tarih kitabı olarak görmekteyim "Anılarım".

Özdemir amca çocukluğundaki ve gençlik dönemdeki yaşanmışlıklarını öyle ince detaylarla işlemiş ki o dönemlerde yaşanan bütün sıkıntıları, gerek ailevi gerek Çerkesler adına, güzel zamanlarla harmanlayarak gözler önüne sermiş. Daha sonraları Ankara'ya öğrenimi için geldiği yıllarda dernekle ilk tanışmasını, bu süreçte derneğin yaşadığı zorlukları ve bu zorlukların giderilmesi için o zamanın büyükleri ile nasıl bir mücadele verildiğini ve derneğin nasıl ayakta tutulduğunu en ince ayrıntısına kadar kaleme almış.

Kitapta beni en çok içine çeken bölüm ise; yaklaşık bir aylık süren anavatana yapılan gezi oldu. Bakıldığında kitabın büyük bir bölümünü oluşturan bu kısım özellikle anavatani görme şerefine nail olmamış benim gibi birçok

kişiyi neredeyse o güzelim toprakların içerisinde yıllardır yaşıyormuş izlenimi yaratıyor. Türkiye'de Kars'tan tren yolculuğuyla başlayıp Özdemir amcanın arkadaşlarıyla beraber o coğrafyayı neredeyse en ince detayına kadar gezmeleri ve bunu yaptığı betimlemelerle, kattığı acı, tatlı duygularıyla kaleme alması bizler için bulunmaz bir nimet diyorum kendi adıma. Ve ekmeden de edemiyorum. Şayet anavatani görmemiş olanlar varsa benim gibi; bu kitabı bir okuyup ya da bir Nalçık, bir Maykop, bir Elbruz (Oşhamafe) yollarında olduğunuzda buradaki anlatılanlara göz gezdirip öyle girin derim o ender güzellerin içerisinde.

Kitabın son bölümlerine gelindiğinde ise yakın tarihimizdeki anıları yer alıyor. Beştepe'deki derneğimiz kuruluş aşamasından günümüze kadar gelen sürede ne gibi zorlukların çekildiği, acımasız duyguların zirve yaptığı 80'li yıllarda büyüklerimizin ne tür zorbalıklara maruz kaldığını yine bu eser bizlere an ve an anlatıyor.

Sürgünün 125. yılında yapılan Ankara Derneği'nin düzenlediği tarihinin en önemli etkinliğiyle beraber Almanya gezileri ve burada yapılan çalışmalar sonucu oradaki soydaşlarımızla kurulan ilişki köprülerini ve bunun sonucunda da Dünya Çerkes Birliği'nin doğuşunun nasıl gerçekleştiğini tarihi anekdotlarla okurlarına sunuyor.

Ve şöyle diyor tarih kokan adam sonunda; "Evet yoruldum. Yazmaktan da yoruldum, derneğimizin yokuşunu tırmanmaktan da. Ama derneğimizin yokuşu, halkımızın hala tırmanması gereken yokuştan daha dik değildir ve son nefesime kadar, halkımın önünde ki yokuşlara, onlarla birlikte naçizane tırmanışımı sürdüreceğim."

masal

seniye berzeg

akıl satan adam

Bir adamla karısı tek oğullarıyla birlikte yaşıyorlarmış. Günün birinde büyük bir kuraklık olmuş ve herkes gibi bu aile de çok zor bir durumda kalmış. Başka çare bulamayan adamcağız bir yerlerde iş bulup çalışmak gayesiyle yola çıkmış. Ora senin, burası benim derken epeyce yer dolaşmış. Derken günün birinde pos bıyıklı, hali vakti yerinde görünen bir adamla karşılaşmış. Adam onu görünce, "Buyur, gördüğüm kadarıyla yorgun bir konuk olmalısın" diyerek ayağa kalkıp karşılamış.

- Gerçekten çok yoruldum ve beni konuk edecek birini arıyorum, demiş adam.

Bir süre sağdan soldan konuştuktan sonra, adamcağız karşısındaki sormadan durumu anlatmış

- Karım ve bir oğlum var, demiş. Bizim taraflarda büyük bir kıtlık başladı. Çok zor durumda kaldık. Bu nedenle yanında çalışabileceğim birini ara-yarak dolaşıyorum.

- Öyleyse ben sana yardımcı olabilirim, demiş pos bıyıklı adam. Eğer yanımda çalışırsan ben de karşılığını öderim.

Böylece bir iş sahibi olmuş. Atlara bakıp sığır çobanlığı yaparak tüm üç yıl çalışmış. Derken evini ve ailesini özlemeye başlamış.

- Ey konuğum, neden böyle neşesizsin? diye sormuş ona evsahibi.

- Beni bir düşüncedir aldı, demiş adam. Evim-den ayrılalı üç yıl oluyor. Karnım doyuyor ama yediklerim de boğazımdan

geçmiyor. Ailemin ne durumda olduğunu düşündükçe keyfim kaçıyor.

- O halde yarın sabah ücretini vereyim de evine git, demiş posbıyıklı adam.

Sabah erkenden, çalışmasının karşılığı olarak ona üç altın lira vermiş ve yolda yemek üzere biraz azık da vererek onu yolcu etmiş.

Adamcağız yola çıkmış ama doğrusu posbıyıklı adamın ona vermiş olduğu ücreti de biraz az bulmuş. "Üç yıl boşa çalışmışım meğer" diye düşünmüş.

Yolu uzun olduğu için azığı bir süre sonra bitmiş. Parasını harcamadan evine götürmek istiyormuş. Kentlerden, köylerden geçip giderken büyükçe bir pazara yolu düşmüş. Karnı çok açmış ama elindeki parayı harcamak da istemediği için pazarda dolaşıp duruyormuş. Kuytu bir köşede uzun boylu bir adamın durmadan "satıyorum, satıyorum!" diye bağırdığını duymuş. Sat-tığının ne olduğunu söylemiyor, elinde de bir şey görünmüyormuş.

- Ne satıyor bu adam acaba, diyerek yanına yaklaşmış ve ona sormuş:

- Nedir senin sattığın? sürekli "satıyorum" diyorsun ama etrafta satılacak bir şey de görülüyor.

- Ben akıl satıyorum, demiş adam.

- Akıl satın alan da oluyor muymuş, diye düşünerek adamın yanından uzaklaşıp, gördüklerine imrenerek tekrar pazarda dolaşmaya başlamış.

Uzun boylu adam ise durmadan "satıyorum, satıyorum!.." diye bağıırıp duruyormuş. "Böyle olmayacak şu akıl satan adamın yanına tekrar gideyim" deyip geri dönmüş.

- Sattığın aklın fiyatı ne kadar? diye sormuş.
- Fiyatı bir altın, demiş diğeri.
- Ver öyleyse şu akıldan, deyip bir altını adama uzatmış.
- Yolda derin bir suya rastlarsan ve neresinden geçit verdiğini bilmiyorsan suya girmeye kalkma, demiş adam.
- Bir altına bu kadar mı akıl veriyorsun? diye sormuş, belki daha bir şeyler söyler diyerek.
- Bir yıllık çalışmamın karşılığı gitti, diye üzülerek oradan uzaklaşmış.

Canı sıkılmış bir durumda dolaşmaya başlamış. Ama o uzun boylu adam hala "satıyorum, akıl satıyorum!" diye bağıırıp duruyormuş.

- Böyle olmayacak, ben şu uzun boylu a-damın yanına yine bir gideyim diyerek ona yanaşmış ve ikinci altın lirasını da çıkarıp ona uzatmış;
- Söyle şimdi bana ne satacağını, demiş.
- Karşındaki insan ne yaparsa yapsın sakın karışma. Kendisi anlatmadıkça da davranışının nedenini sorma, demiş uzun boylu adam.

- Bana satacağın bu kadar mı?

- Bu kadar.

İşte çalıştığım ikinci yılın karşılığını da kaybettim, diyen adamcağız yine oradan uzaklaşmış.

Üçüncü yılın ücreti olan son altınını cebinde sı-kı sıkı tutarak, yaptığına pişman bir halde yeniden pazarda dolaşmaya başlamış. Ama uzun boylu adamın sesi hiç kesilmiyor, "satıyorum, satıyorum!.." deyip duruyormuş. Sonunda bizim işçi dayanamayıp yine ona yanaşmış ve "haydi sat barı" diyerek son altınını da adama uzatmış.

- "Şimdi sana satacağım akıl şu, demiş adam. E-ğer birine kızar ve onu öldürmeye kalkarsan önce dur ve birden yüze kadar say. Ondan son-a sakın bir şekilde ne yapacağını bir kez da-ha düşün.

Adamcağız, cebi tamamen boşalmış olarak pa-zardan çıkıp, tekrar yollara düşmüş. Gide gide üzerinde köprü bulunmayan, derinliği de bak-makla anlaşılabilen büyük bir ırmağın kıyısına ulaşmış.

- Şimdi bu ırmaktan nasıl geçeceğim" diye dü-şünüp dururken, giyiminden ve at takımlarından halî vaktinin yerinde olduğu belli olan bir atlı arkadan gelerek ona yetişmiş.

- Burada ne bekleyip duruyorsun? diye sormuş.

- İrmağın geçit yerini bilmediğim için bekliyorum, diye yanıt vermiş.

- Yiğit olan adam için her yer geçit yeridir, demiş adam ve atını kamçılıyıp ırmağa doğru sürmüş. Fakat fazla uzağa gidememiş. İrmağın dibi bataklık olduğundan, atıyla birlikte bir iki kez görünüp kaybolduktan sonra ortadan yok olmuş. O sırada arkadan gelen bir grup atlı daha görünmüş. Gruptan ayrılan bir genç yanına gelerek;

- Burada niye bekliyorsun? diye sormuş.

- İrmağın geçit yerini bilmiyorum, demiş adam, bu gördüklerin de bu yüzden boşuldular.

Delikanlı dönüp giderek atlılara durumu an-latmış. Bunun üzerine grubun başındaki atlı (tha-mate) onu yanına çağırarak şöyle demiş:

- Bu durduğun yerden ırmağı geçmek mümkün değildir. Ancak şuradan geçebilirsin. Bunun dışında da bir geçit yeri yoktur. Karşıda da bir köy vardır, orada konaklayabilirsin.

Bizimki onun gösterdiği yerden ırmağı geçerek bahsettiği köye varmış. İçinde güzel birkaç ev bulunan bir avlu görerek oraya yanaşmış. Kapının önünde oturan bir adam ayağa kalkarak "galiba bir konuğumuz geliyor" deyip onu karşılamış.

- Evet, beni konuk edecek birini arıyorum, demiş adam da.

Hoş geldin öyleyse, diyen ev sahibi onu içeri alıp, konuk odasına buyur etmiş. Sonra sanki kendisi de bir konukmuş gibi tek söz etmeden oturup beklemeye başlamış.

Akşam olup yemek zamanı gelince o zamana kadar tatmadığı lezzette yemekler gelmiş.

- Değerli konuğumuz rahatça karnını doyur. Ben yemeklerin geldiği yere kadar bir gideyim, diyen ev sahibi odadan çıkmış.

Adamcağız, getirilmiş olan sofralardan birinin başına geçip karnını bir güzel doyurmuş. Diğer sofralara ise elini sürmemiş.

Çok geçmeden ev sahibi, konuk odasına geri gelmiş.

- Afiyet olsun değerli konuğumuz, ama hiçbir şey yememişsin, demiş.

- Ben bir kişiyim, sofralar ise yedi tane. Hepsini yemem olanaksız ama karnımı doyurdum, sağolun, diye yanıt vermiş konuk.

Ev sahibi, geriye dönmüş ve yedi sofrayı sırayla dışarıya atmış. Konuk ona hiçbir şey sormamış. Gelen çocukları, ev sahibinin kıra döke dışarı attığı sofraları toplayıp götürmüşler.

Yatma zamanı gelinceye kadar ev sahibi ile konuğu sohbet ederek oturmuşlar. Konuşun uykusu gelince odaya birbirinden güzel ve rahat, yedi tane yatak serilmiş.

- Allah rahatlık versin aziz konuğum, diyen ev sahibi odadan

çıkıp gidince, adamcağız da yataklardan birine yatıp uyumuş. Sabah olup uyandığında ev sahibi yine yanına gelmiş;

- Hayırlı sabahlar olsun, diyerek içeri girmiş.

- Sağol, diye yanıt vermiş adam.

- İyi ama burada yedi yatak varken sen sadece birinde yatmışsın, demiş ev sahibi.

- Değerli ev sahibim, ben tek bir kişiyim, yedi yatakta birden nasıl yatabilirim ki? Ama ba-na düşen bir yatakta çok rahat uyudum, diye yanıt vermiş, konuk.

- Sen de haklısın, diyen ev sahibi, kapıyı açtığı gibi onun yattığı yatağı da diğer yatakları da dışarıya fırlatmış. Çocukları gelip yatakları toplayarak götürmüşler.

Ev sahibinin tüm bu garip davranışlarına karşın konuğu ne bir şey sormuş, ne de bir şey söylemiş.

Sabah kahvaltısı için yine yedi tane sofraya kurulmuş ve ev sahibi;

- Karnını iyice doyur, çay iç diyerek dışarı çıkmış.

Bir sofranın başına oturarak karnını doyuran ve bir bardak çay içen konuk tekrar yerine geçerek oturmuş. Biraz da tedirgin ve kuşku içinde otururken ev sahibi içeri girmiş.

- Ama yine hiçbir şey yememişsin değerli konuşumuz, demiş.

- Ben bir tek kişiyim, diye yanıt vermiş konuk yine, yiyebileceğim kadarını yedim ve çayımı da içtim.

Ev sahibi kapıyı açıp, yine tüm sofraları sırayla kapıdan dışarıya fırlatmış. Çocukları onları toplayarak götürmüşler.

Konuk, artık yola çıkmak istiyormuş ama önce ev sahibinin konuşmasını beklemeyi yeğlemiş. Bir süre daha oturduktan sonra ev sahibi nihayet konuşmuş:

- Değerli konuşum, eğer gitmeyi düşünüyorsan yola çıkma zamanı geldi, demiş.

- Öyleyse ben artık yola çıkayım, demiş adam.

Ayağa kalkan ev sahibi, konuşunun elini sıkarak hayırlı yolculuk dilemiş ve onunla birlikte evden çıkmış.

Ardına baka baka avlunun yarısına kadar geldiğinde, ev sahibi arkasından seslenmiş:

-- Geri dön konuşum!

Adamcağız korka korka dönüp geriye gelmiş.

- Hele bir içeri gel, diyerek adamı içeri alıp oturtan ev sahibi;

- Şimdi lütfen sana anlatacaklarımı dinle, demiş. Ben annem ve babam henüz yaşarken evlenerek onlardan ayrıldım ve kendime yeni bir ev yaptım. Evime yerleşmek üzereyken (olay şimdiki evimde oldu), ziyaretime gelen herkes "evini yapmışsın ama yanlış yapmışsın, kapı bura-da değil diğer yanda olmalıydı", ya da "bu pencere olmamış" demeye

başladılar. Yaptığım evi kimse beğenmeyince ben de kazmayı, baltayı alıp evimi yıktım. Sonra kapı ve pencereleri onların söylediği şekilde yerleştirerek yeniden yaptım. Tam içine girip yerleşmeye hazırlanırken, öbürüne olduğu gibi bu eve de bir sürü kulüp takmaya başladılar. Ben de onlara uyup evimi bir kez daha yıktım. Bu yüzden de köyden olsun, yabancı olsun, hatta isterse konuşum olsun, işime karışan herkesi öldüreceğime yemin ettim. Eğer birisi hiç işime karışmayıp beni bu yeminimden kurtaracak olursa ona armağan etmek üzere bir kese de altın saklamıştım. O yemini ettikten sonra da bu evi yaptım. Ama artık ne bu köyden, ne de dışardan kimse evimin avlusuna girmiyor. Sen hiçbir şey sormamak ve işime karışmamak suretiyle beni yeminimden kurtardın. Yeniden insanların arasına dönmemi sağ-ladın, bu armağanımı kabul et, diyerek bir kese altını konuşuma vermiş.

- Eğer istersen dostluğumuzu sürdürür, hatta yaşarsak ilerde belki hisim bile olabiliriz. Eğer şimdi gitmek istiyorsan sana hayırlı yolculuk dilerim, yolun açık olsun, diyerek konuşunu uğurlamış.

Adam yola çıkmış ve sonunda kendi köyüne varmış. Evine ulaştığında hava karanlıkmiş. Bahçeye girdiğinde eşinin bir şeylerle uğraştığını görmüş. Bir adam ise kurutulmuş Çerkes peynirlerini yüklenmiş olarak avludaki mutfaktan çıkıyormuş. Eşinin arkası dönük durumda bulunduğu için peynirlerle mutfaktan çıkanı bir hırsız sanmış ve onu vurmaya amacıyla tüfeğini hemen ona doğrultmuş. Fakat tam tetiği çekecekken, akil sultan adamdan aldığı son akli hatırlamış. Hatırlayınca da kendini tutarak yüze kadar saymış. Saydıktan sonra da: "Böyle olmaz. Önce adamlarla bir konuşayım. Eğer dürüst biri değilse, o zaman hak ettiği gibi davranırım" demiş. Bahçe kapısını tıkladınca, karsı işini bırakıp başını kaldırmış ve seslenmiş:

- Hey, oğlum, kapıyı aç, baban geldi.

Meğer peynirleri taşıyan delikanlı, üç yıldan beri görmediği oğluymuş. Sevinçle koşarak babasına kapıyı açmış.

Böylece, istemeyerek satın aldığı akıl sayesinde, bilmeyerek oğlunu öldürmekten kurtulan adam, eşi ve oğluna kavuşarak onlarla birlikte mutlu bir yaşam sürmüştü.

NART ÇOCUK
BOYAMA

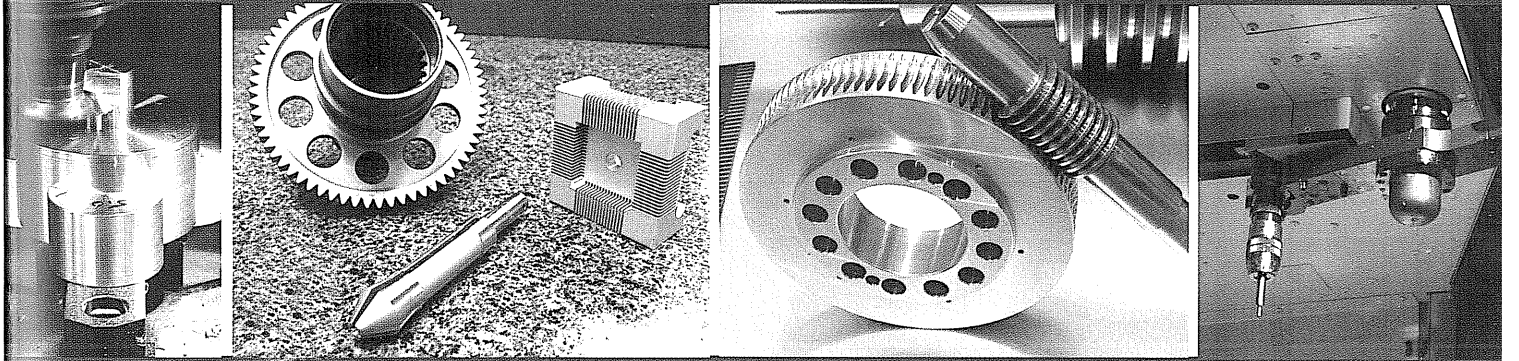

MAKİMSA

MAKİMSA MAKİNA İML. İTH. İHR. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

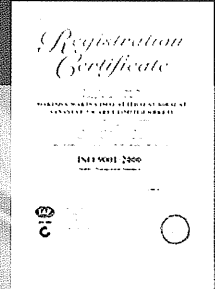
www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr

www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr www.makimsa.com.tr

Türkiye'nin genç nesil büyüyen şirketi

ADRES : EMİNEL SANAYİ SİTESİ 692. SOKAK NO:37 OSTİM/ANKARA
TEL : +90 312 3956680 +90 312 394 02 11 FAX : +90 312 3956046

www.makimsa.com.tr

**ERKEN REZERVASYON BAŞLADI.
"YERİNİZİ AYIRDIK"**

**%45'E
VARAN İNDİRİM
+
12 TAKSİT**

En Uygun "TATIL" Rezervasyonları.

EUROPE ve Türkiye'de MAVİ TUR Organizasyonları .

En ekonomik uçak bileti

BiletSell
seyahate dair herşey

NART TOUR

MERKEZ - AKSARAY

M.Kemalpaşa Cad. Merkez İşhanı No: 29/B 34300 Aksaray-İstanbul-TÜRKİYE
T: +90 212 633 13 83 Pbx - F: +90 212 633 13 89 ACİL GSM : +90 533 283 16 14